

SELMA LAGERLÖF
A HALÁL KOCSISA

ELBESZÉLÉS

GYOMA, 1929
KNER IZIDOR KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-247-5 (online)
MEK-17596

I.

Az Üdvhadseregnek egyik szegény kis katonája haldoklott.

Tüdősorvadást kapott abból a gyors, heves fajtából és már egy éve küzködött vele. Ameddig csak bírta, fentjárt és elvégezte rendes kötelességét, de mikor már minden ereje elhagyta, egy szanatóriumba küldték. Itt néhány hónapig ápolták anélkül, hogy javult volna, végül maga is belátta, hogy most már vége minden reményének, miért is hazavitette magát az anyjához, aki saját kis házában lakott a külvárosban. Most ott feküdt abban a szűk szobácskában, melyben mint gyermek és mint fiatal lány lakott és várta a halált.

Az anyja aggódva, szomorúan üldögélt az ágya mellett, de annyira lefoglalta egész lényét, hogy lányát a szükséges ápolásban részesítse, hogy még sírni sem volt ideje. Egy nővér, aki a beteg társa volt munkájában, állott az ágy lábánál és csendesen sírdogált. Szemei kimondhatatlan szeretettel csüggték a haldokló arcán és amint előtörő könnyei elhomályosították látását, heves mozdulattal törülte le azokat. Egy alacsony kényelmetlen széken, melyet mindig magával vitt, bárhová ment is, egy szikár asszony ült, gallérjára nagy vörös „F”^{*} volt kivarrva. Hiába kínálták meg kényelmesebb hellyel, ő csak a rozoga kis széken akart ülni, mintha ezzel is figyelmességét mutatná ki a beteg iránt.

Nem közönséges nap volt, mint a többi, hanem óév estéje. Kint az égbolt szürke és nehéz fellegekkel volt terhes, míg az ember bent ült, azt gondolta, hogy hideg, zord idő van, de ki-menve meglepően szelíd és langyos volt. A földet nem borította hó. Ugyan egy-két hópehely lassan hullott az uccára, de azonnal elolvadt. Úgy látszott, mintha nagy hóesés készülne, csak nem tud nekiindulni. Mintha a szél, meg a hó azt gondolnák, hogy nem érdemes már fáradozni ebben az óesztendőben, inkább a beköszöntő újévre tartogatják erejüket.

Amint az időjárással, épen úgy volt az emberekkel is. Azok sem tudtak igazán mihez fogni. Nem volt valami forgalom, úgy kint, mint bent is szünetelt a munka. Szemben a kis házzal, ahol a haldokló feküdt, egy üres telek terült el, ahol cölöpöket vertek le az új építkezéshez. Reggel megjelentek a munkások, a szokásos éneklés közben húzták fel a cölöpverőt és aztán megint lebocsátották. De nem sokáig dolgoztak, hanem hamarosan belefáradtak és otthagyták az egészet.

Mindennel így volt. Nehány asszony kosárral a karján sietett el a ház előtt, hogy az ünnepre bevásároljon. Ez a forgalom is csakhamar megszűnt. A gyerekeket, akik az uccán játszadoztak, behívták, hogy ünneplő ruhát vegyenek magukra és aztán bent kellett maradniok. Lovakat, teherszállítókoscsikat húzva, hajtottak arra felé, hogy a messzi külvárosban lévő istállóba térjenek s megpihenjenek legalább egy napra. Csendesebb és csendesebb lett, minél inkább mult a nap és szinte megkönnyebbülés volt minden zaj után, amely elhallgatott.

„Jó, hogy most hal meg az ünnep estén,” mondta az anyja. „Nemsokára semmi zaj nem fog hallatszani kívülről, ami megzavarná.”

A beteg eszméletlenül feküdt már reggel óta és azok hárman, akik ágya köré gyűltek, akármit mondhattak, anélkül, hogy megértette volna. De mégis látni lehetett, hogy nem valami néma kábulat vett rajta erőt. Az arckifejezése a nap folyamán többször is megváltozott. Néha csodálkozó, máskor meg aggodalmas volt, majd könnyörgő, majd ismét rettenetesen szenvedő; most egy idő óta valami erős bosszúság ült ki az arcára, mely azt megnagyította, de egy-szersmind megszépítette.

* Az Üdvhadsereg neve svédül »Frälsningsarmé«.

A szegény kis nővér most annyira nem hasonlított önmagához, hogy a társa, aki az ágy lábánál állott, odahajolt a többiekhez és azt súgta:

„Nézze csak kapitány! Milyen szép most Edit nővér! Olyan, mint egy királynő!”

A magas nő felállott a székéről, hogy jobban lássa.

Bizony ő nem látta másképp a kis nővért, mint mindig alázatos vídám arccal, amelyet az utolsó napokig megőrzött, bármennyire fáradtnak és betegnek érezte magát. Nagyon elcsodálkozott hát az arcának ilyen megváltozásán, hogy nem is ült le ismét, hanem állva maradt.

A beteg kis nővér heves mozdulattal egészen fellökte magát az ágyban, úgy hogy szinte félig ülve maradt. Homlokára valami leírhatatlan fensőség szállt és bár ajka nem nyílt meg szólásra, mégis úgy tetszett, mintha fenyítő szavakat mondana.

Az anyja ránézett a két csodálkozó nőre. „Ilyen volt az előbbi napokon is”, mondta. „Nemde ilyen időtájt szokott a körútjára indulni?”

Az egyik nővér rátekintett a beteg kopott kis órájára, mely ott ketyegett mellette az éjjeli szekrényen.

„Igen,” válaszolta, „ilyenkor szokott elindulni a szegény nyomorultakhoz.”

Hirtelen félbeszakította magát és zsebkendőjét a szeméhez emelte. Amint csak egy szót szolt, azonnal elfogta a zokogás.

Az anya megfogta a leánya kemény kis kezét és símogatni kezdte. „Bizony szegénykének kemény munkája volt, hogy tisztán tartsa azok oduit és hogy leszoktassa őket szenvedélyeikről,” mondta bizonyos elfojtott keserőséggel a hangjában. „Ha az embernek ilyen megerőltető munkája van, akkor nehéz attól a gondolatokat elűzni. Azt hiszi, hogy most is azok között járkal.”

„Bizony így van az azzal a munkával, amit nagyon szeretünk,” mondta az Üdvhadseregének kapitánya egész csendesen.

Látták, amint a beteg összehúzta szemöldökét, hogy a ránc azok között mind mélyebbre vágódott és amint felsőajkát felgörbítette. Csak arra vártak, hogy a szemeit felnyissa végre, hogy azok is szikrázó haragot löveljenek ki.

„Olyan, mint egy büntető angyal,” mondta az Üdvhadseregének a kapitánya szinte elragadtatással.

„Ugyan mi lehet ott a menhelyen épen ma?” csodálkozott a társa és előrehajolt a többiek között, hogy megsímogassa a haldokló homlokát. „Edit nővér ne törődjék többet velük,” folytatta és még egyszer végigsímogatta. „Edit nővér már eleget tett értük.”

Úgy látszik, mintha az utóbbi szavak megszabadították volna a beteget a látomástól, mely eddig egészen elragadta. A feszültség, a felsőbbbséges harag elsímult arcvonásaiból. A szelíd és szenvedő kifejezés, mely egész betegsége alatt uralta, most ismét visszatért.

Felnyitotta a szemét és mikor látta, hogy társa feléje hajol, rátette kezét a karjára és megpróbálta még jobban magához húzni.

A nővér alig sejthette, hogy mit jelent ez a gyöngéd érintés, de megértette a szemek könnyörgő pillantását és lehajolt egészen a beteg arcához.

„Holm Dávid,” suttogta a haldokló.

A nővér megrázta a fejét. Nem volt biztos benne, hogy jól hallotta.

A beteg most végsőkéig megerőltette magát, hogy megértsék. Lassan szótagolva ejtette ki az egyes szavakat.

„Küld-je-tek Holm Dá-vid-ért...!”

Belenézett a nővértársa szemébe, hogy megtudja, megértette-e? Azután megnyugodva elcsendesedett és néhány perc múlva ismét távol volt, elfoglalva ugyanazzal, mint az előbb, valami előtte gyűlöletes jelenettel, mely egész lelkét haraggal és aggodalommal töltötte el.

A nővér felegyenesedett. Már nem sírt többé. Lelki izgalma elűzte a könnyeket.

„Azt akarja, hogy küldjünk Holm Dávidért!”

Úgy látszik, valami rettenetes lehetett a beteg ez a kívánsága. A nagy kapitányt épúgy felizgatta a dolog, mint a társát.

„Holm Dávidért?” ismételte. „Ez lehetetlen. Csak nem engedhetjük meg, hogy Holm Dávid ide jöjjön a haldoklóhoz!”

A beteg anyja ott ülve figyelte, amint leányának arca ismét felveszi az ítélő bíró szigorú kifejezését. Most kérdezve fordult a két tanácstalanul álló nővérhez.

„Edit nővér azt akarja, hogy küldjünk el Holm Dávidért,” világosította fel a kapitány, „de mi azt gondoljuk, hogy ez nem helyes.”

„Holm Dávid?” kérdezte a beteg anyja csodálkozva. „Ki az a Holm Dávid?”

„Az egyike azoknak, akivel Edit nővérnek sok baja volt a menedékhelyen, de az Úr nem engedte meg, hogy jó útra térítse.”

„Talán ez az Úristen kívánsága, kapitány,” mondta a nővér tétovázva, „hogy utolsó órájában még egyszer próbáljon reá hatni?”

A beteg anyja szemrehányóan tekintett rájuk. „Teljesen rendelkeztek a lánnyal, amíg csak az élet kis szikrája volt benne. Hadd legyen most teljesen az enyém, amikor meg kell halnia!”

Ezzel az ügy el volt intézve. A nővér ismét elfoglalta helyét az ágy lábánál. A kapitány pedig leült a kis székre, behuntya szemét és halk imádságba mélyedt. A többiek csak elvétve értettek meg egy-két szót, melyben kérte az Urat, engedje meg, hogy e fiatal nővér lelke békén távozhassék e földi létből, hogy ne zavarják és ne nyugtalanítsák olyan kötelességek, melyek e megpróbáltatások világába tartoznak.

Mikor legjobban el volt mélyedve imádkozásába, egyszerre felriadt, mert a nővér vállára tette a kezét. Hirtelen felnyitotta a szemét.

A beteg ismét eszméletére tért. De most már nem volt olyan szelíd és alázatos, mint az előbb. Valami a haragos hangulatából ott maradt a homlokán.

A nővér azonnal feléje hajolt és tisztán hallotta a szemrehányó kérdést.

„Miért nem küldött Mária nővér Holm Dávidért?”

Valószínű, hogy a másik ellenvetést akart tenni, de amint beletekintett a beteg szemébe, visszarettent ettől. „Ide fogom hozni, Edit nővér,” mondta. Azzal mintegy bocsánatkérően fordult az anya felé. „Sohasem tagadtam meg semmit, amit Edit nővér kért tőlem és ma sem tehetem azt.”

A beteg megkönnyebbült sóhajtással huntya le ismét szemeit és a nővér elhagyta a kis szobát. Ott pedig minden elcsöndesült. A kapitány nagy aggodalmában némán imádkozott. A haldokló melle nehezebben zilált és az anya közelebb húzódott az ágyához, mintha megakarná védelmezni szegény gyermekét a fájdalomtól és a haláltól.

Néhány perc múlva a beteg ismét felnézett. Ugyanaz a türelmetlen kifejezés ült az arcán, mint az előbb, de amikor meglátta, hogy a társának a helye üres, megértette, hogy kívánsága teljesülőben van és mindjárt szelídebb lett az arca. Nem próbált megszólalni, de nem is esett eszméletlen állapotba, hanem ébren tartotta magát.

A külső ajtó felnyílt, mire a beteg majdnem felült az ágyában. Csakhamar megjelent a nővér a hálószoba ajtajában, melyet épen, hogy kinyitott.

„Nem merek bejönni,” mondta. „Olyan hideg vagyok. Talán Andersson kapitány lesz szíves és kijön hozzám egy percre?”

Most megláthatta, hogy a beteg minő várakozásteljes pillantással tekint reá. „Nem tudtam ráakadni,” mondta. „De találkoztam Gustavssonnal és nehánnyal a mieink közül, akik megígérték nekem, hogy felkutatják. Gustavsson majd idehozza őt Edit nővérhez, ha csak lehetséges.”

Alig fejezte be szavait, mire a haldokló behunyta szemeit és elmerült abba a belső látomásba, mely egész napon át fogva tartotta.

„Most őt látja,” mondta a nővér. A hangja kissé ingerült volt, de aztán megnyugodott. „Halleluja, ez nem szerencsétlenség, ami történik, hanem az Úr akaratja!”

Lassan visszahúzódott a másik szobába és a kapitány követte.

Kint egy asszony várakozott, aki alig lehetett több harminc évesnél, de arcára fakó és ráncos volt, haja ritkás, alakja lesoványodva, úgy hogy sok öregasszony ebben a tekintetben jobb karban volt nála. Azután a ruhája is annyira szegényes volt, hogy az ember azt hihette, hogy talán azért rakott magára ilyen rongyokat, mert koldulni készül.

A kapitány növekvő aggodalommal nézett erre a szegény asszonyra. Hiszen nem is a rongyos ruhája, nem is kora vénsége volt megdöbbentő, hanem arcvonásainak mozdulatlan merevsége. Élőlény volt, aki mozgott, járkált és álldogált, de aki még sem volt tudatában annak, hogy hol is van. Úgy látszott, hogy oly borzasztó szenvedés érte, hogy a lelke fordulóponton állott. Minden percben kitörhetett rajta az örület.

„Ez itt Holm Dávid felesége,” mondta a nővér. „Így találtam őt, mikor felmentem a lakásukba, hogy idehívjam Holmot. Ő azonban elment hazulról és a felesége egyedül volt és nem tudott semmire sem válaszolni, akármit kérdeztem tőle. Nem mertem egyedül hagyni, hanem ide hoztam magammal.”

„Ez itten Holm Dávid felesége?” kérdezte csodálkozva a kapitány. „Egész biztosan láttam már őt azelőtt is, de most nem tudtam volna megismerni. Ugyan mi történt vele?”

„Hiszen látni, mi történt vele,” válaszolta a nővér szinte tehetetlen kétségbeeséssel. „A férje az, aki halálra kínozza.”

A kapitány ismét jól megnézte az asszonyt. Annak szemei kidülledtek üregeikből és a pupillák makacsul egy irányba néztek. Az ujjait szüntelenül egymásba kapcsolta és az ajkát idegesen mozgatta.

„Mit csinált vele?” - kérdezte a kapitány.

„Nem tudom. Egy kérdésemre sem tudott válaszolni. Ott ült és mozgatta az ajkát, épen úgy, mint most. A gyermekek sem voltak otthon és így senkit sem tudtam megkérdezni. Óh Istenem, hogy ennek épen ma kellett történnie! Hogyan segíthetek rajta most, mikor minden gondolatom Edit nővére?”

„Bizonytal megütötte a férje.”

„Valami még borzasztóbb lehetett. Már láttam olyanokat, akiket megvertek, azok még sem voltak ennyire megkínózva. Nem, ez valami még borzasztóbb lehetett,” mondta fokozott kétségbeeséssel. „Hiszen láttuk Edit nővér arcán, hogy valami rettenetes történhetett.”

„Igen!” tört ki a kapitányból is. „Most megértjük, hogy ez lehetett, amit látott. És dicsőség és hála legyen az Úrnak, hogy Edit nővér látta ezt, úgy hogy Mária nővér még idejében érkezhetett oda! Dicsőség és hála az Úrnak! Bizonyára ez az ő akarata, hogy megmentsek ezt a szegény asszonyt az örülettől.”

„De hát mit csináljak vele? Hiszen követ, ha megfogom a kezét, de nem hallja, mikor szólok hozzá. A lelke távol van. Hogyan tudnók azt visszahozni? Nincsen hatalmam felette. Talán ez jobban sikerül magának, Andersson kapitány?”

A hatalmas kapitány megfogta a szegény asszony kezét és majd szelíd, majd szigorú hangon szólt hozzá, de az öntudatnak még csak a nyoma sem látszott annak az arcán.

E hiábavaló erőlködés közben a beteg anyja kidugta a fejét az ajtón. „Edit nyugtalan,” mondta. „Legjobb, ha bejönnek.”

Mind a két nővér besietett a kis szobába. A beteg ide-oda hánykolódott az ágyában. De nyugtalansága inkább lelki aggodásból, mint testi fájdalomból eredhetett. Azonnal nyugodtabb lett, amint látta, hogy társnői ismét bejöttek és elfoglalták régi helyüket, amire behúnyta a szemét.

A kapitány intett a nővérnek, hogy maradjon csak a betegnél, ő maga azonban ismét felállt, hogy csendben kilopózkodjon a szobából. Ebben a percben kinyílt az ajtó és Holm Dávid felesége lépett be.

Odament az ágyhoz és megállt öntudatlanul előre meredő szemekkel, mint azelőtt és ujjait tördelte, úgy hogy szinte ropogtak az ízek.

Hosszú ideig nem lehetett észrevenni, hogy tudja, mit lát, de egyszerre csak kezdett elsímulni a merevség az arcából. Előrehajolt és lassan közeledett a haldokló arcához.

Valami fenyegető és ijesztő kifejezés szállta meg az asszonyt. Az ujjai szétváltak és megöböltek. A két nővér felugrott, attól tartva, hogy az asszony a haldoklóra veti magát.

Erre a kis beteg nővér felnyitotta a szemét, meglátta a borzasztó, a félig örült teremtetést maga előtt, felemelkedett az ágyában és megölelte őt a karjaival. Teljes erővel, amire csak képes volt, magához szorította és megcsókolta az arcát, a homlokát és a száját, miközben suttogetta:

„Óh, szegény, szegény Holmné! szegény Holmné!”

A szerencsétlen asszony először vissza akart húzódní, de hirtelen megrázkódott egész testében. Zokogás tört ki belőle, térdre esett az ágy előtt, fejét még mindig a haldokló arcához szorítva.

„Sír, Mária nővér,” suttogetta a kapitány. „Most már nem fog megörülni.”

A nővér összeszorította kezében könnyel áztatott zsebkendőjét és erőlködött, hogy hangja sírásba ne fuljon: „Csak ő, egyedül ő tud ilyesmit tenni, kapitány. Mi lesz belőlünk, ha majd itt hagy bennünket?”

Ebben a percben a beteg anyja könnyörögve tekintett rájuk.

„Igen,” mondta a kapitány, „el kell vinni innét ezt a szegény asszonyt. Az még sem lehet, hogy a férje itt találja, ha majd ide hozzák. Nem, Mária nővér itt marad a társánál!” folytatta, mikor látta, hogy a nővér ki akar menni. „Majd én magam veszem pártfogásba az asszonyt itten.”

II.

Úgyezzen az óév-estén, de oly későn, hogy már sötét éjszaka volt, három ember ült, és pálinkát meg sört ivott a nagytemplom kertjében. Leheveredtek az elsárgult pázsitra néhány hársfa alatt, melyeknek fekete ágai fénylettek a nedvességtől. Délután valamelyik pincében ültek, de a zárás után kénytelenek voltak a szabadba menni. Jól tudták, hogy óév-estéje van és épen azért mentek be a templomkertbe. Olyan közel akartak lenni a toronyórához, ahogy csak lehet, hogy idejében meghallhassák, mikor ihatnak az újév tiszteletére.

Nem ültek sötétben, mert jól megvilágították őket a magas villamos lámpák, melyeknek fénye az uccáról ráesett a templomkertre. Kettő közülük öreg és lezüllött volt, egy pár igazi útszéli csavargó, akik belopózkodtak az ünnepekre a városba, hogy az összekoldult pénzből leigyak magukat. A harmadik legfeljebb harminc és egy néhány éves lehetett. Ez is piszkos és rongyos ruhában volt, mint a másik kettő, de magas, jól megtermett, úgy látszik még teljes erőben.

Attól féltek, hogy észreveszik és kikergetik őket, azért szorosan egymáshoz húzódtak, hogy halkan, szinte suttogva beszélgethessenek. A fiatal férfi viszi a szót, a másik kettő pedig oly nagy figyelemmel hallgatja, hogy jó darabig érintetlenül hagyják az üvegeket.

„Volt egyszer egy barátom,” mondja a szóvivő, és hangja nagyon komoly, majdnem titokzatos színezetet kap, mialatt valami gonoszság gyullad ki szemeiben, „aki óév napján mindig megváltozott. Nem úgy, hogy talán átnézte számadásait és elégedetlen volt az évi nyereséggel, hanem azért, mert valami veszedelmes és szörnyű dologról hallott mesélni, aminek áldozatul lehet esni épen ezen a napon. Biztosítom az urakat, hogy csendben és remegve ült egész reggeltől estig és még egy pohár pálinkát sem mert felhajtani. Különben nem volt gyászalak, de óévkor kicsalni őt ilyen tréfás kirándulásra épen olyan lehetetlen volt, mintha az urak brudert akarnának inni magával a tartományfőnökkel.”

„Úgy, az urak csudálkoznak, hogy mitől is félt annyira. Hát ezt nehéz volt kihúzni belőle, de egyszer mégis csak elmondta nekem. De talán az urak nem óhajtják ezt meghallgatni, éppen ezen az éjszakán? Talán egy kissé hátborzongató is ilyen templomkertben, ami valamikor temető volt, vagy hogy gondolják az urak?”

A két csavargó, természetesen, azonnal kijelentette, hogy ők nem tudják, hogy mi fán terem a kísértetfélelem és így az folytathatta elbeszélését.

„Jobb családból való volt az, akiről most beszélek. Sőt az uppsalai egyetemen is tanult, úgy hogy valamivel többet tudott mint mi, uraim. És tudják, urak, csak azért tartotta magát józanul és nyugodtan így óév estéjén, hogy valahogy ne keveredjék verekedésbe, vagy ne érje valami baleset, hogy ne ezen a napon haljon meg. Avval aztán mitsem törődött, hogy mi történik vele más napon, csak éppen óévestéjén ne essen halálos bajba, mert azt hitte, hogy akkor kénytelen lesz a Halál kocsiját hajtani.”

„A Halál kocsiját?” ismételte a két hallgató egyszerre, csodálkozással hangjukban.

A hosszú férfi a maga multságára még növeli kíváncsiságukat azzal, hogy még egyszer megkérdezi, hogy igazán meg akarják-e hallani ezt a történetet itt ahol most ülnek, de csak azon erősködnek, hogy folytassa.

„Na, ez a barátom egész bizonyossággal azt állította,” folytatta, „hogy van egy nagyon, de nagyon öreg szekér, olyasféle, amit a parasztok használnak, mikor terményeiket a vásárra viszik, de hát annyira rozoga, hogy nem is szabadna ilyennek az országúton mutatkoznia. Tele van csapva sárral meg porral, úgy hogy alig látni, miből is faragták. A tengelye eltörve és a kerekei annyira lötyögnek, hogy ide-oda zötyögnek, aztán amióta csak elkészült, nem volt

megkenve, úgy hogy annyira nyikorognak, hogy az ember belébolondulhat. A szekér alja korhadt és az ülőkéje rongyos, a karfája félig leszakítva. És ehhez a szekérhez tartozik egy nagyon, de nagyon öreg ló, amely félszemére vak, sánta és a korosságtól szürke a sörénye meg a farka. Olyan sovány, hogy a hátgerince mintha fűrész volna és minden egyes bordáját meg lehet számolni. Aztán pókos is, lusta és makacs és még úgy sem megy előre, mint a gyermek, mikor csúszkálni kezd. Na és ennek a lónak a kantára is olyan, elnyúzott, elkopott, elvesztette az istrángját és a kapcsait és most spárgával meg nyírfahánccsal vannak összekötözve. Nyoma sincsen réz vagy ezüst díszítésnek, csak néhány silány és piszkos bojt maradt meg, inkább csúfságra, mint díszül. A gyeplőszárak is méltóak az egészhez, görcs görcs mellett és annyiszor kötözték már össze, hogy most már igazán nem lehet tovább javítani.”

Félbeszakítja az elbeszélését és kinyújtja a kezét az egyik üveg után, talán inkább csak azért, hogy a hallgatóságnak időt engedjen, hogy jól átgondolják azt, amit hallottak.

„Az urak talán azt gondolják, hogy az egész nem valami különös,” veszi fel a szót újra, „de hát, látják, a dolog úgy áll, hogy a hárhoz meg a gyalgó gyeplőhöz egy kocsis is tartozik, aki összegörnyedve ül a rongyos ülésen és úgy hajtja az öreg gebét. Fekete az ajka, szürke az arca és a szeme fakó, mint egy tört tükör. Hosszú, piszkos fekete köpönyeget hord széles csuklyával, melyet egészen az arcára húz és a kezében egy hosszúnyelű rozsdás sarlót szorongat. És látják uraim, az az ember, aki ott ül és tartja az összebogozott gyeplőszárakat, nem valami közönséges kocsis, hanem igen szigorú úrnál van szolgálatban, akit Halálnak hívnak. Éjjel-nappal kell hajtania az ő parancsára. Alig hogy valaki halálán van, már ott kell lennie, értik uraim és akkor azonnal jön zörögve nyikorgó öreg szekérével olyan gyorsan, amint sánta gebéje csak bírja.”

Az elbeszélő ismét elhallgat és kémlelni próbálja a hallgatói arcát. Mikor észreveszi, hogy azok annyira figyelmesek, hogy jobban nem is kívánhatja, folytatja:

„Az urak bizonyára látták már a Halált lerajzolva és ekkor észrevehették, hogy az többnyire gyalogolt. De hát ez nem is maga a Halál, hanem csak annak a kocsisa. Mert hát elgondolható, hogy ilyen nagy úr csak a legfinomabb aratást akarja sajátkezűleg elvégezni és a silány útszéli fűszálakat és dudvákat már csak a kocsisának kell összeszedetgetni. De hát most figyeljék az urak a történet legérdekesebb részét. Igen, hát az úgy van, hogy bár a szekér és a ló mindig ugyanaz, amely köröskörül poroszkál, de a kocsis már nem ugyanaz. Az mindig az utolsó ember, aki meghal abban az évben, - az, aki akkor adja ki a lelkét, amikor óév-estéjén a toronyóra tizenkettőt üt, lesz a Halál kocsisa. Holttestét épúgy eltemetik, mint a többiét, de a szelleme kénytelen a köpönyeget magára öltetni és kezébe venni a sarlót és kocsizni az egyik halottasháztól a másikig egy egész éven át, míg fel nem váltják a következő újjévkor.”

Elhallgat és gonosz tekintettel néz a két kis férfira. Észreveszi, hogy azok felfelé néznek, hiába erőlködve, hogy meglássák, mennyit mutat az óra?

„Az óra éppen az előbb ütötte a háromnegyedtizenkettőt,” világosította fel őket, „úgy hogy az uraknak nem kell attól tartaniok, hogy már itt van a végzetes pillanat. De most már megértik az urak, hogy mitől is félt az én barátom. Semmi mástól, minthogy akkor kelljen meghalnia, mikor az óra éppen tizenkettőt üt óévestéjén, és így őt a Halál kocsisává kényszerítsék. Azt hiszem, hogy ezen a napon mást sem hallott, mint a Halál kocsijának zörgését és nyikorgását. És tudják uraim, mi a csodálatos az egészben, hogy ő mégis tavaly, éppen óév estéjén halt meg.”

„Talán éppen éjfélkor halt meg?”

„Csak annyit tudok, hogy óév-estéjén halt meg, de hogy melyik órában, azt nem hallottam. Na, én előre megjósolhattam neki, hogy éppen ezen a napon fog meghalni, amitől annyira rettegett. Ha az urak is félnének ettől, úgy akkor hasonlókép járhatnának.”

A két kis férfi, mintha előre megállapodtak volna, megragadták az üvegjüket és mindketten mélyet húztak belőle. Erre aztán lassan és tétovázva kezdenek felkapaszkodni.

„Csak nem akarják az urak megbontani a társaságot, mielőtt az éjfél elütötte volna?” mondta az, aki elbeszélte a történetet, midőn észrevette, hogy alaposan megijesztette őket. „Csak nem hihetem, hogy az urak törődnek ilyen régi dajkamesével? Az a barátom, aki hitt benne, az igen gyenge legény volt, látják uraim, nem a régi erős svéd törzsből, mint mi. Na, most iszunk még egyet és üljünk csak le ismét!”

„Na, így már jól van,” mondta, mikor sikerült őket leülésre bírni, „hogya együtt ülhetünk. Ez az egyetlen hely, ahol nyugton maradhattam egész nap. Akár hová mentem volna is, mindenütt elcsíptek volna az Üdvhadsereg katonái, akik azt akarják, hogy látogassam meg Edit nővért, aki halálán van. Az ember igazán nem teszi ki magát jószántából efajta émelygős prédikálásoknak.”

A kis emberek, bármennyire is el voltak ázva az utolsó nagy kortyok után, feleszméltek, mikor Edit nővér nevét hallották emlegetni és megkérdezték, hogy ő-e az, aki a városban a menedékhelyet vezette. „Persze, hogy ő az,” válaszolta a fiatal ember. „Ő nagyon is kitünttetett engem a figyelmével egész éven át. Remélhetőleg nem valami közelebbi ismerőse az uraknak, így a gyászuk nem lesz felette nagy.”

Úgy látszik a két csavargóban egyszerre csak feléledt azoknak a jótéteményeknek az emléke, melyeket Edit nővér tanúsított irányukban. Határozottan és egyszerre kijelentették, hogy az ő véleményük az, amennyiben Edit nővér találkozni akar valamelyikkel, bárki legyen is az, úgy annak kötelessége őt azonnal felkeresni.

„Ú-úgy, ez az urak véleménye,” mondja a harmadik. „Hát el is megyek, ha az urak, akik valamelyest már ismernek engem, megmondják, hogy micsoda öröme is telnék Edit nővérek, ha velem találkoznék.”

A két csavargó közül egyik sem méltatta ezt a kérdést feleletre. Csak tovább ösztökélték, hogy induljon már és amikor az még mindig ellenkezett és csak ingerkedett velük, olyan harag fogta el őket, hogy kijelentették, hogy amennyiben nem engedelmeskedik, akkor megverik.

Erre felugrálnak és felgyűrik a kabátujjaikat, hogy támadáshoz foghassanak.

Az ellenfelüket, aki tudatában volt, hogy ő a legnagyobb és legerősebb legény az egész városban, egyszerre csak részvét fogta el ezekkel a gyenge szegényekkel szemben. „Ha az urak ily módon akarják megoldani a kérdést,” szólalt meg, „úgy, természetesen, állok rendelkezésükre. De legyen szabad megjegyezni, hogy nem jó volna talán az egész dolgot békésen elintézni, különösen tekintve arra a körülményre, amit az imént beszéltem el az uraknak.”

A berugott csavargók azonban már azt sem tudták, hogy miért haragudtak meg, hanem miután már harci kedvük felébredt, ökölbe szorított kezekkel vetették rá magukat. Az pedig annyira biztos volt a fölényében, hogy még csak fel sem kelt a földről, hanem nyugodtan ülve maradt. Csak kinyújtotta karjait és jobbra meg balra dobta vissza támadóit, akár csak a kutyakölyköket. De a kutyakölykök visszajöttek és ekkor az egyiknek sikerült az erős, nagy embert mellbe löknie. Erre úgy érzi, mintha valami meleg jönne fel a torkából, mely betölti a száját. És miután tudja, hogy a féltüdeje sorvadásos, sejtí, hogy vérömlést kapott. Felhagy a küzdelemmel, lefekszik a földre, mialatt a szájából széles sugárban ömlik a vér.

Hát ez magában véve már elég nagy szerencsétlenség, de még nagyobbá lett azáltal, hogy a társai, mikor megéreztek, hogy a meleg vér a kezükre ferccsent és látták, hogy az levágja magát a földre, azt hitték, hogy megölték, miért is futásnak eredtek és ott hagyták egyedül. A

vérömlés ugyan lassan elállott, de alig hogy a legkisebb mozdulatot megkísérelte, újból neki indult.

Az éjszaka nem volt különösen hideg, de amint mozdulatlanul ott fekszik, a pusztta földön, hamarosan kínozni kezdi a nedvesség és a hideg. Eszébe jut, hogy hamarosan vége, ha valaki nem jön segítségére és ápolásba nem veszi. Miután majdnem a város közepén fekszik és miután éppen óévestéje van, sok ember van még fent és hallja is, amint járkálnak az uccán, köröskörül a templomkertnél, de senki sem akar bejönni. Nincsenek messzebb, mint hogy hallhatja a hangjukat és úgy gondolja, mégis kegyetlenség, hogy neki segítség nélkül kell elpusztulnia, mikor az mégis olyan közel van.

Ott fekszik és vár egy darabig, de a hideg mindjobban kínozza, és mikor érzi, hogy egyedül nem bír felkelni, elhatározza, hogy legalább megpróbál segítség után kiáltani.

De most is balszerencse éri, mert abban a percben, mikor segítségért kiált, a toronyóra elkezd ütni az éjfél. Az emberi hangot teljesen elfojtja a hatalmas érhang, úgy hogy senki, de senki nem hallja. De még csak meg sem ismételheti, mert a vérömlés a megerőltetés után ismét elfogja. Most az olyan heves, hogy szinte azt kell gondolnia, hogy testének minden csepp vére ki fog most folyni. „Csak nem fogok éppen most meghalni, mikor az óra éjfél üt,” gondolja és ugyanakkor úgy érzi, hogy lassan, mint egy leégett gyertyaszál, kialszik. A sötétségbe és öntudatlanságba hanyatlik abban a percben, mikor az utolsó zúgó óraütés elhangzik, hirdelve, hogy az újév beköszöntött.

III.

Alighogy a toronyóra zúgva elütötte a tizenkettőt, rövid és éles nyikorgás hasítja át a levegőt.

Ez a hang rövid időközökben vissza-visszatér, mintha csak valami szekér kenetlen kerekétől jönne, de sokkal erősebb és kellemetlenebb, mint hogy azt akármilyen öreg szekér létrehozhatná. A hangot szinte rettegés kíséri. Felébreszti a félelmet minden iránt, ami csak szenvedés és fájdalom.

Szerencse, hogy, úgy látszik, a legtöbben, akik bevárták az újévet, nem hallják. Ha az hallható lett volna, akkor az a vídám fiatalság, mely most csoportosan sétál fel és alá a piacon és a templomkert körül és egymásnak boldog újévet kíván, az bizonynyal az örömujjongást jajszóra váltotta volna fel afelett a sok szomorúság felett, ami most őreá és barátaira vár. Ha az hallható lett volna, akkor a kis gyülekezet, amely a missziós kápolnában ünnepelte az újévet és éppen hálaadó zsoltárba kezdett, azt gondolhatta volna, hogy bukott angyalok gúnyolódó ordítása és visítása keveredett be az énekbe. Ha hallható lett volna, akkor a szónok, aki éppen pezsgős pohárral kezében, ünnepi lakoma közepette élteti a beköszöntő újévet, elnémult volna, hogy hallgassa, micsoda hollókárogás figyelmezteti mindannak megghiúsulásáról, amit remél és óhajt. Ha hallható lett volna, akkor mindazok, akik ébren voltak ezen az éjszakán csendes otthonukban és ítélkezést tartottak mult évi cselekedeteik felett, éles fájdalmat éreztek volna saját tehetetlenségük felett és gyengeség lepte volna szívüket.

Szerencse, hogy ezt a nyikorgást csak egyetlen egy ember hallotta és ez az ember is olyan, akinek szüksége van nyugtalanságra, lelkiismeretfurdalásra és önmegvetésre, ha ugyan még az lehetséges.

IV.

A férfi, aki a súlyos vérömlést kapta, ott fekszik és küzködik, hogy öntudatra térjen. Úgy érzi, hogy valami költögeti, egy élesen rikácsoló madár, vagy mi lehet, repdes a feje körül. De hát kellemes és szép pihenésbe merült és sehogysem tudja magát abból kiragadni.

Csakhamar aztán meggyőződik, hogy mégsem madár az, ami rikácsol; az a rozoga szekér az, amiről a csavargó társainak mesélt, ami most döcög előre a templomkert felé és az nyikorog és csikorog, úgy hogy nem tud aludni. De félig öntudatlanul, amint ott fekszik, elúzi magától ezt a gondolatot, hogy az a Halál kocsija volna. Ez csak azért van, mert éppen most járt az eszében, s azt képzei, mintha hallaná.

Ismét ájulásba esik, de ez a makacs nyikorgás csak vissza-visszatér hozzá és nem hagyja nyugodni. Most már tisztában van vele, hogy ez a nyikorgás mégis igazi kocsitól eredhet. Ez nem valami képzelődés, hanem teljes valóság és így reménye van, hogy annak vége is lesz.

Végre elhatározza, hogy most már igazán fel kell ébrednie. Nincs más kibúvó.

Azonnal észreveszi, hogy még mindig ugyanazon a helyen fekszik és hogy senki sem segített rajta. Minden ugyanaz, csak azok az éles és rövid csikorgó hangok ne volnának. Úgy tetszik, mintha nagyon messziről jönnének, de olyan erősek és szinte élesen behasítanak a fülébe, hogy azonnal tisztába jön azzal, hogy ezek a hangok ébresztették fel.

Magában töprenkedik, vajjon sokáig feküdt-e eszméletlenül, de ez alig lehetséges. Az emberek olyan közel vannak, hogy hallja, amint egymásnak éppen most boldog újévet kívánnak és ebből azt következteti, hogy alig éjfélutánra jár az idő.

A nyikorgás csak vissza-visszatér és mivel mindig érzékeny volt nyikorgó és csikorgó hanggal szemben, úgy gondolja, hogy legjobb volna, ha felkelhetne és elmehetne innét, legalább nem hallaná ezt a lármát. Legalább is megpróbálhatná. Hiszen most a felébredés után egészen jól érzi magát. Már nem is érzi, hogy nyílt vérző seb van a mellében. Már nem is fázik, nem is fáradt többé, nem is érzi a testét, éppenúgy, mint mikor az ember teljesen egészséges.

Még mindig oldalt fekszik, épúgy, mint ahogy levetette magát, mikor a vérömlése megindult, és most legelőbb is a hátára akar feküdni, hogy kipróbálja, mennyit bír el meggyengült teste. „Na most óvatosan felkényökölök,” gondolja, „megfordulok és aztán ismét leülök.”

A férfi hozzá volt szokva, mint mindnyájan, hogy amikor magában azt mondja: „na most ezt meg ezt teszem,” akkor azt abban a pillanatban meg is teszi. De most az egyszer az a csodálatos történet meg vele, hogy a teste mozdulatlan maradt és nem végezte el a neki parancsolt mozdulatokat. Egyszerűen tehetetlenül fekszik ottan. Csak nem lehetséges, hogy annyi ideig feküdt, hogy megfagyott? De ha megfagyott volna, akkor már halott volna. Ő pedig él, hiszen lát és hall. Különben sincsen olyan hideg, hiszen nedves cseppek hullanak a fáról fölötte.

Annyira el volt foglalva azzal, hogy micsoda különös bénultság lepte meg, hogy egy darabig meg is feledkezett arról a kínzó nyikorgásról. De most újra hallja. „Na, most már csak nem fogsz tudni elmenekülni ettől a muzsikától, Dávid,” gondolja. „Most már ki kell bírnod, ahogy tudod.”

Bizony nem könnyű dolog olyan férfinak, aki az előbb még egészségesnek és erősnek érezte magát, és nem is volt beteg, belenyugodni abba, hogy most mozdulatlanul kell feküdnie. Minduntalan megkísérli, hogy legalább az egyik ujját megmozdítsa, vagy a szemöldökét összehúzza. De hát mindez lehetetlen. Szinte azon kezd csudálkozni, hogyan is volt azelőtt, amikor még tudott mozogni. Úgy érzi, mintha valamiképpen elfelejtette volna ezt a tudását.

Ezalatt a nyikorgás közeledik. Most már nincs olyan messze, hogy tisztán ki ne vehetné, hogy az, amit hall, egy szekértől származik, amely lassan közeledik a Nagyuccán lefelé a piachoz.

Bizonnyal valami nyomorúságos jármű lehet, egész biztos. Most már nemcsak a kerekek nyikorgását hallja, hanem azt is, hogy a szekér részei zörögnek és amint a ló minden lépésnél odakoppint a kövezethez. Bizony ez nem hangzik jobban, mintha a Halál kocsija, amitől a pajtása annyira félt, közelednék felé.

„Mi ketten, Dávid,” gondolja, „nem nagyon szeretjük a rendőrt, de ha most vigyázna és véget vetne ennek a lármának, úgy igazán megköszönnénk neki.”

A férfi azzal szokott dicsekedni, hogy erős kedélye van, de most attól fél, hogy ha ez a nyikorgó-muzsika tovább tart, mind azzal együtt, ami vele ezen az éjszaka történt, úgy annak hamarosan vége lesz. Kellemetlen tépelődései támadnak, hogy ha így találják, amint most fekszik, azt hiszik, hogy halott, koporsóba teszik és eltemetik. „Mindent, amit majd a megholt tested körül mondanak, hallani fogsz és az talán nem fog szebben hangzani, mint amit most hallasz.”

Bizonnyal ez a nyikorgás az, ami arra kényszeríti, hogy Edit nővére gondoljon, nem éppen valami lelkiismeretfurdalással, hanem inkább bosszúsággal, hogy valamiképpen mégis győzelmet aratott felette.

A nyikorgás betöltötte a levegőt és a fülét hasogatta. De azért még sem ébreszt ebben az emberben bánatot tettei miatt, melyekkel másokat megsértett, inkább csak haragos emlékeket azokról a kellemetlenségekről és rosszaságokról, melyekkel mások illették.

Mialatt a legjobban sajnálkozik önmaga felett, elcsendesedik a láрма és ő erőlködve hallgatózik egy percig. Igen, olyan igaz, mint ahogy él! A szekér leért a Nagyuccából, de nem fordult le a piac felé. A ló nem csapkodja patáival a kerek uccakavicsokat, hanem homokúton lépked. Feléje közeledik. Most behajt a templomkertbe.

Afeletti örömében, hogy most talán segítséget kaphat, még egyszer megpróbál felemelkedni. De ez az erőlködése is úgy végződik, mint az előbbi. Egyedül a gondolatai, melyek még mozgékonyak.

De vigasztalásul hallja, hogy az öreg szekér tényleg közeledik. Az egész idő alatt a szekér farészei nyikorognak, zörögnek és a kenetlen kerekek csikorognak és az egész oly nyomorúságosan hangzik, hogy attól kezd félni, hogy az egész szekér darabokra hull, mielőtt még elérne hozzá, ahol fekszik.

Rettentő lassan mozog és ő, aki egyedül és segítség nélkül fekszik ott, nyugtalankodik és azt hiszi, hogy több időbe kerül odahajtani, mint tényleg. És hát micsoda szekér lehet az, amely újév éjszakáján behajt a templomkertbe, hát nem tud ott kívül maradni. Talán a kocsis be van rúgva, azért veszi ezt az utat. Na, ez aligha lesz segítségére.

„Persze ez a nyikorgás az, ami elkedvetlenít, Dávid,” gondolja. „A kocsi nem tért le a másik fasor felé, amint azt itt fekvé képzéled, hanem egyenesen feléd tart.”

A jármű alig van már pár lépésnyire tőle, de hát ez a borzasztó nyikorgás, ami teljesen bátoralanná tette. „Ma este nincsen szerencséd, Dávid,” gondolja. „Meglátod, hogy egy újabb szerencsétlenség közeledik feléd. Valami súlyos úthenger vagy ilyesmi jön és keresztülgázol rajtad.”

A következő percben meglátja, hogy mi az, amire várt és bár az nem volt valami kövező henger, mely azért jött, hogy összetörje, mégis az majdnem halálra ijesztette.

A szemét éppen úgy nem tudja megmozdítani, mint bármely más testrészét, miért is csak azt láthatja, ami közvetlen előtte van. Amint a nyikorgó jármű közeledik oldalfelől, így csak darabról darabra látja. Az első, amit meglát, egy öreg lófej szürke sörénnyel és félszemére vak, mely éppen felé fordult. Azután jön a lónak az eleje, sántán és a hám kitoldozva spárgá-

val és nyírfahánccsal és piszkos bojtokkal díszítve. Így aztán látja az egész nyomorult gebét, a nyomorult járművet eltörött karfájával, rozoga, dülöngöző kerekeivel, közönséges piaci szekér, de annyira rossz állapotban, hogy senki sem akarna abban valamit szállítani.

A kocsis ott ül az ülésen és pontról-pontra megegyezik azzal a leírással, amit kevéssel ezelőtt ő maga adott róla. Kezében tartja a gyeplőszárat, amelyen az egyik csomó a másikat követi, a csuklya le van húzva a szemére, görnyedten ül, mintha olyan fáradtság hajlítaná meg, amelyet sohasem tud kipihenni.

Mikor a férfi elájult a nehéz vérömlés után, úgy érezte, hogy a lelke elszállt tőle, mint valami kialvó láng. Most már nem érzi ezt, ellenkezőleg, az most nyugtalankodik, meg-megrázza és sehogysem tud nyugalomra térni. Azt kellene hinni, hogy mindaz, ami megelőzte a kocsis megérkeztét, legalább is valami természetfölötti látomásra készítette elő, de ha volt is egy-két gondolata ebben az irányban, nem sokat törődött vele. És íme, most midőn maga előtt lát olyasmit, amiről csak mint meséről hallott beszélni, sehogysem tudja összeegyeztetni azzal, amit eddig átélt.

„Ez még meg fog bolondítani téged, Dávid,” gondolja a zűrzavar közepette. „Nem elég, hogy a tested tönkre van téve, most meg már az eszedre megy a dolog.”

Az, ami megmenti, az, hogy ebben a percben meglátta a kocsis arcát. A ló megállott éppen előtte és erre a kocsis is hirtelen felegyenesedett, mintha csak álomból ébredt volna fel. A köpönyeg csuklyáját fáradt mozdulattal félretolta és fürkésző pillantással tekintett körül. És eközben a földönfekvő meglátta, hogy az egy régi ismerőse.

„Hiszen ez György,” gondolja magában. „Na, kissé furcsán van kiöltözve, de azért megismerem.”

„Meg tudnád mondani, Dávid, hogy hol is volt ő az egész idő alatt?” folytatja magános tépelődését. „Azt hiszem, hogy jó egy éve, hogy nem találkoztunk. De hát György szabad ember, nincs kötve sem asszonyhoz, sem gyerekekhez, mint te, Dávid. Bizonyára hosszú úton volt, talán egészen az északi sarknál. Bizony, úgy látom, nagyon sápadt és fagyos.”

Még egyszer jól megnézi a kocsist, mert van valami az arckifejezésében, ami idegenszerű. De mégis csak György, az ő régi pajtása és ivócimborája, nem lehet más. Hiszen megismeri nagy fejről és sasorráról, meg hatalmas fekete bajuszáról és kis kecskeszakálláról. Igen, olyan volt, hogy akármilyen őrmester, na még talán generális is, büszke lehetett volna az arcára; már csak felismeri régi barátját.

„De hát mit is mondsz, Dávid?” kezdi el újra. „Hiszen azt hallottad, hogy György most egy éve, épen újév éjszakáján meghalt az egyik stockholmi kórházban? Hát bizony ezt én is hallottam, de hát nem első eset, hogy mi ketten tévedünk. Mert ez bizony György a maga teljes egészében. Nézd csak, most meg felemelkedik! Hát nem György ez, esetlen testével, mely sehogy sincs összhangban marcona, katonás fejével? Na, mit szólsz most, Dávid? Nem láttad, hogy amikor leugrott a kocsiról, köpenyege annyira szétnyílt, hogy kilátszott alóla a régi hosszú, rongyos kabátja, amit állandóan hordott? Most is be volt egészen nyakig gombolva, mint mindig, Dávid, és nagy vörös nyakkendője ott lobogott az álla alatt, de mellénynek vagy ingnek nyoma sem látszott, épen mint azelőtt.”

A megbénult egész jókedvű lett. Nevetni szeretett volna, ha ugyan egyáltalában képes lett volna a nevetésre.

„Ha majd ismét erőre kapunk, Dávid, akkor majd visszafizetjük Györgynek ezt a komédiát. Hiszen majdnem, hogy halálra ijesztett ezzel a kiöltözködésével, mintha csak dinamitot tett volna alám. De hát ehhez is olyan fickó kell, mint György, hogy ilyen gebét és szekeret

szerezzen és úgy hajtson ide a templomhoz. Még te magad sem tudtál volna, Dávid, ilyen felvonulást rendezni. Most az egyszer György alaposan lefőzött.”

A kocsis odalépett a fekvőhöz és megállva előtte, úgy nézegette. Az arca merev és komoly volt. Világos, hogy nem tudja, hogy ki fekszik előtte.

„Egy pár dologgal még mindig nem tudok tisztába jönni,” gondolja a fekvő férfi. „Az egyik az, hogyan tudhatta meg, hogy én, meg a pajtásaim itt heverésztünk a fűvön és aztán eszébe jutott, hogy halálra ijesszen minket. A másik az, hogy merészelt a Halál kocsisának kiöltözködni, akitől mindig annyira félt.”

A kocsis most egészen feléje hajol, de még mindig azzal a teljesen idegen arc kifejezésével. „Na, ez a szegény legény sem fog nagyon örülni, ha megtudja, hogy fel kell engem váltania,” mormogta magában.

Sarlójára támaszkodva, az arcával mind közelebb és közelebb hajol, végre felismeri pajtását. Egészen lehajol most hozzá és az alkalmatlan csuklyát egészen hátra tolja. „Oh,” kiált fel megijedve, „hiszen ez Holm Dávid, aki itt fekszik! Na, legalább ettől az egytől megkímélődhettem volna.”

„Hej Dávid, hát te vagy, igazán te vagy!” mondja és eldobja kezéből sarlóját és letérdepel a fekvő mellé. „Ez alatt az egész esztendő alatt,” folytatja igazi bensőséggel és elszomorodással, „azt óhajtottam, hogy valamiképen alkalmam legyen veled néhány szót váltani, mielőtt még későn lesz. Egyszer már nagyon is közel voltam ehhez, de te ellenálltál és így nem mertem hozzád közeledni. Azt hittem, hogy majd most egy óra múlva sikerülni fog, amikor megszabadulok a szolgálatomból, de hát te máris itt fekszel. Most már késő, hogy figyelmeztesselek, hogy vigyázz magadra.”

Holm Dávid feszült csodálkozással hallgatja minden egyes szavát. „Mit akar ez?” gondolja. „Úgy beszél, mintha halott volna. És hát mikor is volt az, mikor közel volt hozzám, de én ellenálltam? Na, de igaz!” nyugtatja meg önmagát. „Hiszen neki úgy kell beszélni, ahogy ki van öltözködve.”

„Nem hiszed, hogy tudom, Dávid,” kezdi el újból a kocsis olyan hangon, mely szinte reszket a meghatottságtól, „miszerint ez miattam van, hogy ilyen módon kell végezni az életedet? Ha nem találkoztál volna velem, akkor mindig csendes és tisztességes életet éltél volna. Te meg a feleséged biztonnyal jómódba jutottatok volna. Fiatalok és szorgalmasok voltatok mind a ketten, semmi sem állt utatokban. Légy meggyőződve arról, Dávid, hogy nem mult el egyetlen egy nap sem ebben a végtelen hosszú esztendőben, mikor ne gondoltam volna megbánással arra, hogy én csalogattalak el munkás életmódodtól és tanítóttalak meg az én rossz szokásaimra! Oh,” folytatja, miközben megsímogatja a barátja arcát, „attól félek, hogy még gonoszabbul jártál, mint amit tudok! Hogyan vésődhettek volna különben ezek a jelek a szemed és a szád köré?”

Holm Dávid jókedve türelmetlenséggel cserélődik fel. „Ugyan hagyj már fel ezzel a rossz tréfával, György!” gondolja. „Menj valakiért, akinek segítségével felemelhetsz a kocsidra és hajts velem a kórházba oly gyorsan, ahogy csak tudsz!”

„Értem, hogy tudod, micsoda foglalkozásom volt ebben az évben, Dávid,” mondja a kocsis, „és azt is tudod, hogy micsoda szekér és ló ez, melyen ide jöttem. Azt is fölösleges mondanom neked, ki fogja utánam tartani a sarlót és a gyeplőszárat. De, Dávid, jusson eszedbe, hogy nem én voltam, aki erre a sorsra kiszemelt. Az egész borzasztó év alatt, amely most reád vár, ne gondold egy pillanatra sem, hogy nekem teljes szabadságom volt, hogy kikerülhettem volna ezen az éjszakán. Légy meggyőződve róla, hogy mindent elkövettem volna, csakhogy ne kelljen neked is végigszenvedni mindazt, amin én átestem!”

„Talán ez a György igazán megbolondult,” gondolja Holm Dávid. „Akkor különben megértené, hogy élet-halálról van szó és ez nem megy, hogy ennyit késedelmeskedik.”

Amikor ezt elgondolta, a kocsis kimondhatlan fájdalommal tekintett rá.

„Ne nyugtalankodj amiatt, hogy nem viszlek el a kórházba, Dávid. Amikor már én látogatok meg egy beteget, akkor késő más orvosért küldeni.”

„Úgy látom, ma éjjel minden ördög és gonosz kiszabadult, hogy bajt csináljanak,” gondolja Holm Dávid. „Mikor végre jön valaki hozzám, aki tudna segíteni rajtam, úgy az vagy bolond, vagy rosszakarátú, hogy nem törődik velem, ha itt pusztulok el.”

„Valamire emlékeztetni akarlak, Dávid, ami a múlt nyáron történt veled, Dávid,” szólal meg ismét a kocsis. „Vasárnap délután volt és te az országúton mentél egy széles völgyben, ahol, amerre csak néztél, nagy szántóföldek és szép tanyák virágzó kertekkel terültek el. Fojtó meleg délután volt, olyan, amilyen a nyár közepén szokott néha lenni és azt hiszem, magad is észrevehetted, hogy te voltál az egyedüli vándor az egész környéken. A tehenek csöndesen kérődztek a ligetekben és nem akarták elhagyni a hűsítő fákat, az emberek pedig egészen eltűntek. Úgy látszik, házaikba vonultak vissza, hogy megmenekedjenek a forróságtól. Nemde így volt, Dávid?”

„Lehet,” gondolta a fekvő, „de hát annyit vándoroltam úgy melegben, mint hidegben, hogy igazán nem juthat minden az eszembe.”

„Mikor a csend a legnagyobb volt, Dávid, akkor egyszerre csak nyikorgást hallottál az úton a hátad megett. Megfordultál, mert azt hitted, hogy valami szekér közeledik a hátad megett, de nem láttál semmit. Többször is hátrafordultál és azt gondoltad, hogy soha sem értél meg ilyen különös dolgot. A kocsizörgést egész világosan hallottad, de nem tudtad, hogy az honnét jön. Világos nappal volt, kilátással mindenfelé és csend, úgy hogy semmi sem nyomta el a különös hangot. Nem tudtad megérteni, hogyan hallhatod oly tisztán a kerékszörgést, amikor nem látsz semmiféle járművet. De semmiképen sem akartad elhinni, hogy valami természetfölötti lehet a dologban. Ha erre gondoltál volna, akkor megmutathattam volna magamat és akkor még nem lett volna késő.”

Holm Dávid most mindenre jól emlékezett. Eszébe jutott, hogy akkor tényleg szétnézegetett a tanyaépületek mögött, meg le az árokba, hogy megtudja, mi követheti nyomon. Végre is annyira megijedt, hogy bement az egyik tanyába, csak hogy ne hallja többé a zörgést. Mikor ismét kijött, akkor már minden csendes volt.

„Ekkor az egyszer láttalak az egész éven át,” folytatta a kocsis. „Mindent elkövettem, amit csak lehetett, hogy meglássál, de nem jöhettem közelebb hozzád, csak épenhogy a zörgést hallhattad. Úgy mentél el, mint egy vak, mellettem.”

„Igaz, tényleg úgy van, hallottam a zörgést,” gondolja magában Holm Dávid. „De hát mit akar azzal bebizonyítani? Azt akarja, hogy azt higgyem, miszerint ő hajtott utánam az országúton? Lehet, hogy elmondtam a históriát valakinek, aki aztán elbeszélte Györgynek.”

A kocsis lehajol feléje és olyan hangon beszél hozzá, mintha valami beteg gyermeket akarna figyelmeztetni:

„Ez nem használ semmit, hogy ellenkezel, Dávid. Nem lehet kívánni, hogy megértsed, ami veled történt, de magad is jól tudod, hogy én, aki most veled beszélek, nem vagyok élő. Hallottad, hogy meghaltam, de nem akartad elismerni. És ha nem is hallottad volna, úgy láhattad, hogy milyen szekéren jöttem. Ezen a szekéren, Dávid, nem szállíttatnak élők.”

Ezzel rámutat a rozoga szekérre, mely még ott áll a fasor közepén.

„Ne csak a szekérre nézz, Dávid! Nézd meg a fákat is mögötte!”

Holm Dávid enged a felszólításnak és mostan kénytelen elismerni, hogy valami olyasmit lát, amit nem tud megmagyarázni. Látja a fákat a fásor másik oldalán keresztül a szekéren.

„Sokszor hallottad a hangomat azelőtt,” mondja a kocsis. „Az lehetetlen, hogy nem vennéd észre, hogy most egészen másképp beszélek, mint azelőtt.”

Holm Dávid kénytelen igazat adni neki. Györgynek mindig kellemes hangja volt és ez volt ennek a kocsisnak is, de mégis most valami különös volt a hangjában. Olyan üresen és tompán hangzott, szinte alig lehetett meghallani. Ugyanaz a zenész volt, aki játszott, de mintha más hangszert kapott volna.

A kocsis kinyújtotta a karját és Holm Dávid látja, amint egy tiszta vízcsepp esik rá a fáról. A csepp azonban nem marad rajta, hanem keresztül esik a kezén a földre.

A kavicsos úton egy kis száraz ág hever. A kocsis veszi a sarlóját és keresztül suhint vele a gallyon. De az nem vágódik ketté, hanem épen marad, mint volt azelőtt.

„Ne próbáld ezt másképp magyarázni, Dávid,” mondja a kocsis, „hanem próbáld megérteni! Látsz engem és úgy találod, hogy olyan vagyok, mint régen, de ez a test, amit most viselek, olyan, hogy egyedül azok láthatják, akik haldokolnak, vagy már meghaltak. De azért ne gondold, hogy a testem az semmi sem. Az a lelkemnek az otthona épenúgy, mint a tiéd vagy más embernek a teste. Csak ne gondold, hogy az valami kézzel fogható, vagy aminek súlya és ereje van. Gondolj arra, hogy az olyan, mint egy kép, amelyet a tükörben láthatsz és most próbáld elképzelni, hogy az kilép a tükörből és tud beszélni, meg mozogni.”

Holm Dávid gondolatai nem ellenkeznek többé. Most már szembenéz az igazsággal és nem törődik többé, hogy valamiképen elbújjon előle. Egy halott szelleme az, amely vele beszél és az ő teste is halott. De ugyanakkor, mikor ezt elgondolja, érzi, hogy minő borzasztó harag forralódik belsejében. „Nem akarok halott lenni,” gondolja, „nem akarok csak puszta látszat lenni és semmi más. Azt akarom, hogy legyen öklöm, amivel üthetek és szám, amivel ehetek.” És ezzel a harag sötét és sűrű felhővé gyülemlik benne, amely ide-oda hullámoz és gomolyodik, de eddig csak neki önmagának okoz fájdalmat, kész azonban kitörni bármely percben.

„Valamire meg akarlak kérni, Dávid, mert hisz jóbarátok voltunk itt a földön,” mondja a kocsis. „Te is tudod épenúgy, mint én, hogy minden embernek eljön az órája, mikor a teste elfárad és elkopik, úgy, hogy a lélek, amely benne lakott, kénytelen azt elhagyni. De akkor a lélek remeg a félelemtől, hogy átlépjen abba a világba, amit nem ismer. Épenúgy, mint egy kis gyermek, aki a parton áll és fél bemenni a hullámok közé. Hogy ezt megtegye, biztatást akar hallani valakitől, aki már volt az örökkévalóságban, akkor megérti, hogy nincs semmi veszedelem, ekkor aztán elválik. Ilyen hang voltam én egy évig, Dávid és ennek a hangnak kell neked lenni ebben az évben, amely most jön. És amire kérni akarlak, az, hogy ne ellenkezzél azzal, ami meg van szabva felőled, hanem fogadd el alázatossággal, különben nagy fájdalmat okozol nekem is meg magadnak is.”

A kocsis lehajtja fejét, mikor ezt mondta, hogy benézessen Holm Dávid szemébe. Úgy látszik, hogy szinte megijedt mindattól a makacsságtól és ellenállástól, amivel ott találkozott.

„Jusson eszedbe, Dávid,” mondja még nagyobb rábeszéléssel, mint az előbb, „hogy ez olyasmi, ami elől nem bujhatsz ki. Még eddig ugyan nem sokat tudok afelől, hogyan is állnak itt a dolgok a másvilágon. Csak épen - hogy is mondjam - határon mentem, de annyit mégis láthattam, hogy itten nincsen kímélet. Meg kell tenni, ami elő van írva, akár jószántából csinálja az ember, akár nem.”

Megint belenéz Holm Dávid szemébe, de ott nem lát mást, csak a nagy harag-felhő sötétségét.

„Nem tagadom, Dávid,” tör ki most belőle, „hogyan ez borzasztó egy foglalkozás, amit valaki csak kaphat, ezen a rossz szekéren ülni és hajtani ezt a gebét házról-házra. Ahova a kocsi megérkezik, mindenütt könny és jajveszékeltetés fogadja, nem lát mást, csak betegséget és pusztulást, sebeket, vért és más szörnyűséget. De talán ez még kevésbé nehéz. Borzasztóbb látni azt, ami belül van, azt, ami remeg és bánkódik és fél attól, ami jön. És még több: mondtam neked, hogy a kocsi csak a határon áll. Úgy gondolkozik, mint az emberek, igazságtalanságot és csalódást lát, egyenlőtlen osztályrészt, hiábavaló törekvést és rendetlenséget. Nem láthat be olyan mélyen a másvilágba, hogy megtudja, van-e valami értelme és valami vezető eszméje. Csak olykor lát belőle valamit, különben kénytelen sötétségben és kételkedésben küzdeni előre. És gondold meg, Dávid: csak egy évre van a kocsi arra ítélve, hogy hajtsa a Halál kocsiját, de az időt nem mérik földi órák és percek szerint, hanem úgy, hogy mindenhová el kell jutnia, ahová parancsolják, úgy hogy azt kihúzzák, hogy egyetlen egy év annyi, mint száz vagy épen ezer. És aztán ehhez járul még, hogy bár a Halál kocsisa tudja, hogy csak azt csinálja, amit parancsolnak neki, mégis szégyenli magát, kitaszítottnak tekinti magát hivatala miatt. De a legborzasztóbb, Dávid, az, hogy a Halál kocsisa útjában találkozik annak a rossznak a következményeivel, amit földi vándorútján elkövetett, mert hogyan is kerülhetné ki azokat...”

A Halál kocsisának a hangja szinte sikoltásba ment át és kezeit összekulcsolja kétségbeesésében. De ebben a pillanatban észrevehette, hogy csak hideg gúny árad felé egykori jóbarátja részéről. Összehúzza a köpenyét, mintha fázna.

„De, Dávid,” folytatja kitartóan, „akármilyen nehéz is, ami reád várakozik, ne ellenkezzél, ha nem akarsz még rosszabbá tenni az egészet úgy nekem, mint magadnak. Mert most már nem hagyhatlak magadra, de az én feladatam, hogy megtanítsalak a mesterségemre és attól tartok, hogy ez lesz a legnehezebb, amit rám szabtak. Te ellenállhatsz, ameddig csak jól esik. Itt tarthatsz engem a bakon hetekig vagy hónapokig, igen, egész a következő újévig. Az én évem ugyan lejárt, de addig nem kapom vissza szabadságomat, míg meg nem tanítalak, hogy jószántadból végezzed el a hivatalodat.”

Míg a Halál kocsisa beszélt, egész idő alatt ott térdepelt Holm Dávid előtt és minden, amit mondott, csak erősödött általa a bensőség által, mellyel azt kimondta. Még ott maradt egy percig, hogy figyelje, vajjon szavai jó hatást tettek-e? De egykori barátja el van határozva, hogy az utolsó percig ellenáll. „Hát meglehet, hogy meghaltam,” gondolja, „ezen már nem segíthetek, de senki sem bírhat rá, hogy törődjem a Halál kocsijával meg a lovával. Találjanak ki valami más munkát a számomra. Ezzel nem akarok foglalkozni.”

A Halál kocsisa fel akar már állni, amikor eszébe jut valami, amit még el akar mondani.

„Jusson eszedbe, Dávid, hogy eddig György volt az, aki beszélt hozzád! De most a Halál kocsisával lesz dolgod! Azt hiszem, még tudod, hogy mire gondolok, mikor róla beszélek, aki nem ismer kíméletet.”

A következő percben már egyenesen áll, kezében a sarlóval és a csuklya a homlokára húzva.

„Fogoly, lépj ki börtönödből!” kiáltja magas és csengő hangon.

Ebben a percben Dávid felemelkedik a földről. Nem tudja, hogyan történt, de tényleg ott áll a földön. Ingadozik, mintha minden forogna körülötte, a fák, a templomfalak, de végre egyensúlyba jön.

„Nézz körül, Holm Dávid!” mondja erőteljes hangon. Az pillanatnyi zavarodottságában engedelmeskedik. Előtte a földön egy hosszú ember fekszik elnyúlva, pompás termet, de rongyos ruhába öltözve. Ott fekszik piszkosan a vértől és a földtől, körülvéve üres üvegekkel, piros foltos dagadt arccal, melynek eredeti vonásait szinte nem is lehet felfedezni. A messzi

uccai lámpák egy idetévedt fénysugaránál gyűlölködő, gonosz pillantás vetődik vissza a keskeny szemnyílásokból.

Ez előtt a fekvő alak előtt áll ő maga, szintén jól megtermett hosszú legény. Rajta is ugyanaz a piszkos és rongyos ruha, mint a halotton. Úgy áll a másik előtt, mint annak hasonmása.

De mégsem igazi hasonmása, mert tulajdonképpen semmi. Vagy talán nem is helyes azt mondani, hogy semmi, hanem csak egy képmás. A másiknak a képe, mintha csak a tükörben látná és most kilépett az üvegből, él és mozog.

Hirtelen megfordul. Ott áll György és most látja, hogy az is csak semmi, csak egykori testének a képmása.

„Te lélek, aki elvesztetted uralmadat tested felett abban a percben, mikor az óra éjfél ütött,” mondja György, „most fölváltasz engem a hivatalomban. Egy éven át te fogod megszabaddítani a lelkeket földi porhüvelyüktől.”

Ezekre a szavakra Holm Dávid feltalálja önmagát. Kitörő haraggal ront rá a Halál kocsisára, meg akarja ragadni a sarlóját, hogy ketté törje és a köpenyét, hogy szétszakítsa.

De ekkor érzi, hogy kezeit lefogják, a lába kicsúszik alóla. Aztán valami láthatatlant csavar-nak a csuklója köré, amellyel egymáshoz kötik és épen így a bokáit is.

Aztán felemelik, durván odadobják, mint valami zsákot, a szekér fenekére és ott fekszik, anélkül, hogy valaki megkérdezné, hogy nem történt-e valami baja.

Erre aztán azonnal megindul a szekér.

V.

Hosszú és keskeny, de meglehetősen tágas szoba volt az egyik külvárosi házban, olyan házban, mely olyan kicsi volt, hogy az egészet elfoglalta ez a hosszú szoba, meg egy kisebb, amit hálókamrának használtak. A szobát egyetlen egy lámpa világította be, mely a mennyezetről függött alá és annak fényénél látni lehet, hogy minden kedves és otthonias. De ez még nem elég: a szoba berendezése olyan ügyes, hogy a belépő kénytelen mosolyra fakadni, mikor azt meglátja. Ugyanis azonnal észre lehet venni, hogy akik benne laknak, úgy bútorozták be, mintha az az egy szoba egy egész lakás volna. A bejárat a ház keskeny oldalán van és az ajtó mellett közvetlenül kis tűzhely áll. Ez tehát a konyha és ide gyűjtötték össze mindazt, ami a konyhaberendezéshez tartozik. A szoba közepe ebédlőnek van berendezve egy kerek asztallal, néhány tölgyfaszékkal és egy kis szekrénnel a porcellán és a poharak számára. Ide kell természetesen számítani a lámpát is, amely a kerek asztal felett függ, de elegendő arra, hogy megvilágítsa a nappalit is, a szoba legbelső részét a mahagóni dívánnal és a kis asztalkával, a nagyvirágú szőnyeggel, a díszes fehér cserépbe ültetett pálmával, meg a számtalan fényképekkel.

Akik belépnek ebbe a szobába, azonnal észreveszik, hogy itt bizonyosan nem egyszer tréfát üznek a berendezéssel. Ha valami jóbarát jön be az uccáról, akkor rendesen odavezetik a nappaliba és azután bocsánatot kérnek tőle, hogy egyedül hagyják, mialatt nekik a konyhában van dolguk. Az ebédlőasztalnál, mely olyan közel áll a konyharészhez, hogy oda érezni a meleget a tűzhelytől, nem egyszer mondogatták nagy komolyan: „Na most már igazán csengetni kell, hogy jöjjön be a szobalány és szedje le az asztalt!” És ha valamelyik gyerek sírni kezdett a konyharészben, azzal bolondígtatták, míg végre elnevette magát, hogy ne sírjon, mert apuka, aki a benső szobában pihen, meghallja.

Ilyenfajta gondolatok ébrednek mindenkiben, aki először lép be ebbe a szobába, de azok, akik most újév éjszakáján kevéssel éjfél után jöttek ide látogatóba, azoknál aligha keletkeztek ilyenféle könnyű és vidám gondolatok. Ketten voltak, akik bejöttek, lezüllöttek és rongyosan, úgyhogy közönséges útszéli csavargóknak lehetett volna őket tartani, ha az egyik nem viselt volna fekete köpenyt rongyai felett és nem tartott volna egy hosszú és rozsdás sarlót a kezében. Biz ez különös felszerelés volt egy csavargó számára és még különösebb volt az a mód, amellyel a szobába lépett, anélkül, hogy megforgatta volna a kulcsot a zárban vagy csak egy kicsit is kinyitotta volna az ajtót, nem, hanem egyenesen keresztül ment rajta úgy, ahogy be volt zárva. A másik embernek nem volt semmi ijesztő jelvénye, a szobába nem is a maga lábán jött, hanem a másik cipelte valamiképen és sokkal ijesztőbbnek látszott, mint a társa. Bár keze-lába meg van kötözve és társa megvetéssel dobta le a földre, ahol fekvé marad, mint egy halom fekete rongy és nyomorúság, mégis ijedelmet terjeszt vad dühössége által, mely kilobban szeméből és amely összeráncolja arcát.

A két férfi beléptekor a szoba nem volt üres. Meglátják, hogy az ebédlőrészben a kerek asztalnál egy finom vonású és gyermekesen jámbor tekintetű fiatal ember ül, míg vele szemben egy kicsit idősebb sovány nő. A férfi piros trikót visel, melyen nagy betűkkel van a mellén át belehímézve: *Üdvhadsereg*. A nő egyszerű fekete ruhában van, minden jelvény nélkül, de kalapja, mely előtte fekszik az asztalon, olyan, amilyent a menedékhely nővérei viselnek és bizonyítja, hogy ő is az *Üdvhadsereg* katonái közé tartozik.

Mindketten kétségbe vannak esve. A nő csendesen sírdogál és olykor-olykor megtörli szemeit nedves és gyűrött zsebkendőjével. Mindezt olyan nyugtalanul teszi, mintha a könnyei akadályoznák valami munkában, amit el szeretne végezni. A férfi szemei is vörösek a sírástól, de nem akarja magát átengedni a bánatának másnak a jelenlétében.

Néha szólnak egymáshoz egy-egy szót és ezekből a szavakból következtetni lehet, hogy gondolataik ott járnak a másik szobában a betegnél, akit magára hagytak, hogy az anyja egyedül lehessen vele. De bármennyire is lefoglalja minden gondolatukat a beteg, mégis csak csodálattos, hogy egyikőjük sem veszi észre a két férfi jelenlétét. Igaz, hogy azok teljesen csendben vannak, az egyik egyenesen áll, az ajtófélfának támaszkodva, a másik ott fekszik ledobva a lábainál, de azok ott az asztalnál bizonyára csodálkoztak volna ezeken a vendégeken, akik zárt ajtón jöttek be az éjszaka kellős közepén.

Legalább is a fekvő alak csodálkozik, hogy nem egyszer néznek arra felé, ahol a társa meg ő van, anélkül azonban, hogy észrevennék őket. Ami őt illeti, mindent jól lát és amikor most keresztül hajtottak a városon, minden épen olyannak látszott, mint mikor emberi szemmel látta, de őt magát senki sem vette észre. Tehetetlen dühében arra is gondolt, hogy megijeszti ellenségeit azáltal, hogy megmutatja magát nekik mostani állapotában, de hiába, sehogysen tudta magát láthatóvá tenni.

Még soha sem volt ebben a szobában, de jól ismeri azt a kettőt, akik az asztalnál ülnek és ezért semmi kétsége nem volt afelől, hogy hol is van. Hogyha valami növelheti haragját, úgy épen ez az, hogy most akarata ellenére oda cipelték, ahová tegnap egész nap nem akart elmenni.

Egyszerre az *Üdvhadsereg* katonája hátra tolja a székét. „Már elmúlt éjfél,” mondja. „A felesége azt hitte, hogy ilyentájt biztosan haza fog jönni. Talán még egyszer felmegyek hozzá és megpróbálom lehívni.”

Azzal lassan és kedvetlenül feláll, megfogja a felöltőjét, mely ott függött a széken, a háta megett, hogy felvegye.

„Megértem jól, hogy Gustavsson úgy találja, hogy nem sokat ér utána menni,” mondja a fiatal nő még mindég küzködve a sírással, mely el akarja fojtani a hangját, „de Gustavsson gondoljon arra, hogy ez az utolsó kívánsága Edit nővérnek.”

Az Üdvhadsereg katonája megáll, épen, mikor már a kabátujjába akarta dugni a karját. „Mária nővér,” mondja, „az igaz, hogy ez az utolsó szolgálat, amit Edit nővérnek tehetek, de mégis azt kívánom, hogy Holm Dávid ne volna otthon, vagy ne akarna velem ide jönni. Már több ízben kerestem őt ma és kértem is, hogy jöjjön velem, amint azt Andersson kapitány megparancsolta, de az egész idő alatt örültem, hogy nemet mondott és hogy sem nekem, sem másnak nem sikerült őt idevezetni.”

A fekvő alak összerezzen, mikor a nevét hallja emlegetni és gúnyos nevetés terül szét az arcán. „Ennek, úgy látszik, több esze van, mint a többinek,” mormogja.

A nővér feltekint az Üdvhadsereg katonájára és élesen, anélkül hogy hangját a sírás elfojtáná, ezt mondja: „Legjobb volna, ha Gustavsson úgy adná át Holm Dávidnak az üzenetet, hogy az megértené, hogy azonnal ide kell jönnie.”

Az Üdv katonája olyan arccal megy az ajtó felé, mint aki engedelmeskedik, de minden meggyőződés nélkül. „Hát akkor is hozzam ide, ha holtrészeg?” kérdezi már egészen az ajtó mellől.

„Hozza ide, Gustavsson, akár élve, akár holtan, mondtam már egyszer! Itt lefeküdhethet és kialudhatja a részegségét a legrosszabb esetben. A legfontosabb, hogy rátaláljunk.”

Az Üdv katonája már megfogta az ajtókilincset, amikor hirtelen megfordul és mégegyszer visszamegy az asztalhoz. „Nem szeretem, hogy egy ilyen alak, mint ez a Holm Dávid, idejöjjön,” mondja és arca egészen elsápad az izgalomtól. „Mária nővér szintén jól tudja, hogy micsoda alak az. Azt gondolja Mária nővér, hogy illik az ide? Azt gondolja Mária nővér, hogy az illik oda be?” folytatja és ujjával rámutat a kis tapétaajtóra a szoba nappali részében.

„Hogy hát én mit gondolok...” kezdi a nővér, de a másik nem engedi, hogy tovább folytassa. „Hát nem tudja Mária nővér, hogy az csak bolondot fog üzni belőlünk? Azzal fog dicsekedni, hogy az egyik nővér olyan szerelmes volt bele, hogy nem tudott meghalni addig, míg meg nem láthatta.”

A nővér hirtelen föltekint és ajkai gyors válaszra nyílnak, de hirtelen összeharapja és elgondolkodik.

„Nem tűrhetem, hogy az így beszéljen róla, különösen akkor, mikor már meghalt!” tör ki az Üdvhadsereg katonájából.

Rögtön erre jön a nővér válasza komolyan és nyomatékosan. „Biztos benne Gustavsson, hogy Holm Dávidnak igaza volna, ha ezt mondaná?”

A fekvő és megkötözött alak az ajtónál megrándul és szinte öröm tölti el ezeknél a szavaknál. Nagyon meg van lepve és feltekint Györgyre, hogy lássa, vajjon az észrevette-e mozdulatát. A Halál kocsisa azonban egészen mozdulatlanul áll ottan, Holm Dávid a biztonság kedvéért néhány szót mormog, hogy milyen kár, hogy ezt nem tudta, mikor még élt. Ezzel aztán eldicsekedhetett volna cimborái előtt.

Az Üdv katonája annyira megzavarodott attól, amit hallott, hogy a szék támlája után kapott. Az egész szoba táncolni kezdett a szeme előtt.

„Hogy mondhat Mária nővér ilyent?” kérdezi. „Csak nem gondolja Mária nővér, hogy azt higgyem...”

A kis nővér nagyon fel van indulva. Kezében szorongatja zsebkendőjét, mialatt beszél és minden szót gyorsan és hevesen mond ki, mintha nagyon is sietős volna, nehogy a megfontoltság megakadályozza kimondásukat.

„Hát ugyan kit szeretne mást? Mi ketten, Gustavsson és a többiek, akik megismerhettük, mindnyájunkat megtérített és megnyert. Mi nem tudtunk neki ellenállani. Mi nem nevettük ki, nem gúnyoltuk ki. Miattunk nem kell bánkódnia vagy lelkiismeretfurdalást éreznie. Sem én, sem maga, Gustavsson, nem oka annak, hogy ő most ott fekszik, ahol fekszik.”

Az Üdv katonáját megnyugtatta ez a kitörés.

„Nem tudtam, hogy Mária nővér a bűnöshöz való szeretetet értette.”

„Nem azt értettem, Gustavsson.”

Ennél a határozott kijelentésnél az egyik szellemalakot ismét átjárja az öröm érzése, amit maga sem tud megmagyarázni. De attól tartva, hogy haragja, fékezetlen akaratossága, hogy mindenképpen ellenálljon, talán lehül, igyekszik ezt az örömezt azonnal elfojtani. Azt hitte, hogy itt valami meglepetés vár rá, de látja, hogy ismét csak prédikációkkal fogják traktálni. Na, majd a jövőben jobban fog vigyázni.

Mária nővér ott ült és ajkait harapdálta, hogy legyőzze felindulását. Most aztán hirtelen elhatározta magát. „Nem tesz semmit, ha elmondom Gustavssonnak,” mondja. „Most már igazán nem tesz semmit, hiszen úgyis meghal. Ha Gustavsson le akar ülni egy darabig, úgy megmagyarázom, hogy mit is gondolok.”

Az Üdv katonája ledobja köpönyegét és leül az asztalhoz. Szó nélkül ül ottan és nézi a menedékhely nővérét hűséges szelíd szemeivel.

„Először el kell mondanom Gustavssonnak, hogy is töltöttük el a múlt óév estéjét Edit nővér meg én,” mondja. „A múlt ősszel történt, hogy a főhadiszálláson elhatározták, hogy menedékhelyet létesítenek itt a városban és minket kettőnket küldtek ki annak berendezésére. Bizony rengeteg dolgunk volt, de a testvérek és a nővérek segítettek nekünk, amennyit csak tudtak és a múlt őévestéjén annyira voltunk, hogy be is költözhattünk. A konyha és a hálósobák már rendben voltak és reméltük, hogy újév napján meg is nyithatjuk a menedékhelyet, de nem lehetett, mert a sterilizáló kemence, meg a mosókonyha még nem voltak készen.”

A nővér eleinte alig tudta visszafojtani sírását, de elbeszélés közben mindjobban eltávolodva a jelentől, sírókedve is csökkent és hangja mind tisztábbá vált.

„Gustavsson még ebben az időben nem volt tagja a hadseregnek,” mondja, „különben velünk ünnepelte volna az újesztendőt. Néhány testvér és nővér meglátogatott minket és mi megkínáltuk őket teával, első ízben az új otthonban. Gustavsson nem is képzei, milyen boldog volt Edit nővér, hogy felállította ezt a menedékhelyet ott, ahol otthon volt, ahol minden szegény embert ismert és tudta, hogy kik szorulnak rá. Ott járkált és nézegette az ágytakarókat és a matracokat, a fehérre meszelt falakat és a ragyogó konyhaedényeket, olyan örömmel, hogy mi kénytelenek voltunk nevetni rajta. Úgy örült, mint egy kis gyermek, amint azt mondani szokták. És Gustavsson tudja, hogyha Edit nővér örül, akkor a többiek is örülnek.”

„Halleluja, jól tudom,” mondta az Üdvhadsereg katonája.

„Az öröm addig tartott, míg a társaink ott voltak,” folytatja a nővér, „de amint elmentek, nehéz szorongás szállta meg, amiatt a sok rosszság miatt, ami a világon uralkodik és azt mondta nekem, hogy imádkozzak vele együtt, hogy az ne hatalmaskodjon el felettünk. Erre letérdepeltünk és imádkoztunk a menedékhelyünkért és önmagunkért és mindazokért, akiken segíteni akarunk. És épen midőn imádságba elmélyedve térdepeltünk, valaki csengetett a kapun.”

„A társaink éppen most mentek el. Azt mondtuk egymásnak, hogy talán valamelyik közülök itt hagyott valamit és most visszajött érte. De biztonság kedvéért mind a ketten lementünk a kapuhoz. Mikor kinyitottuk, nem láttunk ott egy barátunkat sem, hanem egy olyan alakot, kinek kedvéért a menedékhelyet alapítottuk.”

„És elmondhatom Gustavssonnak, hogy az, aki a kapuban állott rongyosan és részegen, hogy csak ide-oda ingadozott, oly rémes volt előttem, hogy megijedtem és úgy gondoltam, hogy azt mondjuk, hogy a menedék még nem nyílt meg és nem fogadjuk be. Edit nővér azonban boldog volt, hogy az Úr vendéget küldött neki. Azt hitte, hogy az Úr meg akarta mutatni, hogy kedves előtte a mi munkánk, miért is behívta az alakot. Megkínálta vacsorával is, de az csak káromkodott és azt mondta, hogy aludni akar. Erre kinyitotta neki az egyik hálószobát és az ott levetette magát az egyik ágyra, miután a kabátját lehajította és a következő percben már aludt.”

„Lám, hogy mennyire féltél akkor tőlem!” mondja Holm Dávid magában, de nem minden reménység nélkül, hogy a mozdulatlan ott a háta megett meghallja, hogy ő még mindig a régi Holm Dávid. „Kár, hogy most nem láthatsz, hogy milyen vagyok. Azt hiszem, hogy mostan igazán halálra tudnálak ijeszteni!”

„Edit nővér szeretett volna azzal szemben, aki első vendég a menhelyen, valami különös barátságot mutatni,” folytatja a nővér, „és észrevettem, hogy egész csalódottnak látszott, mikor az oly gyorsan elaludt. De a következő percben ismét megörült, mert meglátta annak ledobott kabátját. Higyje el, Gustavsson, hogy sohasem láttam olyan rongyos, piszkos és elnyűtt ruhadarabot. Csak úgy szaglott a pizsoktól és a pálinkától, igen, olyan volt, tudja Gustavsson, hogy alig lehetett a közelébe menni. Igazán nem tudtam uralkodni magamon, mikor láttam, hogy Edit nővér odalépett és nézegette, hanem kérleltem, hogy hagyja csak ott, hiszen nincsen rendben sem a kemencénk, sem a mosókonyhánk, hogy kigőzölhetnénk belőle a ragályt.”

„De hát tudja, Gustavsson, ezt az embert Edit nővér az első perctől kezdve úgy tekintette, mintha az Úr küldte volna hozzá és olyan kedves munka volt számára, hogy legalább egy ruhadarabját rendbe hozhassa, hogy nem tudta magát attól visszatartani. És hozzá még én sem segíthettem neki. Nem, én magam mondtam, hogy a kabátban ragály lehet és ezért nem engedte meg, hogy megérintsem. Hiszen felelős értem, mert ő a fellebbvalóm és azért vigyáznia kell, hogy ne csináljak olyasmit, ami árthatna az egészségemnek. Ő azonban leült és egész újév éjszakáján varrogott azon a kabáton.”

Az Üdvhadseregének katonája az asztal másik felén az elragadtatástól összecsapja a kezét. „Halleluja!” mondja. „Dicsőség és hála az Úrnak Edit nővéért!”

„Ámen, ámen!” mondja a nővér és ő maga is felragyog pillanatnyi extázisában. „Dicsőség és hála az Úrnak Edit nővéért - ezt kell nekünk mondanunk úgy bánatunkban, mint örömünkben. Dicsőség és hála az Úrnak, hogy ő olyan volt, hogy egész éjszaka ráhajolva a kabátra úgy varrogatta azt össze, éppen olyan boldogan, mintha királyi köpeny lett volna!”

Az, aki nemrégén még Holm Dávid volt, úgy érzi, hogy milyen kellemes nyugalmat ad, maga elé képzelni a fiatal leányzót, aki az éjszaka csendjében ott üldögél és egy szegény csavargó kabátját varrogatja össze. Mindazok után, amik annyira felizgatták és felbőszítették, volt ebben valami megnyugtató. Csak az a György ne állott volna a háta mögött olyan sötéten és mozdulatlanul, és ne tartotta volna szemmel minden mozdulatát, akkor bizony sokáig és szívesen elgondolkozott volna efelett.

„Dicsőség és hála az Úrnak,” folytatja a nővér, „hogy Edit nővér sohasem bánta meg, hogy ezen az éjszakán fennvirrasztott és gombokat varrt, meg szakadásokat javíttatott egészen hajnali négy óráig anélkül, hogy a ragályra vagy a bűzre gondolt volna, amit be kellett

lehelnie! Dicsőség és hála az Úrnak, hogy soha sem bánta meg, hogy olyan szobában ült, ahová a tél hidege behatolt, úgy hogy az teljesen kihült, mikor feküdni tért!”

„Ámen, ámen!” mondja ismét az Üdvhadsereg katonája.

„Egészen meg volt dermedve a hidegtől, mikor végre elkészült munkájával,” mondja a nővér. „Hallottam, mikor lefeküdt, még sokáig ide-oda forgolódott ágyában, hogy valamiképpen felmelegedjék. Alig hogy elaludt, ideje lett volna, hogy felkeljen, de én rábeszéltem, hogy pihenjen még egy kicsit és hagyja, hogy én adjak reggelit a vendégnek, ha az előbb kelne fel, mintsem Edit nővér kialudta volna magát.”

„Mária nővér mindig az ő igazi jó barátja volt,” mondja az Üdvhadsereg katonája.

„Tudom, hogy ez igazi lemondás volt Edit nővér számára,” folytatja a nővér szinte szelíd mosolygással, „de hát az én kedvemért tette. Nem sokáig pihenhetett, mert mikor az az ember megitta a kávéját, megkérdezte tőlem, hogy vajjon én voltam-e, aki megjavítottam a kabátját és mikor nem-mel válaszoltam, megkért, hogy hívjam ki azt a nővért, aki segített rajta.”

„Ekkor már józan és csendes volt és szebben beszélt, mint ilyenfajta alakok szoktak, és miután tudtam, hogy Edit nővérnek örömet okozhat, ha meghallja az ő hálálkodását, bementem hozzá. Mikor kijött, nem is látszott rajta, hogy majdnem egész éjszaka virrasztott, hanem arca piros volt és olyan szép volt várakozó örömeiben, hogy a férfi egészen meglepődött a csodálkozástól, mikor meglátta. Az az ajtónál állott és olyan gonosz kifejezéssel várakozott ottan, hogy attól féltem, még talán meg akarja ütni, de felvidámult, mikor meglátta. „Na ez még sem olyan veszedelmes,” gondoltam. „Nem csinál semmit. Hiszen senki sem akarhat neki rosszat.””

„Halleluja, halleluja!” szól közbe helyeslőleg az Üdvhadsereg katonája.

„De megint elsötétült az arca, mikor Edit nővér közel lépett hozzá, olyan erővel tépte föl rövid kabátját, hogy az újonnan odavarrt gombok mind leszakadtak. Azután kezeit bemélyesztette a felvarrt zsebekbe, úgy hogy azok repedve szakadtak szét, végül felszaggatta a kabát bélését, hogy az cafatokba lógott ki, éppen úgy, mint mikor jött.”

„Látja kisasszony, így vagyok megszokva, hogy ennek így kell lenni,” mondta. „Ez így kényelmesebb és könnyebb nekem. Kár, hogy a kisasszony olyan sokat fáradozott, de hát mán nem segíthetek rajta.”

A fekvő szellemalak ragyogó arcot lát maga előtt, mely hirtelen elsötétül, és szinte közel van hozzá, hogy maga is elismerje, miszerint ez a gyerekes csíny gonosz és hálátlan volt, mikor hirtelen ismét eszébe jut György. „Jó, hogy ez a György hallja, milyen is vagyok én, ha ugyan nem tudná még,” gondolja. „Holm Dávid nem az az ember, aki megadja magát az első szóra. Kemény és gonosz, aki szívesen úz gúnyt ilyen jámbor népséggel.”

„Csak most jutott eszembe, hogy jól megnézzem ezt az alakot,” folytatja a nővér. „Mikor ott állt és szétszaggatta, amit Edit nővér olyan szép gondolatok közepette varrogatott össze, akkor jól megnéztem. És láttam, hogy magas, szálás férfi, hogy szinte csodálkozni lehetett rajta. A tartása is jó és könnyű volt, a feje ugyan nagy, de szabályos, és az arca valamikor szép is lehetett, de most fel volt puffadva, tele vörös foltokkal, úgy hogy a vonásai összefolytak és az ember nem tudta, hogy milyenek is voltak valamikor.”

„És bár megtette, amit tett és ugyanakkor hangosan felnevetett és szemei gonoszul és sárgán villogtak elő a vörösre dagadt szemhéjak alól, mégis azt hiszem, Edit nővér csak arra gondolt, hogy ő most egy jobb sorsra érdemesen találkozott, aki a romlás útján van. Láttam, amint első percben visszariadt, mintha megütötték volna, de azután ismét fény gyulladt ki a szemében és még egy lépéssel közelebb ment hozzá.”

„Csak azt mondta neki, mikor az kiment, hogy reméli, eljön az otthonba a következő óév-estéjén is. És mikor az megállott és csudálkozva nézett rá, akkor hozzáfűzte: Látja, arra kértem az Úr Jézust ma éjjel, hogy adjon a menhely első vendégének boldog új esztendőt, és azért szeretném látni egy év múlva, hogy megtudjam, meghallgatta-e az imádságomat?”

„Mikor az megértette, hogy mit gondol, káromkodásba tört ki. „Na hát ezt megígérhetem,” mondta. „Eljövök és megmutatom, hogy az bizony nem törődött a maga bárgyúságával.””

Az, akit ily módon emlékeztetnek egy ígéretére, amelyet tényleg adott, de amelyről egészen megfeledkezett, most azonban mégis kénytelen volt beváltani, egy pillanatra úgy érzi, mintha gyenge nádszál volna csak valami erős kézben, és azon tépelődik, vajjon van-e valami jelentősége az ellenállásának, de hamarosan elfojtja ezt a gondolatát. Nem akar meghódolni. Küzdeni fog akár a végítélet napjáig, ha ennek úgy kell lenni.

Az Üdvhadsereg katonája mind jobban és jobban felizgatódott, mialatt Mária nővér elbeszélte ezt a találkozást újév reggelén. Most már nem tud többé nyugodtan ülni, hanem felugrik. „Ugyan Mária nővér még nem mondta ki annak a csavargónak a nevét, de tudom, hogy az Holm Dávid volt.”

A nővér bólint a fejével.

„De hát Istenem, édes jó Istenem,” kiáltja és mind a két karját az ég felé emeli, „miért akarja hát Mária nővér, hogy idehozzam azt az alakot? Hát tudja, hogy megjavult azóta? Hiszen, ha ide akarja hozni, éppen olyan, mintha meg akarná mutatni, hogy hiába kérte az Úristent. Miért akar neki ilyen szomorúságot okozni?”

A menedékhely nővére türelmetlenül, szinte haragosan néz rá. „Még nem fejeztem be...”

Az Üdvhadsereg katonája azonban félbeszakítja.

„Vigyázzunk, Mária nővér, vigyázzunk, nehogy a bosszúállás hálójába kerüljünk. Még benem mindig él a bűnös természetű ember, aki ide akarja hívni éppen ezen az éjszakán Holm Dávidot, hogy megmutassa a haldoklónak és azt mondja, íme itt van az, aki okozta, hogy most örökre itt hagy bennünket. Azt hiszem, hogy Mária nővér meg akarja mondani Holm Dávidnak, hogy akkor, amikor Edit nővér azt a munkát végezte, melyet ő hálátlanságában szétszaggatott, akkor szívta magába a halálos méetelt. Hallottam, hogy nem egyszer emlegette, miszerint Edit nővérnek azóta az újév éjszakája óta nem volt egyetlen egy egészséges napja sem. De vigyáznunk kell, Mária nővér. Mi, akik együtt dolgoztunk Edit nővérral és még most is a szemünk előtt látjuk őt, nekünk vigyáznunk kell, hogy ne engedjünk szabad folyást szívünk keménységének.”

A nővér előre hajol az asztalra és úgy beszél, anélkül, hogy feltekintene, mintha csak az asztalkendő alakjaihoz intézné szavait.

„Bosszúállás?” mondja. „Hát bosszúállás az, ha megértetjük valakivel, hogy a legfenségesebb dolog volt birtokában, de elvesztette azt? Vagy ha a rozsdás vasat tűzbe teszem, hogy ismét tiszta és fényes legyen - bosszúállás-e az?”

„Ez az, amit rögtön gondoltam, Mária nővér!” szól közbe az Üdvhadsereg katonája nagy heveséssel. „Azt remélte, hogy megtérítheti Holm Dávidot, ha felébreszti benne a lelkiismeret-furdalást. De meggondolta-e jól, hogy nem a mi saját bosszúnk az, amit éleszteni és táplálni akarunk? Ez csak csalóka csapda, Mária nővér. Tévedni nagyon könnyű.”

A sápadt kis nővér ránéz az Üdvhadsereg katonájára olyan tekintettel, mely ragyog az önmegetagadás lelkesedésétől. „Ma este távol van tőlem minden önosság,” ezt fejezi ki világosan a tekintete. „Sok csalóka csapda van ilyen dologban,” ismétli, hangsúlyozva minden egyes szót.

Az Üdvhadseregének katonája vérvörös lesz. Próbál válaszolni, de nem találja a szavakat. A következő pillanatban leveti magát az asztalra, arcát eltakarja kezeivel és zokogni kezd, erőt véve rajta a sokáig visszafojtott bánat.

A nővér nem zavarja meg, hanem ajkáról csendes ima száll fel. „Óh, Istenem, Úr Jézus Krisztus, segíts legyőznünk ezt a nehéz éjszakát! Adj erőt nékem, hogy segítsek társaimon, én, aki a leggyengébb és legtapasztalatlanabb vagyok!”

A megkötözött szinte nem is hallgatott oda arra a vádra, hogy ő fertőzte meg a menedékhely nővérét, de mikor a fiatal katona zokogásba tört ki, akkor ő is heves mozdulatot tett. Megtudott valamit, ami megragadta és nem is törődik többé, hogy azt a Halál kocsisa előtt eltitkolja. Tetszeleg, hogy az, akit az a szép fiú szeretett, inkább őt részesítette előnyben.

Mikor az Üdvhadsereg katonájának zokogása kezd ellankadni, a nővér is megszakítja imádkozását és szelíd hangon mondja:

„Gustavsson most arra gondol, amit Edit nővérről és Holm Dávidról mondtam az előbb.”

Az összefont karok alól egy gyöngé „igen” hallatszik, mialatt a fiatal embert ismét megrázza a fájdalom.

„És ez nagy fájdalmat okoz Gustavssonnak,” mondja, „ezt megértem. Ismerek más valakit is, aki szintén szereti Edit nővért teljes lelkéből, hogy az szinte nem is tudja megérteni. Ha az ember szeret valakit, úgy annak olyannak kell lennie, aki magasabban áll, mint ő, és ezt gondolja Gustavsson is. Mi feláldozhatjuk az életünket, hogy szolgáljuk a nyomorultakat, de a mi természetes emberi szeretetünket, Gustavsson, egyiknek sem adhatjuk. Mikor azt mondom, hogy Edit nővér más természetű, mint mi, akkor azt gondolja Gustavsson, hogy ez valami megalázó, és ez kínozza Gustavssont.”

Az Üdvhadsereg katonája nem is mozdul meg, feje még mindig az asztalon nyugszik. A láthatatlan alak azonban megpróbál feléjük közeledni, hogy jobban halljon, de György azonnal figyelmezteti, hogy maradjon nyugton. „Ha sokat fészkelődöl Dávid, akkor büntetést is kell rád szabnom, amilyenről még sohasem álmodtál,” mondja, és Holm Dávid, aki tudja, hogy társa megtartja a szavát, mozdulatlan marad.

„Halleluja!” kiált fel a nővér szinte túlzott elragadtatással. „Halleluja! Kik vagyunk mi, hogy ítéletet mondhassunk felette? Nem látta Gustavsson, hogyha egy szív tele van gőgösséggel, úgy a világ hatalmasainak és nagyjainak adja szerelmét, de ha egy szív semmi mást, csak alázatosságot és könyörületességet zár magába, ugyan kinek ajándékozhatja inkább szerelmét, mint annak, aki tele van keménységgel és eltévelyedéssel?”

E szavaknál Holm Dávid kezdi magát kényelmetlenül érezni. „De furcsa is vagy ma éjjel,” gondolja magában. „Hát mit törödsz vele, hogy mit mondanak felőled az emberek? Talán azt várod, hogy különösen megbecsüljenek?”

Az Üdvhadsereg katonája most feltekint és vizsgálódva néz a nővérré. „Nemcsak ez, Mária nővér.”

„Igen, tudom, amit Gustavsson gondol. De Gustavsson gondolja meg, hogy Edit nővér eleinte nem tudta, hogy Holm Dávid házasember volt. És különben is,” folytatja kissé habozva, „azt hiszem - legalább is olyan nehéz mást gondolni - hogy az ő szerelme nem volt egyéb, mint-hogy jó útra akarta őt téríteni. Ha megérte volna, hogy látja őt az emelvényen, amint vallo-mást tesz, hogy meg van váltva, akkor boldog lett volna.”

Az Üdvhadsereg katonája megragadta a kis nővér kezét és feszülten figyelt minden szavára. Az utolsó kijelentésénél megkönnyebbülten sóhajtott fel. „Hát akkor még sem az a szerelem volt, amire én gondolok!” mondja.

A nővér vállat von és felsóhajt ennyi makacsság hallatára. „Ebbe a dologba sohasem avatott be engem Edit nővér. Lehet, hogy tévedtem.”

„Nem hallott soha Mária nővér valamit erről magától Edit nővértől, úgy azt gondolom, hogy Mária nővér mégis téved,” mondja a fiatalember rendkívüli komolysággal.

A fekvő szellemalak ott az ajtónál elkomorul. A beszélgetés ilyen fordulata sehogysem tetszik neki.

„Nem mondom, Gustavsson, hogy Edit nővér valami mást, mint részvétet, érzett volna Holm Dávid iránt, amikor először látta. És azután sem szerette, mert abban az időben sokat került az útjába és mindig ellenkezett vele. Asszonyok jöttek hozzánk és elpanaszolták, hogy a férjeik ott hagyták a munkájukat, mióta Holm Dávid a városba került. És bizony nagy visszaesés volt a bűnözésben, az erőszakoskodásban és istentagadásban. Mindenütt, ahová csak mentünk a nyomorultak között, erről értesültünk. És úgy éreztük, hogy a nyomok mindig csak Holm Dávidhoz vezettek. De hát amilyen Edit nővér volt, ez csak arra ösztökélte, hogy megpróbálja őt megnyerni az Úr ügyének. Holm Dávid olyan volt, mint a vad, melyet erős fegyverrel üldözött és minél inkább fordult az ellene, annál hevesebben támadta abban a reményben, hogy végre mégis le fogja győzni, mert hiszen ő volt az erősebb kettőjük közül.”

„Halleluja!” kiált fel az Üdvhadsereg katonája, „az is volt, Mária nővér! Emlékszik arra Mária nővér, hogy egy este elment Edit nővérral valami pincébe és hirdetések osztoztak szét az új menedékhelyről? Akkor Edit nővér meglátta, hogy Holm Dávid ott ült az egyik asztalnál egy fiatalemberrel, aki hallgatta, amint a csavargó kigúnyolja a nővéreket és vele együtt nevetett. És Edit nővér észrevette ezt a fiatalembert, és megszánta őt és azt mondta neki, hogy ne engedje magát elrontani. És az a fiatalember nem válaszolt neki semmit, de nem is követte azonnal. Mégis nem tudott többé nevetni, pedig tovább is abban a társaságban ült, megtöltötte a poharát, de nem tudta az ajkához vinni. Holm Dávid és a többiek kinevették, azt mondták, hogy a nővérek megijesztették, de nem így volt, Mária nővér, nem így volt, hanem Edit nővér részvéte, aki oly szeretettel figyelmeztette, annyira megindította, annyira meggyőzte, hogy kénytelen volt elhagyni a többieket, hogy őt kövesse. Mária nővér tudja, hogy ez igaz és jól tudja, hogy ki volt az a fiatalember.”

„Ámen, ámen, ez igaz, és jól tudom, hogy ki volt az a fiatalember, aki ettől kezdve a mi legjobb barátunk lett,” mondja a nővér és barátságosan integet az Üdvhadsereg katonája felé. „Nem tagadom, hogy Edit nővér néha győzedelmeskedett Holm Dávid felett, de legtöbbször vereséget szenvedett. Azután meg is hült akkor óév-estéjén és azóta köhögéssel küzdött, amely csak nem akart elmúlni egész a mai napig. A betegség miatti kedvetlenség nem engedte, hogy továbbra is a régi győztes szerencséivel küzdjön.”

„Mária nővér!” szakítja félbe az Üdvhadsereg katonája. „Hiszen, amit most mond el nekem, az nem jelenti, hogy szerelmes volt bele.”

„Nem, Gustavsson, igazán nem jelenti. Semmi sem mutatta ezt kezdetben. Most megmondom Gustavssonnak, hogy mi is volt az, amely ezt a hitet keltette bennem. Volt egy szegény varrónő ismerősünk, akinek tüdővészete volt, aki erősen küzdött a betegségével szemben, de talán még erősebben a ragály ellen, mert volt egy gyermeke, akit meg akart óvni ettől a betegségtől. Ez elmondta nekünk, hogy egyszer kénytelen volt az uccán köhögni és ekkor hozzálépett egy csavargó és kigúnyolta elővigyázatosságáért. „Na, nekem is tüdővészem van,” mondta, „és a doktor azt mondta, hogy nagyon vigyázzak, de hát ezt nem teszem. Bele köhögök az emberek arcába, csak azért, hogy ők is megkapják. Miért legyen nekik jobb dolguk, mint nekem? Ezt szeretném tudni.”

„Többet nem mondott, de a varrónőt annyira megijesztette, hogy az egész nap beteg volt. Ő azután elmondta nekünk, hogy az a csavargó magas, szép növésű ember, de ruházata csupa

rongy. Az arcára már nem tudott világosan visszaemlékezni, de órákig maga előtt látta, amint gonosz, keskeny sárga szemei elővillantak a megduzzadt szemhéjak alól. És ami legjobban megijesztette, az volt, hogy a férfi nem is látszott részegnek vagy teljesen lezüllöttnek, és mégis így beszélt és ilyen gyűlölettel viseltetett az embertársai iránt.”

„Nem csodálatos, hogy Edit nővér azonnal felismerte a leírásból Holm Dávidot, de ami csodálkozással töltött el, az volt, hogy védelmébe vette. El akarta hitetni a szegény asszonnyal, hogy az csak tréfából meg akarta ijeszteni. Csak nem gondolja, hogy olyan erős ember, mint az, tüdővésztes volna, mondta. Azt hiszem, hogy csak gonosz, aki meg akarta ijeszteni, de nem hinném, hogy tudva és készakarva menjen az emberek közé, hogy megfertőzze őket, amikor beteg. Hiszen még sem szörnyszülött.”

„Mi ellentmondottunk: mi elhittük, hogy nem akarja magát gonoszabbnak mutatni, mint amilyen, de ő mind hevesebben védelmezte és szinte megharagudott ránk, hogy olyan rosszat gondoltunk felőle.”

Másodszor mutatja meg a Halál kocsisa, hogy ő figyelemmel kíséri, ami körülötte történik. Lehajol és mélyen a társa szemébe néz. „Azt hiszem, a nővérnek igaza van, Dávid. Az, aki nem hitt el rólad minden gonosztságot, az bizonytalán nagyon szeretett.”

„Lehet ugyan, hogy ez semmit sem jelent, Gustavsson,” folytatja a nővér, „és az, amit néhány nap múlva megint észrevettem, lehet, hogy még kevesebbet jelentett. Úgy történt, hogy mikor Edit nővér egy este hazafelé mendegélt, s levert, meg szomorú volt a balsikerek miatt, amelyek védenőit érték, egyszerre csak Holm Dávid lépett elé és beszélni kezdett vele. Csak azt akarta mondani neki, szólalt meg az ő szokott gúnyos hangján, hogy most már nyugodtabb és jobb dolga lesz, ugyanis ő elhagyja ezt a várost.”

„Azt vártam, hogy Edit nővér megörül ennek, de ehelyett feleletéből az tűnt ki, hogy inkább szomorú lett. Nyíltan megmondta neki, hogy ő inkább szeretné, ha még itt maradt volna, hogy még egy darabig küzdhetett volna vele.”

„Ekkor Holm Dávid sajnálkozott, hogy még sem maradhat, mert hát be akarja utazni Svédországot, hogy felkeressen egy személyt, akivel föltétlenül találkoznia kell. Addig ugyanis nem lesz nyugalma, míg az illetőt meg nem találja valahol.”

„És tudja Gustavsson, Edit nővér szinte aggódva kérdezte, hogy kicsoda ez a személy, hogy már oda akartam sügni a fülébe, hogy vigyázzon és ne ereszkedjék le egy ilyen alakhoz. Az úgy látszik nem vett észre semmit, hanem egyszerűen azt felelte, hogyha majd megtalálja az illetőt, akkor hírről adja neki. Azt reméli, hogy akkor vele együtt fog örülni, hogy nem kell többé kóborolnia az országúton, mint valami szegény csavargónak.”

„Ezzel elment, és úgy látszik, megtartotta a szavát, mert azóta a színét sem láttuk. Azt reméltem, hogy soha többé nem lesz már vele dolgunk, mert mindig szerencsétlenséget hozott magával, ahol csak megjelent. De történt egy napon, hogy egy asszony jött fel Edit nővérhez a menhelyre és kérdezősködött Holm Dávid után. Elmondta, hogy ő a felesége, de nem bírta tovább a férje részegeskedését és züllött életmódját, hanem elhagyta. Titokban elment a lakásukról, magával vive a gyermekeket és ide költözött ebbe a nagy városba, amely olyan messze fekszik az ő egykori otthonuktól, hogy bizonyára nem fog eszébe jutni, hogy itt keresse. Munkát kapott egy gyárban és elég jól keres, úgyhogy el tudja tartani magát és az övéit. Jól öltözött asszony volt, aki tiszteletet érdemelt, és felügyelőnője lett azoknak a fiatal lányoknak, akik a gyárban dolgoztak, sőt már annyit megtakarított, hogy egész csinos otthont tudott magának berendezni bútorokkal és edényekkel. Azelőtt, míg a férjével lakott, annyija sem volt, hogy még enni sem adhatott a gyermekeknek, hanem kénytelenek voltak éhezni.”

„Most aztán hallotta, hogy a férjét itt látták a városban, és hogy a menhely nővérei ismerték, és azért jött fel, hogy megtudja, mi van vele.”

„Ha Gustavsson ott lett volna és hallotta, meg látta volna Edit nővért, akkor sohasem felejtette volna el azt. Amidőn az asszony bejött és elmondta, hogy kicsoda, először elsápadt Edit nővér és látszott rajta, hogy valami nagy gyász érte, de csakhamar összeszedte magát és valóságos földöntúli fény ragyogott fel a szemeiben. Látszott, hogy legyőzte önmagát és nem kívánt semmi földit a maga részére. És olyan szelídséggel beszélt az asszonyhoz, hogy azt könnyekig meghatotta. Nem tett neki ugyan szemrehányást, de mégis rábírta, hogy megbánja, hogy elhagyta a férjét. Azt hiszem, hogy az asszony lassanként úgy érezte, hogy ő a keményszívűség megtestesülése. De ez még nem volt elég, Gustavsson, Edit nővérnek sikerült felébreszteni benne a régi szerelmet, az ifjúkori szerelmet, melyet a férje iránt érzett, mikor megházasodtak. Rábírta az asszonyt, hogy elbeszélje, hogyan is éltek házasságuk első idejében, és elérte, hogy az igazán vágyódni kezdett a férje után. Gustavsson ne higgye, hogy talán eltitkolta, hogy az milyen most, hanem felébresztette benne azt a törekvést, hogy megtérítse Holm Dávidot, amire maga annyira vágyódott.”

A Halál kocsisa az ajtónál az elbeszélés alatt ismét előrehajolt és úgy nézte a foglyát, de most egyszerre felegyenesedik anélkül, hogy egy szót is szólna. Valami olyan sötét és rettenetes gyülemllett össze egykori pajtása körül, hogy azt nem bírta tovább szemlélni. Nekitámaszkodik a falnak, csuklyáját mélyen a szemére húzza, hogy ne kelljen őt látnia.

„Bizonyára már felébredt az asszonyban is némi lelkiismeretfurdalás, amiért elhagyta a férjét annak züllöttsége és rosszasa miatt,” folytatja a nővér.

„És most, hogy beszélt Edit nővérral, mindez megsokszorozódott benne. De első ízben nem volt szó arról, hogy tudtul adja a férjének, hogy most hol van, hanem ezt a második hosszú beszélgetésük alkalmával határozták el. Nem akarom ugyan mondani, hogy Edit nővér rábeszélte, azt sem, hogy nagy reménységet ébresztett benne, de tudom, hogy azt kívánta, hogy a feleség hívja őt haza magához. Azt hitte, hogy ez megmenti, azért nem beszélt le erről. Meg kell mondanom, hogy Edit nővér műve volt, hogy az megtörtént, mert igazán ő volt, aki a férjet ismét egyesítette velük, akiket megrontott. Bizony sokat gondolkoztam efelett és nem tudom megérteni, hogy vehetett volna magára ilyen nagy felelősséget, ha nem szerette volna.”

Ezeket az utolsó szavakat nagy nyomatékkal ejtette ki, de azok ketten, akik azelőtt annyira fel voltak indulva, amikor a beteg nővér szerelméről beszélt, most csendesen maradtak. Az Üdvhadserg katonája mozdulatlanul ült ottan kezét a szeme elé tartva és a fekvő alak ott az ajtónál ismét azt a sötét gyűlöletteljes kifejezést öltötte magára, mint mikor becipelték a szobába.

„Egyikünk sem tudta, hogy merre vándorolt Holm Dávid,” kezdi el újra a nővér, „de Edit nővér üzenetet küldött utána a többi csavargókkal, hogy megtudjon valamit a feleségéről és a gyermekeiről és nem tartott soká, míg tényleg megjelent. És Edit nővér most összehozta a feleségével, miután előbb gondoskodott arról, hogy tisztességesen kiöltözzék és állást szerzett neki a város építőmunkásai között. Nem kívánt tőle semmi ígéretet vagy fogadalmat. Tudta jól, hogy ilyen embereket nem igen kötnek le az ígéretek, de jó földbe akarta átültetni azt, ami tövisek között nőtt és biztos volt benne, hogy sikerülni fog.”

„És ki tudja, hogy Edit nővér nem érte volna el a nagy célt? De most borzasztó szerencsétlenség történt. Edit nővér tüdőgyulladásban megbetegedett és mikor ezt kiheverte és azt reméltük, hogy most már meggyógyul, sorvadozni kezdett és szanatóriumba kellett őt küldnünk.”

„De hogy Holm Dávid hogy viselkedett a feleségével szemben, azt nem kell Gustavssonnak elbeszélmem. Azt jól tudja Gustavsson, mint ahogy mi is jól tudjuk valamennyien. Az

egyetlen, akinek semmit sem szoltunk, az Edit nővér volt, mert nem akartuk elkéséríteni. Azt reméltük, hogy meghal anélkül, hogy megtudná, de most már biztos vagyok benne, hogy áll a dolog. Azt hiszem, hogy ő mindent lát.”

„Dehát hogyan tudná ő azt?”

„Az a kapocs, amely őt Holm Dávidhoz köti, olyan erős, hogy azt hiszem, más úton is hírt tud felőle szerezni, mint közönséges emberi úton. És ezért, mert mindent tud, akart mindenáron beszélni vele ma este. Hiszen rettentő szerencsétlenséget zúdított a feleségére és a gyermekeire és neki csak néhány rövid órája van, hogy mindent ismét helyrehozhasson. És mi olyan ügyetlenek vagyunk, hogy annyit sem tudunk segíteni neki, hogy ide hozzuk.”

„De hát mire volna az jó?” kérdezi makacsul az Üdvhadsereg katonája. „Hiszen úgy sem tud vele beszélni. Hiszen olyan gyenge.”

„Én majd beszélek vele az ő nevében,” mondja a nővér nagy önbizalommal. „És ő bizonyly meghallgatja azokat a szavakat, amelyeket Edit nővér halálos ágya mellett mondanak neki.”

„De hát mit akar neki mondani, Mária nővér? Talán azt, hogy ő szerette?”

A nővér felegyenesedik. Imára kulcsolja a mellén kezeit és arcával felfelé fordulva, lehunyt szemekkel áll ottan.

„Oh, Uram Istenem,” imádkozik, „hadd legyen, hogy Holm Dávid ide jöjjön, mielőtt Edit nővér meghalna! Jóságos Istenem, engedd meg, hogy az hadd lássa az ő szerelmét és az ő szerelmének lángja olvassza fel lelkét! Jóságos Istenem, hát nem azért szállta meg őt e szerelem, hogy meggyőzze a szívét? Jóságos Istenem, adj nékem erőt, hogy ne kíméljem őt, hanem merészeljem lelkét az ő szerelme lángjába tenni! Jóságos Istenem, hadd érezzen egy szelid fuvalmat a lelkén keresztül, mint az angyalszárny suhanása, mint a piros fény, mely kigyullad keleten reggelenként és elúzi az éj sötétségét! Jóságos Istenem, hadd higgye, hogy bosszút akarok állani rajta! Jóságos Istenem, értesd meg vele, hogy Edit nővér egyedül a legeslegbensejét szerette, amit ő maga meg akart fojtani és ölni! Jóságos Istenem...”

A nővér megremeg és felnéz. Az Üdvhadsereg katonája a kabátját veszi magára. „Megyek utána, Mária nővér,” mondja fojtott hangon. „Nem jövök nélküle vissza.”

De a fekvő alak ott az ajtónál a Halál kocsisa felé fordul és megszólítja.

„György, nem volt elég itten ebből? Mikor idejöttem, volt valami, ami megragadott, amiről beszéltek. Talán ily módon meg is puhíthatál volna, de hát figyelmeztethetted volna őket. Nem kellett volna nekik a feleségemről beszélniök.”

A Halál kocsisa nem válaszol, hanem egy kézmozdulattal a szoba belseje felé mutat. Egy öreg asszony jött ki a tapétaajtón a szoba nappali részébe. Csendes lépéssel közeledik kettőjük felé, akik oly sokáig beszélgettek egymással és ezt mondja nekik olyan hangon, mely remeg a meghatottságtól:

„Nem akar ott bent feküdni. Ide akar jönni. Most már nemsokára mindennek vége.”

VI.

A szegény kis nővér, aki haldokolva fekszik, percről-percre érzi, hogy gyöngébb és erőlenebb lesz. Fájdalmai nincsenek, de küzd a halál ellen, mint mikor sok éjszakán át beteg mellett virrasztva küzdött az álm ellen. „Oh, milyen édesen csalogatsz! De nem megy, hogy hatalmadba keríts,” mondogatta akkor az álomnak, és ha mégis néhány pillanatra megszállta az, hirtelen felugrott és tovább végezte kötelességét.

Most úgy tetszik neki, hogy valahol egy hűvös szobában tele sok friss és tiszta levegővel, amelyet olyan jó lesz beteg tüdejének beszívni, széles nagy ágyat vetnek számára puha és duzzadó párnákkal. Tudja, hogy ezt az ágyat már vetik számára és máris vágyódik utána, hogy belesüppedjen és kialudja ezt a végtelen fáradságot, de az az érzése, hogyha mélyen elalszik, akkor soha többé nem fog fölébredni. Ezért elutasítja magától a pihenés csalogatását. Még annak sem szabad őt meglepnie.

Mikor a kis nővér szétnéz a szobában, szemrehányás látszik a szemében. Sokkal szigorúbb, mint valaha. „Milyen keményszívűek ezek, hogy nem segítenek rajtam abban az egyben, amit kívánok,” panaszkolja tekintete. „Hát nem fáradtam annyit értetek, mikor egészséges voltam, hogy most megtennétek nékem azt a szívességet, hogy ide hívjátok, akivel találkozni akarok?”

Behunyt szemekkel fekszik most is, mint többnyire, vár és hallgatózik, hogy semmi nesz a kis házban nem kerüli el figyelmét. De egyszerre csak az az érzése, hogy valaki idegen jött be a külső szobába és arra vár, hogy bevezessék hozzá. Felnyitja a szemeit és kérlelően néz az anyjára.

„Ott áll a konyhaajtónál. Nem engedné be anyám hozzám?”

Az anyja feláll, kinyitja a tapétaajtót és kinéz a nagy szobába. Majd visszajön és megrázza a fejét. „Hisz nincsen ott senki, gyermekem,” mondja, „senki más csak Mária nővér és Gustavsson.”

Erre felsóhajt a beteg és ismét lehunyja a szemét. De újból az az érzése támad, hogy az ott ül az ajtónál és vár. Csak legalább a ruhája ott volna a széken az ágy mellett, hogy felvehetné és maga menne ki és beszélne vele. De a ruhája nincsen ottan és azonkívül attól is fél, hogy az anyja nem fogja megengedni, hogy felkeljen.

Tépelődik és tépelődik, hogyan is jöhetne ki a másik szobába. Egészen biztos benne, hogy az ott van. Az anyja csak nem akarja bebocsátani hozzá. Az anyja úgy gondolja, hogy az rettentő állapotban van és nem akarja, hogy ilyen alakkal beszéljen. Az anyja azt hiszi, hogy semmire sem jó, hogy vele találkozzék. Az anyja azt gondolja, hogy neki már igazán mindegy, hogy mi történik azzal, mikor úgyis meg kell halnia.

Végre kitalál valamit, amit maga is nagyon ravasznak tart. „Megkérem az anyámat, hogy a másik szobában feküdhessek,” gondolja. „Azt mondom neki, hogy vágyom azt még egyszer utoljára látni. Ez ellen igazán nem lehet az anyámnak kifogása.”

Előadja kívánságát, de szinte fél, hogy az anyja átlátta, mi az igazi szándéka ezzel az átköltözéssel, mert annyi kifogást emel. „Hát nem fekszel jól, ahol fekszel?” mondja. „Hiszen azelőtt mindig meg voltál elégedve, hogy itt feküdtél.”

Nem is csinál semmit, hogy teljesítse a beteg kérését, hanem nyugodtan ülve marad. A kis beteg nővér úgy érzi, mint mikor még gyermek volt és könyörgött valamit az anyjától, de nem találta alkalmasnak, hogy azt odaadja neki. És épúgy, mint egy kis gyermek, kezd könyörögni és hízelegni, hogy kifáraszsa a türelmét.

„Anyuka, úgy szeretnék kimenni a nagyszobába. Gustavsson és Mária nővér majd kivisznek oda, csak anyuka szól nekik. Hiszen nem sokáig kell, hogy ott álljon az ágyam.”

„Meglátod,” mondja az anyja, „hogy nem fogod ott kint jól érezni magad, hanem hamarosan visszavágyódol ide,” mégis azonnal felkel és visszajön a két segítőtárral.

Szerencse, hogy a könnyű kis faágyban fekszik, amiben még kis lány korában aludt, úgyhogy hárman, Mária nővér, Gustavsson és az anyja, minden nehézség nélkül kivihették. Alig hogy az ajtóhoz érnek, azonnal gyors pillantást vet a konyha felé. Egészen meg van lepve, hogy nem látja őt ottan. Pedig most olyan biztos volt a dolgában.

Nagy csalódást érez és ahelyett, hogy szétnézegetne a háromrészebe osztott szobájában, mely annyi kedves emléket rejteget, lehunyja a szemét. Ekkor azonnal úgy érzi, hogy mégis valaki idegen várakozik az ajtónál. „Lehetetlen, hogy tévedjek,” gondolja magában. „Valakinek mégis csak kell ott lennie és az ő, vagy más valaki.”

Felnyitja ismét a szemét és nagy figyelemmel vizsgálja át a szobát. Végre nagynehezen észreveszi, hogy lent az ajtónál áll valaki. Úgy látszik mintha csak árnyék volna az egész. Inkább azt mondhatná, hogy csak az árnyéknak az árnyéka.

Az anyja feléje hajol. „Jobban érzed most már magad, hogy kijöttél ide?” kérdezi.

Bólint egyet és azt suttogja, nagyon örül, hogy itt lehet. De nem törődik a szobával, hanem egész idő alatt az ajtó felé nézeget. „Mi is lehet ottan?” tépelődik és úgy érzi, hogy ezt megtudni fontosabb akár az életénél is.

Mária nővér most odaáll, úgy, hogy eltakarja a kilátást az ajtó felé, de minden erejének megfeszítésével sikerül őt onnan eltávolítani.

Odahelyezték az ágyát a szobának abba a részébe, amit ő meg az anyja nappalinak szoktak nevezni és ez a rész a legtávolabb van az ajtótól. Mikor egy ideig itt feküdt, azt suttogja az anyjának: „Most már láttam a nappalit, szeretném az ebédlőt is látni.”

Észreveszi, hogy az anyja aggodalmas pillantást vált a másik kettővel és azok rázogatták a fejüket. Ezt úgy értelmezi, hogy talán félnek őt közelebb vinni ahhoz az árnyékhoz ott az ajtó mellett. Most már lassanként sejteni kezdi, hogy ki lehet az, de ő nem fél tőle és csak azt kívánja, hogy közelebb jöjjön hozzá.

Könyörögve tekint az anyjára és barátaira és azok minden további ellenmondás nélkül engedelmessé válnak.

Most, hogy ott van az úgynevezett ebédlőben, sokkal közelebb van az ajtóhoz és kiveheti, hogy ott egy sötét alak álldogál, aki kezében valamiféle szerszámot szorongat. Ez ugyan nem ő, de mégis valaki, akivel való találkozás nagyon is fontos rá nézve.

Közelebb kell jutni hozzá és mialatt erőlködik, hogy bocsánatkérőleg mosolyogjon, int, hogy szeretné, ha a konyhába vinnék. Látja, hogy az anyja annyira elszomorodik ezen, hogy elkezd sírni és lelkületén hirtelen átszáll az a gondolat, hogy édesanyja visszaemlékezik arra, mikor ő ott ült a padlón a tűzhely előtt kipirulva a melegtől és csevegve mindenről, ami az iskolában történt, míg az anyja a vacsorát készítette számukra. Megérti, hogy az anyja tulajdonképpen mindenütt őt látja az egyes helyeken és kezd összegörnyedni az elvesztés súlya alatt, mely olykor megragadja. De most nem szabad csak az anyjára gondolnia. Nem szabad másra irányítani a figyelmét, mint arra a fontos dologra, melyet el kell intéznie az alatt a rövid idő alatt, amely még rendelkezésére áll.

Most, amikor a szoba másik végére került, tisztán láthatja azt a sötét árnyékot ott az ajtónál. Ez egy fekete köpönyeges alak, csuklyáját mélyen a fejére és arcára húzva. Kezében hosszú sarlót tart. Egy pillanatig sem lehet kétség, hogy kicsoda.

„Ez a Halál,” gondolja. És megijed, hogy ilyen korán jött már hozzá. Különben nem fél tőle.

Minél közelebb és közelebb került a szegény beteg, annál jobban összehúzódott a fekvő alak és megpróbált kisebbé válni, hogy kikerülje figyelmét. Észreveszi, hogy a beteg minduntalan az ajtó felé tekintget és észreveszi, hogy ott lát valakit. Nem akarja, hogy őt is meglássa. Ez

igazán nagy megaláztatás volna. A tekinteteik eddig nem is találkoztak. Az más felé van irányozva és most megérti, hogy nem őt, hanem Györgyöt vette észre.

Alig ért a közelükbe, mikor észreveszi, hogy jelt ad a fejével, hogy György jöjjön az ágyához. György még szorosabban húzza össze csuklyáját, mint az előbb, mintha fáznék és odalép hozzá. A beteg szinte könyörgő mosolygással néz fel rá.

„Látod, hogy nem félek tőled,” suttogja szinte hangtalanul. „Szívesen követem a hívásodat, de szeretnék megkérni, nem adhatnál-e nékem holnapig halasztást, hogy elvégezhessem azt a nagy feladatot, amiért Isten erre a földre küldött.” Mialatt így elfoglalja őt a Györggyel való beszélgetés, Holm Dávid fölemeli a fejét, úgy hogy láthatja a beteget. Észreveszi, hogy lelki felmagasztosulása olyan szépséget kölcsönzött néki, amilyennel sohasem bírt, valami büszkeséget, valami elérhetlent, de egyszersmind valami ellenállhatatlant, hogy nem tudja levenni róla a szemeit.

„Talán nem hallasz engem?” mondja Györgynek. „Hajolj közelebb hozzám! Beszélnem kell veled, anélkül, hogy a többiek meghallanák, amit mondok.” György előre hajol, hogy a csuklyája szinte az arcát érinti. „Beszélj oly halkan, ahogy akarsz!” mondja. „Én mégis meg fogom hallani.”

Erre elkezdi oly halkan suttogni, hogy a három közül, akik az ágyát körülállják, egyik sem sejti, hogy mond valamit. Csak épen a Halál kocsisa és a másik szellemalak hallja szavát.

„Nem tudom, hogy sejtet-e, miről is van szó,” mondja Györgynek, „de föltétlenül szükségem van halasztásra holnapig, hogy találkozhasak valakivel, akivel föltétlenül beszélnem kell. Nem is tudod, milyen rosszul cselekedtem. Nagyon is önálló és vakmerő voltam. Hogyan léphetek az Úr színe elé, én, aki olyan rettentő szerencsétlenséget idéztem elő?”

Szemei kitágulnak a rémülettől és nehezen kapkod lélegzet után, de azért tovább folytatja, anélkül, hogy valami feleletet várna.

„El kell mondanom neked, hogy akivel találkozni akarok, az a férfi, akit szeretek. Értesz engem? Az az ember, akit szeretek.”

„De nővér,” mondja a Halál kocsisa, „az az ember...”

De ő nem akarja a véleményét hallani, amíg mindent elő nem ad, ami megindíthatja.

„Elgondolhatod, milyen nagy bajban lehetek, mikor ezt kimondom. Bizony nem könnyű dolog elismerni, hogy épen ezt az embert szeretem. Ez igazi szégyen volt rám nézve, ha elgondolom, hogy annyira lesülyedtem, hogy azt szerettem, aki már mással volt egybekötve. Küzdöttem és harcoltam ellene. Úgy éreztem, hogy én, akinek a nyomorultak vezetőjének és felemelőjének kellett volna lenni, rosszabb lettem azok legrosszabbjánál.”

György kezével mintegy csillapítólag símogatja meg a beteg homlokát, de nem szól semmit, hanem hagyja, hogy folytassa.

„De a legborzasztóbb megaláztatás nem is abban rejlik, hogy házas embert szeretek, de abban, hogy az egy gonosz és rossz ember. Nem is tudom, miért dobtam oda lelkemet egy ilyen züllött alaknak. Azt reméltem, azt hittem, hogy van még benne valami jó, de mindig csalódni kellett. Magamnak is rossznak kellennem, miután a szívem így eltévelyedhetett. Oh, meg tudod érteni, hogy addig lehetetlen innét eltávoznom, míg egy utolsó kísérletet nem teszek, míg meg nem láthatom, hogy más ember lett belőle?”

„De hiszen már eddig is annyi kísérletet tettél,” mondja György megnyugtatólag.

A beteg lehunyja szemét és elgondolkodik, de csakhamar ismét feltekint és most újabb önbizalom ragyog az arcán.

„Te azt hiszed, hogy én csak magam miatt könyörgök és te is úgy gondolkozol, mint a többiek, hogy nekem az mindegy lehet, mi is történik velem; hiszen én úgymint eltávoztam ebből a világból. De hadd mondjam el neked, mi történt ma, hogy megértse, hogy másokon akarok segíteni, azért van szükségem a haladékra.”

Lehúnyja a szemét és úgy folytatja, anélkül hogy felnyitná.

„Látod, ez ma délelőtt történt. Nem értem, hogy is történhetett, de kint voltam a városban kosárral a karomon, hogy ételt vigyek valami szegénynek. Egyszerre csak egy udvaron találtam magam, ahol azelőtt sohasem voltam. Köröskörül magas házak emelkedtek, melyek rendesek és jókarban voltak, olyanok, amilyenekben jómódú emberek szoktak lakni. Nem tudtam, hogy mit is keresek ezen a helyen, de ekkor észrevettem, hogy az egyik ház falához egy kis építmény támaszkodott, mely eredetileg valami kamra, vagy ól lehetett. Most azonban lakást csináltak belőle. Itt-ott deszkával és kátránypapírral volt megfoldsodva, volt néhány ferde ablaka és két kéménye bádogszobából a tetején.”

„Az egyik szobából vékony füst szállt fel és így láthattam, hogy valaki lakik ebben az építményben, mire így szóltam önmagamhoz: Hiszen ide akartál menni.”

„Felmentem a kis falépcsőn, mely olyan meredek volt, mint egy létra és úgy éreztem, mintha valami madárfészekhez kapaszkodnék fel, azután rátettem a kezemet a kilincsre. Éreztem, hogy nincsen bezárva és miután belülről hangokat hallottam, beléptem, anélkül, hogy kopogtattam volna.”

„Senki sem fordult meg, hogy lásson, mikor beléptem és magam visszahúzódtam az egyik szögletbe az ajtó mellett és ott álltam várva, míg szükség lehet rám. Mert meg voltam győződve arról, hogy bizonyos fontos küldetéssel jöttem ide.”

„Amíg ott álldoglaltam, elgondoltam, hogy tulajdonképpen valami raktárhelyiségbe, nem pedig emberi lakásba kerültem. Alig volt benne egy-két bútordarab, még ágy is hiányzott. Az egyik szögletben néhány rongyos matrác hevert, amelyek fekvőhelyül szolgálhattak. Szék sem volt, legalább is nem olyan, amit el lehetett volna adni és csak egy durva festetlen asztal állott a közepén.”

„Egyszerre csak azt mondtam magamban, hogy most már tudom, hol vagyok. Hiszen az Holm Dávid felesége, aki ottan áll. Hát ide költöztek, amíg a szanatóriumban feküdtem. De hát miért minden olyan nyomorúságos és kényelmetlen? És hol vannak a bútoraik? Hol van a szép szekrény, meg a varrógép és a...”

„De hamarosan abbahagytam a felsorolást. Hiszen nem tudtam előszámlálni mindazt, ami nem hiányzott volna. Hisz itt nem volt semmi sem.”

„Aztán milyen kétségbeesett az asszony’ gondoltam, milyen szegényesen van felöltözve! Bizony nagyon megváltozott tavasz óta.”

„Oda akartam hozzá sietni, hogy megkérdezzem, de visszatartott az, hogy két idegen nő volt a szobában, akik élénk beszélgetésbe voltak merülve Holm Dávid feleségével.”

„Mind a hárman nagyon komolyak voltak és hamarosan megértettem, miről van szó. Azt akarták, hogy a szegény asszony két gyermekét elvigyék a gyermekmenhelyre, nehogy az apjuk, akinek tüdővérsze van, megfertőzze őket.”

„Nem akartam eleinte elhinni, hogy jól értettem. Az lehetetlen, hogy Holm Dávidnak tüdővérsze volna,’ gondoltam magamban. Tudom, hogy valamikor hallottam erről beszélni, de nem akartam elhinni.”

„A másik dolog, amit szintén nem értettem, az volt, hogy csak két gyermekről beszéltek. Ha jól emlékszem, nekik három gyermekük van.”

„Hamarosan ennek az okát is megtudtam. Az egyik jótevő asszonyság észrevette, hogy a szegény anya sír és barátságosan azt mondta, hogy a gyermeknek épen olyan jól gondját fogják viselni, mint igazi otthonban.”

„Doktorné, ne törődjék azzal, hogy én sírok,’ hallottam, amint az anya megszólalt. ,Még jobban sírnék, ha nem tudnám elküldeni a gyermekeket. A legkisebbik ott fekszik a kórházban és amikor láttam, mennyit szenved, azt mondtam magamban, bárcsak el tudnám küldeni hazulról a másik kettőt, úgy egy szóval sem fogok ellentmondani, hanem csak hálás leszek és örülni fogok.’”

„Mikor ezeket mondta, valami borzasztó szorongás fogott el. Hát mit csinált Holm Dávid a feleségével, az otthonával és a gyermekeivel? Vagy jobban mondva, mit csináltam én? Hiszen én voltam az, aki őt rájuk szabadította.”

„Elkezdtem sírni és zokogni, amint ott álltam a szögletben. Nem tudtam megérteni, hogy a többiek nem vettek észre engem, legalább is nem törődtek velem.”

„Láttam, amint az anya az ajtóhoz közeledett. ,Lemegyek az utcára és behívom a gyermekeket,’ mondta. ,Csak a közelben vannak.’”

„Elment mellettem és pedig olyan közel, hogy szegényes, megfoltozott ruhája a kezemet súrolta. Erre térdre vettem magam, az ajkamhoz emeltem a ruháját, megcsókoltam azt és sírtam. De egy szót sem tudtam szólni. Az az igazságtalanság, amit ez ellen az asszony ellen elkövettem, nagyon is nagy volt.”

„Csodálkoztam, hogy még most sem vett észre, de megértettem, hogy nem akar ahhoz szólni, aki ilyen nagy szerencsétlenséget hozott a fejére.”

„A szegény anya azonban nem hagyta el a szobát, mert az asszonyságok egyike azt mondta neki, hogy még egy dolgot kell rendbehozni, mielőtt a gyermekeket behívnák. Elővett egy írást a táskájából és azt hangosan felolvasta. Bizonyítvány volt arról, hogy a szülők átengedik nekik a gyermekek gondozását, amíg otthonuk tüdővésszel meg van fertőzve és ezt az írást mindkettőjüknek, az apának és az anyának alá kell írni.”

„A szoba másik felén is volt egy ajtó. Az most kinyílt és Holm Dávid lépett be rajta. Nem gondolhattam mást, mint hogy ott állt és várt az ajtó mögött, hogy a kellő pillanatban megjelenhessen.”

„A régi piszkos ruha volt rajta és szemében az a gonosz pillantás. Be kellett vallanom magam előtt, hogy látható meglepődéssel nézett szét, mintha örömét lelte volna ebben az egész nyomorúságban maga körül.”

„Elkezdett arról beszélni, hogy mennyire szereti a gyermekeit és milyen nehezére esik, mikor az egyik gyermekét a kórházba vitték, hogy most a másik kettőt is elveszítsen.”

„A két asszonyság alig méltatta figyelemre a szavait. Egyszerűen megjegyezték, hogy biztosabban elveszíti a gyermekeit, ha magánál tartja őket.”

„Mialatt azok erről tárgyaltak vele, elfordultam tőle és a feleségére néztem. Az a fal mellé húzódtott és úgy nézett rá, mint akit megkorbácsoltak és megvertek, mintha a saját hóhérjára nézne.”

„Ekkor világossá lett bennem az a gondolat, hogy nem cselekedhettem igaztalanabbá, mint azt eddig megértettem. Megéreztem, hogy valami titkos gyűlölet lappang Holm Dávidban a felesége ellen. És nem az otthona iránti ragaszkodásból egyesült vele, hanem hogy agyonkínózza.”

„Hallottam, amint ott állva az atyai szeretetéről beszélt a finom asszonyságokkal. Ezek azt felelték neki, hogy ezt bebizonyíthatta volna azáltal, hogy megtartja az orvos rendeleteit és nem terjeszti maga körül a ragályt. Ebben az esetben szívesen itt hagynák a gyerekeket.”

„De egyik sem sejtette közülök, hogy tulajdonképpen mit is forgat a fejében. Én voltam az első, aki megértettem. „Meg akarja tartani a gyermekeket,” gondoltam, „nem törődik azzal, hogy azok is megkapják a betegségét.”

„A felesége is hamarosan rájött erre. Szinte önkívületben hangosan felkiáltott. „A gyilkos! Nem engedi őket innét elvinni! Azt akarja, hogy itt maradjanak, hogy megfertőzze őket, hogy meghaljanak! Kiszámította, hogy így álljon bosszút rajtam!”

„Holm Dávid a vállát vonogatva fordult el tőle.”

„Igaz, hogy nem akarom aláírni ezt a papirost,” mondta a két asszonyságnak.”

„Erre elkezdődött a rábeszélés. A felesége haragos szavakkal támadta meg, sőt a két asszonyság is nekipirult és ugyancsak erős szavakat mondott.”

„Ő azonban egész nyugodtan állt ottan és csak azt mondta, nem tudja nélkülözni a gyermekeit.”

„Borzasztó aggódással hallgattam mindezt. Senki sem volt ottan, aki úgy szenvedett volna, mint én, mert senki sem szerette azok közül ezt az embert, aki ilyen gonoszságot csinál. Ott állva azt reméltem, hogy megtalálják a kellő megindító szavakat. Már magam akartam oda-rohanni a szögletből, ahol álltam. De valami különös bénultság vett rajtam erőt, úgy hogy nem tudtam. Mit használ a vitatkozás, a rábeszélés? gondoltam. Egy ilyen embert meg kell ijeszteni. Sem a feleség, sem az asszonyok valamelyike nem tett említést az Úristenről. Egyik sem fenyegette meg őt az Igazságos haragjával. Úgy éreztem, hogy kezemben tartom az Úr büntető villámát, de nincs hatalmamban azzal sújtani.”

„Egyszerre csak csend lett a szobában. A két úri asszony távozni készült. Semmit sem tudtak elérni. A felesége sem ment vele semmire. Abbahagyta a küzdelmet és kétségbeesve roskadt össze.”

„Még egyszer megkísérlettem emberfeletti erőfeszítéssel, hogy mozogni és beszélni tudjak. A szavak égették a nyelvemet. „Oh, te képmutató!” akartam odakiáltani. „Azt hiszed, nem látom mit akarsz, mi a szándékod? Én, aki meghalok, megidézek az Isten ítélőszéke elé. Megvándollak a legfőbb bíró előtt, hogy meg akarod ölni saját gyermekeidet. Tanúskodni fogok ellened!”

„De amikor felemelkedtem, hogy ezt elmondjam, már nem voltam többé Holm Dávid lakásán, hanem itthon feküdtem tehetetlenül az ágyamban. És azóta csak kértem s könyörögtem, de senki sem tudta őt idehozni.”

A kis beteg nővér behúnyt szemekkel feküdt, mialatt elsuttogta ezt az egész történetet. Most tágra nyitja szemét és leírhatatlan aggodalommal néz Györgyre. „Úgy-e, nem engedsz meghalnom addig, míg nem beszélhettem vele?” mondja könyörögve. „Gondolj a feleségére és a gyermekeire!”

A fekvő szellem-alak csodálkozik György viselkedésén. Hiszen egyetlenegy szóval megnyugtathatta volna, csak azt kellett volna mondania, Holm Dávidnak már vége, az többé nem árthat sem a feleségének sem a gyermekeinek, azonban ő eltitkolja előtte ezt hírt. Ehelyett még jobban elkedvetleníti.

„Ugyan micsoda hatalmad van Holm Dávid felett?” mondja. „Nem olyan ember az, hogy meg lehetne indítani. Az, amit ma láttál, nem egyéb, mint az a bosszú, aminek a kigondolásán már egy hosszú év óta örült a lelkében.”

„Oh, ne mondj ilyent, ne mondj ilyent!” tör ki belőle.

„Jobban ismerem őt, mint te,” mondja a Halál kocsisa. „És most elmondom neked, hogy mi tette azzá Holm Dávidot, ami most.”

„Szívesen hallgatlak,” mondja a beteg. „Jó volna, ha igazán meg tudnám őt érteni.”

„Akkor kövess engem egy másik városba,” mondja a Halál kocsisa, „és ott megállunk a börtönépület előtt. Este van, és épen egy embert, aki részegeskedés miatt egy vagy két hétig bent ült, bocsátanak ki. Senki sem várja őt a fogházkapu előtt, mégis megáll és körülnéz, abban a reményben, hogy valaki jön, amit annyira óhajtott, épen most.”

„Ugyanis úgy áll a dolog, hogy az az ember, aki éppen kijött a börtönből, nagy lelki felinduláson esett át. Mialatt fogva volt, az öccse rossz útra tért. Gyilkosságot követett el részegségében és így került börtönbe. A bátyja mit sem tudott erről, mielőtt a fogház lelkésze magával nem vitte a gyilkos cellájába és megmutatta neki azt a fiatalembert, aki bilincsekkel a kezén ült ottan, mert az elfogásakor erőszakoskodott. „Megismered, hogy kicsoda ül itten?” kérdezte a lelkész és amikor az ember meglátta, hogy az a tulajdon öccse, ez roppant megindította, mert ezt az öccsét mindig nagyon szerette. „Ez bizony sok éven át fog itt ülni a börtönben,” mondta a lelkész, „de mi mindnyájan azt tartjuk, hogy neked, Holm Dávid, kellene leülni a büntetést őhelyette, mert senki más mint te voltál az, aki csalogattad és csábítottad, mígnem olyan részeges kutya lett belőle, hogy azt sem tudta, hogy mit csinál!”

„Bizony Holm Dávid alig tudott magán uralkodni, míg vissza nem tért a cellájába s ott elkezdett sírni, de úgy, ahogy még sohasem sírt, mióta gyermek volt. És utána megfogadta magában, hogy ettől kezdve hátat fordít a rossz útnak. Eddig még nem értette, hogy mit is érez az ember, mikor valami nagy szerencsétlenséget hoz másra. Most gondolatai az öccsétől a feleségéhez és gyermekeihez szálltak és most már megértette, hogy milyen nehéz azoknak, de szentül megfogadta, hogy ezentúl soha többé nem lesz okuk panaszkodni miatta. És most este, amikor kijött a börtönből, vágyódott a felesége után, hogy elmondja neki, hogy új életet akar kezdeni.”

„De hát az nem jött elibe a fogháznál és az úton sem találkozott vele. Igen, amikor pedig hazaér és kopog a lakásuk ajtaján, nem nyitja ki előtte az ajtót, mint máskor szokta, ha hosszabb ideig távol volt hazulról. Rossz sejtélem szállja meg, de még nem akar hinni benne. Ez lehetetlen, hogy éppen most történjék meg, mikor egészen más ember akar lenni.”

„A felesége rendesen a lábtörlő alá szokta dugni a kulcsot, ha elmegy hazulról, miért is lehajol és azt meg is találja a szokott helyen. Kinyitja az otthona ajtaját és csodálkozik, hogy talán rossz helyre tévedt, mert a szoba egészen üres. Na, nem éppen üres, a bútorok legtöbbje még ott van, de a lakásban nincs egy lélek sem.”

„De még étele sem akadt és az ablakokról hiányoztak a függönyök. A szoba olyan rideg és kellemetlen volt, meglátszott, hogy már napok óta nem laktak benne.”

„Bemegy a szomszédokhoz és megkérdezi, hogy a felesége talán beteg lett, amíg ő távol volt. Azt képzei ugyanis, hogy talán időközben a kórházba kellett őt szállítani. Dehogy, nem volt neki semmi baja, mikor a napokban elutazott, válaszolták azok. - De hát hova utazott? Hát bizony azt senki sem tudja.”

„Látja, hogy azok kíváncsiak és kárörvendők és megérti, hogy csak egyféleképpen történhetett a dolog. Biztosan úgy, hogy a felesége felhasználta az alkalmat, míg ő fogva volt és egyszerűen elutazott. Magával vitte a gyermekeket és azt, amire szüksége volt, de egy szóval sem értesítette, hanem hagyta, hogy hazamenjen ebbe a pusztaságba. És ő, aki azt gondolta, hogy milyen nagy örömmel érkezik vissza hozzá! Sokszor ismételte magában, hogy mit fog neki mondani. Igazán bocsánatot akart szépen tőle kérni. Volt egy barátja, aki valamikor a művelt

osztályhoz tartozott, de teljesen elzüllött. Meg akarta ígérni, hogy soha többé nem fogja azt felkeresni, pedig nemcsak az, ami rossz volt nála, vonzotta, hanem az is, hogy művelt és tanult volt. Másnap fel akarta keresni egykori mesterét, hogy ismét munkába álljon. Dolgozni akart érte és a gyermekekért, hogy rendes ruhában járhasanak és ne nélkülözhesenek többé. És most, mikor mindezt szépen kigondolta, megszökik tőle!”

„Majd hideg, majd meleg fogta el és szinte összerázkódik szívtelensége miatt. Igen, hiszen megérti, hogy el akart menni, de legalább nyíltan és becsületesen tette volna. Akkor nem is lett volna joga, hogy haragudjék, hiszen olyan nehéz volt az élete mellette. De hogy titokban szökött meg és hogy minden figyelmeztetés nélkül hagyta, hogy hazamenjen az üres lakásba, ez szívtelenség. Ezt sohasem bocsátja meg neki.”

„Hiszen az emberek csúfja lett. Most mindenki az egész uccában csak rajta nevet. De megfogadta, hogy nem sokáig fognak nevetni. Majd megtalálja a feleségét és akkor kétszer olyan boldogtalanná teszi, mint amilyen ő maga volt. Hadd tanulja meg, mit jelent az, összerázkódni a szíve gyökeréig, amint az vele történt.”

„Egyetlen vigasztalása az volt, mikor arra gondolt, hogyan fogja megbüntetni, ha majd rátalál. Azóta három év telt el és mindenfelé kereste és egész idő alatt azzal táplálta gyűlöletét, hogy arra gondolt, mit is csinált ő vele szemben, hogy az lassanként mérhetlen bűnné nagyítódott. Magános utakon kóborolt és ezalatt gyűlölete és bosszúvágya csak növekedett. Annyi ideig kereste, hogy nyugodtan kigondolhatta, miképpen fogja megkínozni, ha ismét összeakad vele.”

A kis nővér eddig szótalánul hallgatta, de élénk arcjátéka elárulta, hogy figyelmesen követi az elbeszélést. Most azonban aggódó hangon szakítja félbe a komor alakot:

„Oh, ne mondj többet! Ez olyan rettenetes. Hogyan felelhetek mindazért, amit elkövettem? Ah, ah, csak legalább ne hoztam volna össze őket! Az ő bűne nem volna olyan nagy, ha én nem lettem volna.”

„Nem, nem szólok többet,” mondja a Halál kocsisa. „Csak azt akarom, hogy megértsed, hogy nincsen semmi értelme halasztást kérni.”

„Igen, de én akarok!” tör ki belőle lelki gyötrelmében. „Nem tudok meghalni, nem tudok! Adj legalább néhány percet! Tudod, hogy én szeretem őt. Sohasem szerettem úgy, mint ma.”

A szellemalak ott az ajtónál összerázkódik. Mialatt Edit nővér és a Halál kocsisa beszélgettek, mindig csak őt figyelte. Minden szavát magába szívta és arcának minden vonását örökre a lelkébe véste. Mindent, amit mondott, még ha az szigorú volt is vele szemben, olyan édes volt hallgatni, aggodalma és részvéte, mikor György elbeszélte az ő történetét, meggyógyította a sebeit. Nem is tudja, hogy mit is érez irányában. Csak azt tudja, hogy tőle szívesen eltűr mindent.

Tudja, hogy az őt szerette, amilyen volt, őt, aki a halált vitte el hozzá, ez valami emberfelettien fenséges. Valahányszor azt mondja, hogy szereti őt, lelkén átrezdül valami, amit még sohasem érzett. Erőlködik, hogy a Halál kocsisa figyelmét magára vonja, de ez nem is néz feléje. Erre megpróbál felemelkedni, de rettentő kínok között rogy vissza.

Látja, amint a kis nővér aggódva és nyugtalankodva hánykódik az ágyában. Imára kulcsolt kezeit György felé emeli, de annak az arca szigorú és kérlelhetetlen. „Szívesen adnék neked haladékot, ha tudnám, hogy az hasznodra lehetne,” mondja végre. „De tudom, hogy afelett az ember felett nincsen hatalmad.”

Erre a Halál kocsisa lehajol, hogy kimondja azokat a szavakat, melyek felszabadítják a lelket a földi porhüvelyétől.

Íme ebben a pillanatban egy sötét alak kúszik a földön a haldokló felé. Borzasztó erőfeszítéssel és olyan fájdalommal, melyet még sohasem érzett, letépte bilincseit, hogy előre jöhessen. Tudja, hogy ezért büntetést kap és fájdalmai örökösek lehetnek, de Edit nővérnek nem szabad tovább hiába várakoznia és vágyódnia, mikor ő itt van ugyanabban a szobában. Odakúszott az ágy másik oldalára, ahol ellensége, György nem láthatja és már oly közel van, hogy megérintheti a kezét.

Bár lehetetlen, hogy a legkisebb nyomást gyakorolhasson erre a kézre, mégis észreveszi jelenlétét és hirtelen mozdulattal Holm Dávid felé fordul. Ott látja maga előtt térdepelve, igen, sőt még többet: arcát a padlóra fektetve és nem mer felnézni rá, csak a keze, amivel az övét próbálja megfogni, tanúskodik a szerelméről, a hálájáról és szíve kezdődő felmelegedéséről.

Ekkor a boldogság szelíd fénye ragyogja be az arcát. Felnéz az anyjára, a két társára, akiknek nem volt ideje még egy búcsúszót sem mondani, hogy őket is együttérzésre bírja a fenséges dolog iránt, mely vele történt. Lemutat az egyik kezére, mely lecsüng a padlóra, hogy lássák és osszák meg az örömét, hogy Holm Dávid bűnbánóan hever lábainál. De ekkor a fekete-csuklyás hozzáhajol és ezeket mondja:

„Te drága fogoly, hadd el börtönödet!”

Erre visszahanyatlik párnáira és az élet könnyű sóhajtással száll ki belőle.

Ugyanebben a pillanatban Holm Dávidot is visszarántja valaki. Azok a kötelékek, melyeket nem láthat, csak érez, ismét szorosan fűződnek a karjaira, míg lábai szabadon maradnak és György tudtára adja haragosan suttogva, hogy borzasztó fájdalmas büntetést kaphatott volna, ha nem lettek volna régi barátok.

„Gyere azonnal innét!” folytatja. „Nekünk itt már nincsen semmi dolgunk. Azok, akik őt fogadni hivatva vannak, már megérkeztek.”

Meglehetősen durván cipelte ki magával Holm Dávidot. Az úgy látta, mintha a szoba hirtelen megtelt volna fehér alakokkal. Úgy tetszett előtte, mintha a lépcsőn és az uccán is látná azokat, de olyan gyorsasággal vitte őt társa magával, hogy nem tudott semmit megkülönböztetni.

VII.

Holm Dávid ismét ott fekszik a Halál kocsijának a fenekén és dühöng nemcsak az egész világra, hanem önmagára is. Ugyan micsoda örület ragadta el? Miért borult le Edit nővér lábai elé, mint egy bűnbánó és alázatos bűnös? György bizonyára jót nevetett rajta. Egy igazi férfi felelős a tetteiért. Tudnia kell, miért követte el azokat. Nem rohanhat rögtön, hogy a tengerbe dobjon mindent, csak azért, mert egy leányzó azt mondja, hogy szerelmes bele.

Mi is volt, ami így elfogta? Szerelem? De hiszen halott. Aztán ő is halott volt. Ugyan micsoda szerelem lenne ez?

A sánta gebe ismét nekiindult. A városból vezető uccák egyikén poroszkál. A házak mind ritkábbak lesznek és az uccai lámpások mind nagyobb távolságban állnak egymástól. Már látni lehet a város szélét, ahol aztán végleg megszűnnek.

Amint az utolsó lámpaoszlophoz érnek, valami különös bánat fogja el, fél elhagyni a várost. Úgy érzi, hogy valami olyantól viszik el, amit sohasem kellett volna elhagynia.

És abban a percben, mikor ezt a nyugtalanságot érzi, a kocsi leírhatatlan nyikorgásán és zörgésén keresztül beszélgetést hall a háta mögött. Felemeli a fejét, hogy hallgatózzék.

György beszél valakivel, aki szintén a kocsin van, egy utas, akit eddig észre nem vett.

„Most már nem mehetek tovább,” mondja egy szelíd hang, amelyet a bánat és fájdalom annyira elfojt, hogy alig lehet hallani. „Annyi sok mondani valóm volna neki, de dühösen, felindultan fekszik itten és se nem láthat, se nem hallhat engem. Add át neki üdvözetemet, hogy ott voltam, hogy találkozam vele, de mostan elvisznek innét és soha többé nem mutatkozhatom előtte, úgy, amilyen most vagyok.”

„De ha javulást és bűnbánást ígér?” mondja György.

„Hiszen magad mondtad, hogy sohasem javul meg,” mondja a hang megindultságtól remegve. „Mondd meg neki, hogy mi örökké együvé tartozunk, de ettől a perctől kezdve soha többé nem láthat.”

„De hogyha levezekli gonosz cselekedeteit?” mondja György.

„Üdvözzél csak és mondd meg neki, hogy tovább már nem követhetem,” panaszkodik a hang „és add át neki búcsúmat.”

„De hogyha megjavul és más ember lesz belőle?” mondja György.

„Csak mondd meg neki, hogy mindig szeretni fogom,” mondja a hang még mélyebb bánattal, mint az előbb, „más reménységet nem adhatok neki.”

Holm Dávid feltérdelt a kocsiban. Az utolsó szavaknál nagyot erőlködik és egyszerre ott áll a kocsiban, egész hosszúságában. Kapkod valami után, ami kiröppen kezének bizonytalan fogásai közül. Nem tudja, hogy mi lehetett, de azt a benyomást teszi rá, mintha valami ragyogó fény, valami kimondhatatlan szépség lett volna.

Ki akarja magát szakítani, hogy utána mehessen a menekülőnek, de most valami megakadályozza, ami megbénítja és bilincsekbe köti.

Ez a szerelem, a szellemek szerelme, amelyhez képest a földi lények szerelme csak gyenge árnyék, amely most ismét, épúgy, mint a haldokló ágyánál, egyszerre megragadja. Lassanként felmelegíti, mint a lassan lángot fogó tűz, amint fokról fokra áttüzesíti a fát. Alig látni munkáját, de olykor-olykor heves lángot küld ki, hogy megmutassa, hogy lassanként mindent lángba borít. Ilyen heves láng lobbant fel előtte. Nem ragyog ugyan tisztán, de fénye elegendő, hogy szerelmesét oly gyönyörűnek lássa, aki előtt erőtlenség kell lerogynia, elismerve, hogy nem mer, nem akar, nem tud közeledni feléje.

VIII.

A Halál kocsisának szekere koromsötétben halad előre. Két oldalt sűrű és magas erdő, az út meg olyan keskeny, hogy az eget sem lehet látni. A ló is lassabban lépked, a kerekek csikorgása még élesebb lesz, a gondolatok csatája a lélekben még szigorúbb, a reménytelen egyhangúság még nagyobb, mint másutt. Ekkor György megrántja a gyeplőt, a nyikorgás egy pillanatra elhal és csengő hangon kiáltja:

„Mi az a fájdalom, amit szenvedek, mi az a fájdalom, ami még vár rám, ahhoz képest, hogy többé nem vagyok bizonytalanságban afelől az egy felől, amit a legfontosabb tudni? Köszönöm néked Uram, hogy kijöttem a földi lét sötétségéből. Hála és dicsőség Néked az én minden nyomorúságomban azért, mert tudom, hogy megadtad nekem az örökéletet!”

A zörgés és a csikorgás ismét megkezdődik, de a Halál kocsisának szavai sokáig csengtek Holm Dávid fülében. Első ízben érzett bizonyos részvétet régi barátja iránt. „Derék ember mégis,” gondolja. „Nem panaszkodik, pedig semmi reménye sincsen, hogy valaha abba-hagyhatja ezt a foglalkozását.”

*

Úgy látszik, hosszú lesz az utazás, olyan hosszú, hogy talán sohasem lesz vége.

Mikor végre annyit kocsiztak, hogy Holm Dávid azt gondolta, hogy legalább egy napja vannak úton, széles tisztásra értek ki, amely fölé felhőtlen tiszta ég borult, melyen a fényes félhold már egészen a Göncöl szekéréig kúszott fel.

Szinte csúszó lassúsággal húzta őket a sánta gebe a tisztáson át és amikor végre átmentek rajta, Holm Dávid felnézett a holdra, hogy megtudja, milyen magasra jutott már. Ekkor észrevette, hogy az még meg sem moccant és ezen nagyon elcsodálkozott.

Azután tovább mentek. Hosszú időközökben fel-felnézett az égre és látta, hogy a hold még mindig nem mozdult meg a helyéről a Göncölszekere mellől, hanem mozdulatlanul marad.

Ekkor arra gondolt, hogy bár úgy tetszett, mintha legalább is egy nap óta kocsiznának, mégsem változott az éjszaka reggelre, a nap pedig estére, hanem éjszaka volt az egész idő alatt.

Órák hosszat kocsiztak, legalább is úgy tetszett neki, de az ég hatalmas óramutatóján nem mozdultak meg a mutatók, hanem egy helyben maradtak.

Azt kellett volna hinnie, hogy a világ mozgása megállt, ha nem jutott volna eszébe, amit György mondott, hogy az idő kihúzódik, hogy a Halál kocsisa eljusson mindazokra a helyekre, ahová el kell jutnia. Rémülve értette meg, hogy az, ami különben napokba került volna, nem volt több, mint egy-két rövid perc, emberi számítás szerint.

Gyermekkorában hallott arról az emberről mesélni, aki meglátogatta a szellemek országát. Mikor visszajött, elmondta, hogy száz év Isten országában éppen olyan hamar telik el, mint egy nap a földön.

De az előtt, aki a Halál kocsiját hajtja, egyetlen egy nap éppen olyan hosszú lehet, mint száz esztendő a földön.

Megint érzett valami kis részvétet György iránt. „Nem csoda, ha vágyódik a felváltás után,” gondolta. „Bizony ez hosszú esztendő volt számára.”

*

Mialatt egy dombra hajtottak fel, megláttak valakit, aki még lassabban haladt, mint ők és így utólérhették.

Egy görnyedt hátú és roskadozó öreg asszony volt, aki erős botra támaszkodva vonszolta magát előre és minden gyengesége ellenére egy nagy batyut cipelt, amely majdnem féloldalra húzta.

Úgy látszott, az öregasszony megláthatta a Halál kocsiját, mert oldalra tért ki és megállt az út szélén, mikor az odaért hozzá.

Azután megszorította a lépteit, hogy együtt haladhasson a szekérrel és ez alatt vizsgálta, hogy micsoda jármű lehet az.

A fényes holdvilágnál jól láthatta, hogy a ló bizony öreg, félszemére vak gebe, a kantár is nyírfahánccsal van összekötözve, a szekér ütött-kopott, úgy hogy állandó veszedelemben forog, hogy elveszti a kerekeit.

„Na, ez igazán furcsa, hogy valakinek kedve van ilyen járművel és ilyen lóval útra kelni,” mormogta az öreg asszony magában, anélkül hogy arra gondolna, tán az utasok is meghallhatják. „Azt gondoltam, hogy talán megkérem, hogy vegyenek fel, de hát ennek a lónak elég az is, ha magát tudja vonszolni és a szekér is szétesnék, ha rákapaszkodnék.”

De alig mondta el ezeket, mikor György kihajolt a kocsiból és elkezdte dicsérni a járművét.

„Ohó,” mondta, „ez a kocsi, meg ez a ló nem is olyan rossz, amint gondolná. Hajtottam én már ezzel zúgó tenger felett, ahol a hullámok házmagasságnyira csaptak fel és nagy hajók süllyedtek el és én még sem fordultam fel.”

Az öreg asszony kissé elcsodálkozott, de azt gondolta, hogy tréfás kocsissal találkozott és hát ő sem volt rest a felelettel.

„Hát lehet, hogy viharos tengeren könnyebben megy, mint itt a szárazföldön,” mondta, „mert bizony nekem úgy tetszik, hogy itten kissé nehezen poroszkálnak előre.”

„Hajtottam már meredek bányában a föld mélye felé,” mondta a Halál kocsisa, „anélkül, hogy a lovam megbotlott volna és hajtottam égő városokon át, ahol minden oldalról tűz lángolt, akárcsak az olvasztó kemencében. Egy tűzoltó sem merészkedett be a tűzbe és a füstbe, de ez a ló behajtott anélkül, hogy visszarettent volna.”

„Úgy látszik, hogy szeret ilyen öreggel tréfálkozni,” mondta az asszony.

„Olykor magas hegyre kellett felhajtanom, ahol nem volt rakott út,” folytatta a Halál kocsisa, „de a ló felmászott a sziklafalakra és keresztül merészkedett a szakadékokon és a kocsi is kitartott, bár nem egy helyütt az út csupa szikladarabokból állott. Már hajtottam mocsáron át, ahol még olyan szilárd zsombék sem volt, hogy egy gyermeket megtarthatott volna és még a hó, mely embermagasságú torlaszokba tornyosult, sem tudott engem visszariasztani, így hát igazán nem lehet panaszkodni a kocsimra.”

„Na, ha úgy van, ahogy mondja, akkor igazán nem csodálkozom, hogy meg van vele elégedve,” mondta az öreg asszony. „Maga is nagy legény lehet, akinek ilyen pompás szekere van.”

„Én vagyok az erős, akinek hatalmában vannak az emberek gyermekei,” felelte a Halál kocsisa és hangja teljes és komoly lett. „Én legyőzöm őket, lakjanak bár magas termekben vagy nyomorúságos pinceodúkbán. Én szabadságot adok a rabszolgáknak és elragadom trónjuktól a királyokat. Nincsen olyan hatalmas vár, melynek falait el nem érhetném. Nincsen olyan mélységes tudomány, amely gátat emelhetne az én utam elé. Én megbüntettem az önbízókat, mikor szerencséjükben sütkéreznek, s örökséget, meg javakat osztok a nyomorultaknak, mikor szegénységükben epekednek.”

„Na, hát nem úgy van, amint gondoltam,” mondta az öreg asszony kacagva, „hogy micsoda nagy emberrel akadtam össze! De ha már olyan hatalmas vagy és olyan pompás kocsid van, nem engedhetnéd meg, hogy én is veled menjek egy darabon? Az egyik leányomhoz készülök az újévre, de eltévedtem és attól tartok, hogy egész éjjel az országúton kell barangolnom, ha nem segítsz rajtam.”

„Ne, erre ne kérj engem,” mondta a Halál kocsisa. „Jobban haladsz az országúton, mint az én kocsimon.”

„Na, ebben igazat adok neked,” mondta az öreg asszony. „Azt hiszem, a lovad kidől, ha még engem is kellene húznia. De legalább ezt a batyut szeretném feltenni a saroglyába, már ennyivel igazán megsegíthetnél.”

Anélkül, hogy megvárná az engedélyt, hirtelen felemeli a batyuját és leteszi a szekér fenekére. De akárcsak gomolygó füstbe vagy szálló ködbe tette volna, mert az minden ellenállás nélkül pottyant le a földre.

De úgy látszik, ebben a pillanatban elvesztette hatalmát, hogy tovább is lássa a kocsit, mert tanácstalanul és reszketve állt meg az út közepén anélkül, hogy kísérletet tett volna, hogy tovább beszélgesse a Halál kocsisával.

De ez a beszélgetés ismételten megerősítette Holm Dávid részvétét György iránt. „Bizony, sok mindenem kellett átesnie,” gondolta. „Nem lehet csodálni, hogy annyira megváltozott.”

IX.

A Halál kocsisa Holm Dávidot magas, de vasrácsos ablakú terembe vezette, melynek puszta világos falain semmi dísz nem volt és az egyik fal mentén néhány ágy állott, de közülök csak egy volt elfoglalva. Gyenge orvosságzag ütötte meg az orrát, az ágy mellett fogházori ruhába öltözött ember ült és ebből megtudta, hogy valamelyik börtön betegszobájába került.

A tetőről egy kis villanylámpa világít le és ennek a fényénél meglátja, hogy az ágyban egy kellemes arcú, de lesóványodott fiatalember fekszik. Alig vetett egy pillantást a fogolyra, mire máris elfelejti, hogy az előbb milyen részvételt volt György irányában eltelve. Most már ismét kész volna egykori haragjával rávetni magát.

„Mi dolgod van itten?” tör ki belőle. „Ha hozzányulsz ahhoz, aki ott az ágyban fekszik, akkor örökre halálos ellenségek leszünk, ezt jól tudod.”

A Halál kocsisa olyan tekintettel fordul feléje, amely inkább résztvevő, mint büntető.

„Most már tudom, hogy ki fekszik itten, Dávid. Ezt még akkor nem tudtam, mikor ide bejöttünk.”

„Ha tudad is vagy nem, György, az mindegy, csak értsd meg...”

Egyszerre csak abbahagyja. György parancsoló mozdulatot tett a kezével és ő ismét hallgatásba mélyed ellenállhatatlan félelemtől megszállva.

„Számunkra nem létezik csak megalázkodás és engedelmesség,” mondja a Halál kocsisa. „Te nem kívánhatsz vagy követelhetsz semmit, egyetlen tennivalód, hogy csendben várod a felvilágosítást.”

Erre György csuklyáját mélyen az arcára húzza, mintegy jelezve, hogy nincs szándékában vele több szót váltani, és a most beálló csendben észreveszi Holm Dávid, hogy a beteg fogoly beszélgetni kezdett ápolójával.

„Azt hiszi a biztos úr, hogy még lehet belőlem ember?” kérdezi gyenge, bizonyos elégedetlenséggel, vagy kétségbeeséssel kevert hangon.

„Már miért ne, ha Holm akarja,” mondja a fogházor barátságosan, de mégis egy kis bizonytalansággal a hangjában. „Csak egy kicsikét meg kell erősödnie Holmnak és hogy a láz elhagyja.”

„A biztos úr tudja, hogy nem is a lázra gondoltam,” mondja a beteg. „Azt gondolja biztos úr, hogy ismét lehet belőlem ember. Az nem olyan könnyű, ha az ember ilyen nagy bűnért volt elítélve.”

„Ez mégis sikerülni fog Holmnak, hiszen van hová mennie,” feleli az ór. „Legalább is Holm azt mondta, hogy van egy ház, ahol szívesen fogadják.”

A beteg arcára mosoly ül.

„Mit szólt az orvos ma felőlem?” mondta.

„Semmi baj, Holm, semmi baj. Az orvos mindig csak ezt szokta mondani: ‚Csak kint volna ezek közül a falak közül, úgy hamarosan talpra tudnám állítani.‘”

A fogoly kitágítja mellét és fogain át szívja a levegőt. „Igen, e falakon kívül, igen,” mormogja.

„Én csak azt ismétlem, amit a doktor szokott nekem mondogatni,” folytatja az őr, „de Holmnak nem szabad őt szaván fogni, amint azt egy évvel ezelőtt tette. Ilyesmi csak meghosszabbítja az időt, látja Holm.”

„Biztos úr ne féljen. Most már okosabb vagyok. Most már csak arra gondolok, hogy ennek itt vége legyen. Azután új életet akarok kezdeni.”

„Hát ebben igaza van Holmnak, új életet...” mondja a börtönőr bizonyos ünnepélyességgel.

Holm Dávid ott ülve még jobban szenved, mint a beteg. „Biztosan itt kapta a betegséget a fogházban,” mormogta, mialatt testét aggodalmas kínládással ide-oda ingatja. „És most már vége van neki, aki olyan szép, olyan erős és olyan vidám volt!”

„Nem vette észre...” kezdi el újra a beteg, de mikor látja, hogy az őr türelmetlen mozdulatot tesz, ezt kérdezi hirtelen: „Talán szabályellenes, hogy beszélek?”

„Nem, ma éjjel annyit beszélhet Holm, amennyi jólesik.”

„Ma éjjel...” mondja a beteg elgondolkozva. „Úgy, talán azért, mert ma óév-estéje van?”

„Igen,” feleli az őr, „éppen azért, mert ma újév kezdődik Holm számára is.”

„Ez a filkó ottan tudja, hogy ma éjjel meg kell neki hálnia,” síránkozik a beteg fogoly bátyja tehetetlenségében. „Azért olyan szelíd most vele szemben.”

„Nem vette észre a biztos úr,” kezdi el újra a fogoly félbehagyott kérdését, „hogyan egészen megváltoztam a szökés óta? Ugye, azóta semmi baja nem volt velem a biztos úrnak?”

„Holm olyan lett azóta, mint egy szelíd bárány, és igazán semmi okom sincsen az elégedetlenségre. De azért mégis csak azt mondom, amit az előbb: Ne kísérelje meg még egyszer!”

A beteg elmosolyodik. „Nem csodálkozott a biztos úr,” mondja, „hogyan mi is lehet oka ennek a változásnak? Vagy talán azt hitte, hogy ez azért van, mert betegebb lettem a szökés után?”

„Igen, ilyesfélét gondoltam.”

„Pedig hát nem ezért van ez,” mondja a fogoly. „Egészen más oka van ennek. Azelőtt sohasem mertem elbeszélni, de ma éjszaka szívesen elmondanám a biztos úrnak.”

„Most már igazán attól tartok, hogy Holm mégis sokat beszél,” mondja a fogházőr. De amint meglátja a beteg elboruló arckifejezését, barátságosan így folytatja: „Na hiszen, nem azért, mintha talán fárasztana engem, hogy Holm beszél, de a saját érdekében teszem.”

„Nem csodálkoztak itt a fogházban, hogy jószántamból jöttem vissza?” mondja a beteg. „Senki sem tudta, hogy hol vagyok, én azonban a magam jószántából felmentem a kapitányi hivatalba és jelentkeztem. Azt gondolja a biztos úr, hogy különösen cselekedtem?”

„Természetesen, azt gondoltuk, hogy Holmnak rosszul ment a sora és azért jobbnak találta, ha önként jelentkezik.”

„Az igaz, hogy az első napokban nagyon rossz dolgom volt. De hát három hétig voltam távol. Azt hitték persze mindnyájan, hogy kint tanyáztam az egész idő alatt az erdőben, és hozzá még télvíz idején?”

„Kénytelenek voltunk ezt hinni, miután Holm maga mondta ezt nekünk, hogy így volt.”

A fogolynak, úgy látszik, nagyon tetszik ez az egész dolog. „Hát néha szükséges, hogy ilyen magamfajta elhitessen ilyesmit a felsőséggel, hogy azok, akik segítettek rajtam, bajba ne kerüljenek. Az ember igazán nem találhat ki mást, tudja biztos úr. Azokat, akiknek bátorságuk volt, hogy egy szökevényt befogadjanak és jól bánjanak vele, azokat meg kell védelmezni úgy, ahogy az ember tudja. Ez bizonyára a biztos úr véleménye is.”

„Most már igazán annyit kérdez Holm, amire maga sem tud felelni,” mondja az őr éppen olyan nyugalommal, mint az egész idő alatt.

A fiatal fogoly nagyot sóhajt. „Óh bár csak kibírnám addig, hogy ismét eljuthassak oda! A derék emberek ott az erdő szélén laktak.”

Félbeszakítja magát és küzködik, hogy lélegzetet vegyen. A börtönőr nyugtalanul néz rá. Egy orvosságos üveg után nyul, de mikor látja, hogy az üres, feláll a székről.

„Hozok egy kis orvosságot,” mondja és kimegy a szobából.

Egy pillanat múlva már a Halál kocsisa ül a helyén az ágy mellett. A sarlót félretette, hogy a beteg ne láthassa és a csuklyáját is hátravetette.

Holm Dávid sírányozásba tör ki, akár egy kis gyermek, midőn látja a szörnyűséget oly közel az öccse mellett, de az nem mutat semmi nyugtalanságot. Miután magas láza van, nem is veszi észre, hogy idegen ült le az ágya mellé, hanem azt hiszi, hogy az a börtönőr, aki egész idő alatt mellette volt.

„Csak egy olyan kis házikó volt,” mondja, de erőlködve liheg minden szónál.

„Holm ne erőltesse meg magát annyira a beszéddel,” mondja a Halál kocsisa. „Azt, amit Holm el akar mondani, azt a felsőség jól tudja pontról-pontra, csak épen nem akartuk elárulni.”

A beteg a csodálkozástól tágra nyílt szemekkel néz rá.

„Igen, Holm olyan csodálkozva néz rám,” mondja a Halál kocsisa, „de várjon csak, mindjárt meghallja! Azt hiszi Holm, mi nem tudjuk, hogy egy délután egy fiatalember lopózkodott be egy kis házikóba, az utolsó volt az a hosszú faluban, ahol azt hitte, hogy senki sem lesz otthon! Sokáig hevert az erdő szélén és várta, míg az asszony elmegy hazulról, mert a gazda természetesen munkában volt és gyermekeket nem látott a ház körül. Végre kijött a házból az asszony, karján a tejeseccsével és a fickó, aki jól megleste, hogy hova dugta el a kulcsot, besurrant a házba.”

„Hogy tudja ezt a biztos úr?” mondja a beteg és a meglepetéstől fel akar ülni az ágyban.

„Csak feküdjön csendben, Holm,” mondja a Halál kocsisa a legnagyobb jóindulattal, „és ne ijedjen meg a barátaitól! Hiszen emberek vagyunk mi is, bár itt a fogházban. Most elmondom, hogy mit tudok még. Na, mikor az a fiatal ember belépett a házikóba, megijedt, mert az nem volt üres, mint ahogy gondolta. Egy beteg gyermek feküdt a nagy ágyban a fal mellett és ránézett. Lassan feléje ment, de ekkor a gyermek behunyta a szemét és mozdulatlanul feküdt, akárcsak egy halott.”

„Miért fekszel te nappal?’ kérdezte a fiatalember. ‚Beteg vagy tán?’ A gyermek azonban nem mozdult. ‚Ne félj tőlem,’ mondta az ember. ‚Mondd meg, hogyan kaphatnék hamarosan valami ennivalót, hogy aztán gyorsan elmehessek innét!’”

„Mikor a gyermek még mindig mozdulatlanul feküdt és nem akart felelni, az idegen egy szalmaszálat húzott ki az ágyaljából és megcsiklandozta az orrát. A gyermek egyet tüszentett, mire a fiatalember nevetni kezdett. A gyermek ekkor csodálkozva tekintett fel, de aztán ő is elkezdett nevetni. ‚Eleinte holtnak akartam magam tettetni,’ mondta. ‚Jól láttam, de

hát mire való volt az?’ ,Hát nem hallottad, hogy ha medvével találkozol az erdőben,’ mondta a gyermek, ,le kell feküdnöd hirtelen a földre és úgy tenni, mintha halott volnál. Akkor a medve elmegy, hogy gödröt ásson, ahová eltemessen, közben elmenekülhetsz.’ A fiatalember egészen elpirult ezekre a szavakra. ,Úgy, hát azt hitted, hogy én elmegyek gödröt ásni, ahová majd téged eltemetlek?’ mondta. ,Ez igazán butaság volt tőlem,’ mondta a gyermek, ,hiszen úgy sem tudtam volna elszaladni. Fáj a csípőm, úgy hogy nem is tudok járni.’”

A beteg fogoly egészen oda volt a csodálkozástól.

„Talán Holm nem akarja, hogy tovább beszéljek?” kérdezi a Halál kocsisa.

„Dehogy, nagyon is szívesen hallgatom, különösen jól esik erre most visszaemlékezni. Csak épen nem tudom megérteni...”

„Oh az nem is olyan csodálatos, tudja Holm. Volt egy csavargó, akit Györgynek hívtak, talán hallott róla Holm valamikor? Ez hallotta vándorlása közben a történetet és aztán tovább adta, így jutott az el azután egészen a fogházig.”

Most egy kis szünet következett, de a beteg csakhamar megkérdezi erőtlen hangján: „Mi történt azután a fiatalemberrel, meg a gyermekkel?”

„Igen, hát úgy történt, hogy a fiatalember még egyszer kért egy kis ételt. ,Ugy-e megesik néha, hogy valami szegény néz be a házba és ételt kér?’ mondta. ,Biz az megesik,’ felelte a gyermek. ,És az anyád szokott is adni neki valamit?’ ,Igen, ha épen van itthon valami, akkor ad is.’ ,Látod,’ mondta a fiatalember, ,hát most sincsen másról szó. Csak egy szegény jött be hozzátok és ételt kér. Mondd meg, hol van valami ennivaló, és ígérem, hogy nem veszek többet, csak épen hogy jóllakhassam.’ A gyermek tréfás sokatmondó mosolygással nézett rá. ,Az anyám gondolt arra a szökevényre, aki a hír szerint az erdőben kóborol és minden ételt elzárt a szekrénybe.’ ,De hát láttad, hogy hova dugta el a kulcsot, nem árulhatnád el nekem? Különben kénytelen leszek feltörni a szekrényt.’ ,Az nem megy olyan könnyen,’ mondja a gyermek. ,Nagyon jó zára van a szekrényünknek.’”

„A fiatalember körüljárta a szobát és kereste a kulcsokat. Utána nézett a tűzhelyen, az asztalfiában, de sehol sem találta. A gyermek ezalatt felült az ágyban és kinézett az ablakon. ,Ott jön anyám, meg egy csomó ember,’ mondta. A szökevény a következő pillanatban már az ajtónál állott. ,Ha most kiugrasz, úgy egyenesen a karjukba szaladsz,’ mondta a gyermek. ,Okosabb volna, ha elbujnál az egyik szekrénybe.’ A fiatalember még mindig az ajtónál volt. ,Lehet, de ha nincsen kulcsom a szekrényhez.’ ,De van nekem!’ mondta a gyermek és kinyújtotta a kezét, amelyben egy nagy kulcsot szorongatott.”

„A szökevény elvette a kulcsot és odaszaladt a szekrényhez. ,Dobd most ide a kulcsot!’ kiáltotta a gyermek, amikor az kinyitotta a szekrényajtót, ,és húzd be az ajtót belülről!’ Az engedelmeskedett és a következő percben már be volt zárva.”

„Bizony ugyancsak dobogott a szíve, mikor ott állt és hallotta az üldözőit. Hallotta, amint a szoba ajtaját felnyitották és egy csomó ember jött be. Egy női hang hangosan és élesen kiáltotta: ,Volt itten valaki?’ ,Igen,’ mondta a gyermek. ,Egy ember jött be, rögtön azután, hogy anya elment.’ ,Oh Istenkém, édes Istenkém!’ síráncozott az asszony. ,Ezek mondták nekem, hogy látták, amint kijött az erdőből és bement a házba!’”

„A szökevény gondolatban megátkozta a gyermeket, hogy az elárulta. A ravasz gyerkőc úgy megfogta, akárcsak egy egérfogóban. Már épen ki akarta nyitni a szekrényajtót, hogy kiugorjon és keresztül törje magát rajtuk. Ekkor meghallotta, hogy valaki megkérdezi, hogy hová lett a szökevény. ,Már nincs többé itt a házban,’ mondta a tiszta gyermekhang. ,Megijedt, mikor látta, hogy maguk mindnyájan ide jönnek.’”

„Nem vitt el valamit?’ kérdezte az anyja. „Nem, ételt akart, de én nem tudtam neki semmit sem adni.’ „És nem bántott téged?’ „Nem, csak megcsiklandozta az orromat egy szalmaszállal,’ mondta a gyermek és a szökevény hallotta, amint az kacagott. „Igazán ezt tette?’ mondta az anyja és ő is elkezdett nevetni a nagy ijedtség után.”

„Na, mi se álljunk itt tovább és bámuljuk a falakat,’ szólalt meg egy férfihang és azután hallatszott, amint az emberek elhagyták a házikót. „Úgy, hát Liza most itthon marad?’ kérdezte valaki. „Ma már nem hagyom többé egyedül Bernátot,’ felelte az anyja.”

„A szökevény hallotta, amint a külső ajtót bezárják és megértette, hogy az anyja és a gyermek egyedül maradtak a házban. „Mi lesz most velem?’ gondolta. „Maradjak itt bent vagy próbáljak kiszökni?’ Ebben a percben lépteket hallott közeledni a szekrényhez. „Ne féljen semmitől az, aki bent van, hanem jöjjön ki, hogy beszélhessek vele!’ hangzott az anyja szava. Egyúttal betette a kulcsot a zárba és kinyitotta az ajtót. A fiatalember lemondóan lépett ki a szekrényből. „Az ottan, mondta nekem, hogy ide bújjak,’ mondta és rámutatott a gyermekre.”

„A gyermek nevetett és annyira tetszett neki az egész kaland, hogy tapsolt a kezével. „Ez itten olyan ravasz lesz, hogy mindig fekszik és gondolkodik,’ mondta büszkén az anyja. „Nem-sokára alig fogok vele bírni.’ A szökevény megértette, hogy most már nem fogják kiadni, mert a gyermek pártját fogta. „Bizony ebben igaza van,’ mondta. „Meg kell mondanom, hogy azért jöttem be ide, hogy egy kis ételt kapjak, de bizony nem találtam semmit. Ez a gyermek nem akarta ide adni a kulcsokat. Bizony derekabb legény ez, mint sok más, aki meg tud állni a lábán.’ Az anyja megértette, hogy mit akar a hizelgéssel, de azért mégis szívesen hallgatta. „Na, legelőbb is adok valami harapnivalót,’ mondta.”

„Míg a szökevény evett, a fiú kérdezgetni kezdte a szökése felől és az elbeszélte mindent őszintén kezdettől végig. Nem volt az kitervezve, hanem csak véletlenül jött, midőn a fogház kertjében dolgozott és a kaput kinyitották, hogy egy pár szekér szemet hozzanak be. A fiú csak kérdezett és kérdezett és alig tudott betelni a meghallgatásával, hogyan sikerült neki keresztül menni a városon és kijutni az erdőbe. Egy párszor azt mondta a szökevény, hogy most már el kell mennie, de a fiú hallani sem akart erről. „Na, hiszen itt maradhat ma este és elbeszélgethet egy kicsit Bernáttal,’ mondta végül a háziasszony. „Annyi sokan vannak kint és keresik, hogy előbb-utóbb elfogják, akár itt marad, akár elmegy.’”

„A szökevény még ott volt és mesélgetett, mikor a gazda hazajött. A szobában sötét volt és a földmíves azt hitte először, hogy valaki a szomszédok közül ül ottan és beszélget a gyermekkel. „Te vagy az Péter, aki ott ülsz és mesélsz Bernátnak?’ kérdezte. A gyermek ismét felnevetett jókedvében. „Nem apám, ez nem Péter, ez sokkal jobb. Gyere csak ide és hallgasd meg!’ Az apa oda odament az ágyhoz, de nem hallhatott semmit, míg oda nem tette a fülét a gyermek szájához. „Ez a szökevény,’ suttogta a fiú. „Ugyan Bernát, mit is beszélsz!’ mondta az apa. „De igen, ez igaz,’ mondta a fiú. „Elmondta nekem, hogyan szökött ki a fogház kapuján és hogyan feküdt három éjszakán át egy elhagyott szénégető kunyhóban az erdőben. Én mindent tudok.’”

„Az anyja hamarosan meggyújtott egy kis lámpát és a gazda megnézhetette a szökevényt, aki felállott és odament az ajtóhoz. „Most már igazán tudni akarom, hogy áll ez az egész dolog,’ mondta a gazda. Erre elkezdtek beszélni az asszony, meg a gyermek egyre-másra egyforma élénkséggel. A földmíves öregebb ember volt, aki okosnak és megfontoltnak látszott. Jól megnézegette a szökevény rabot, míg azok beszéltek. „Bizony ez halálos beteg szegény,’ gondolta. „Ha még egy éjszakát kell a szénégető-kunyhóban töltenie, akkor bizony vége lesz.’”

„Mennyien csavarognak az országúton, akiket senki sem akar elfogni, pedig jóval veszedelmesebbek, mint maga,’ mondta, mikor a többiek végre elhallgattak. „Nem vagyok én egy

cseppet sem veszedelmes,’ mondta a szökevény, ‘de valaki fölingerelt, mikor részeg voltam.’ A gazda nem akarta, hogy többet szójon erről, úgy, hogy a gyermeke meghallja. ‘Gondoltam, hogy így történhetett,’ szakította félbe.”

„Erre csend lett a szobában. A gazda csak ült és elgondolkozott, míg a többiek aggódva néztek rá. Egyik sem mert többé egy szót sem szólani, hogy meglágyítsa. Végre a feleségéhez fordult. ‘Nem tudom, hogy nem helytelenül cselekszem-e, de hát épúgy van velem, mint veled, ha már a fiú egyszer pártfogásba vette, nem üzhetem ki.’”

„Így hát elhatározták, hogy a szökevény ott maradhat éjszakára és majd korán reggel útnak indulhat. De másnap olyan nagy láza volt, hogy nem tudott a lábára állni. Így kénytelenek voltak ott tartani a házikóban néhány hétig.”

Csodálatos látni a két testvért, amint hallgatják ezt a történetet, most amikor a Halál kocsisa odáig jutott az elbeszélésében, hogy a szökevény ott maradt a földműveseknél. A beteg csendes nyugalommal nyújtózkodott ki ágyában. A fájdalmai, úgy látszik, elhagyták és egészen beleéli magát a boldog multba. A másik még mindig gyanakodva ül ottan és azt sejtí, hogy emögött valami csapda rejlik. Olykor-olykor jelt próbál adni az öccsének, hogy ne feküdjék olyan biztosan, de nem tudja észrevétetni magát vele.

„Orvost nem mertek hívni,” folytatja elbeszélését a Halál kocsisa, „és patikába sem mehetek gyógyszerért. A beteg kénytelen volt mindezt nélkülözni. Ha valaki közeledett a házikó felé és be akart jönni, akkor a háziasszony kiment a pitvarba és elbeszélte, hogy Bernát olyan különös kiütést kapott az egész testén. Attól fél, hogy vörheny lesz belőle. És azért nem állhat jól, ha valaki bejön a házba”.

„Néhány hét múlva, amikor a szökevény már egy kicsit jobban lett, azt mondta magában, hogy most már igazán nem maradhat tovább ezeknél a jóembereknél, hanem tovább kell vándorolnia. Végre sem lehet terhére tovább ezeknek a szegény embereknek.”

„Ez időtájt a házbeliek olyasmiről kezdtek vele beszélni, ami nehéz és fájdalmas volt. Úgy történt, hogy Bernát megkérdezte tőle egy este, hogy hová megy, ha tőlük eltávozik. ‘Kimegyek megint az erdőbe,’ felelte. ‘Tudja mit? Az nem sokat használ, ha megint kimegy a vadonba,’ mondta a földműves felesége. ‘Ha a maga helyén volnék, azt csinálnám, hogy rendbe jönnék a törvénnyel. Nem lehet abban valami öröm, ide-oda futkosni, mint egy vadállat.’ ‘Az sem nagy öröm, fogva lenni.’ ‘Nem, de azon át kell egyszer esni, és jobb, ha hamarabb túl van rajta, mint később.’ ‘Nem is volt olyan hosszú időm hátra, mikor megszöktem,’ mondta, ‘de most talán még hozzákapok valamit.’ ‘Bizony nagy baj volt azzal a szökéssel,’ mondta az asszony. ‘Nem,’ mondta hirtelen a szökevény. ‘Ez volt a legjobb, amit egész életemben csináltam.’”

„Amikor ezt mondta, ránézett a fiúra és mosolygott, és a fiú nevetett és integetett felé. Nagyon megszerette a gyermeket. Legszívesebben kiemelte volna az ágyból és a vállára vette volna, mikor onnét elmegy. ‘Bizony nehéz lesz majd Bernáttal találkozni, ha egész életében mint szökevény akar ide-oda vándorolni.’ ‘De még rosszabb lesz, ha ismét lecsukatom magam.’”

„A földműves a tűzhelynél ült és most ő is belevegyült a beszélgetésbe. ‘Már jól megszoktuk egymást,’ mondta lassan elgondolkozva, ‘de nem tudjuk tovább rejtegetni a szomszédok elől, miután már felkelt. Egészen más volna, ha rendesen elbocsátották volna a fogházból.’ A szökevényt egyszerre megszálta a gyanú. Talán arra akarják rávenni, hogy önként szolgáltatassa ki magát, hogy megszabaduljanak az esetleges büntetéstől. Azért azt felelte: ‘Most már olyan egészséges vagyok, hogy holnap útnak indulhatok.’ ‘Nem ezt akartam mondani,’ válaszolta a földműves, ‘hanem ha szabad ember volna, akkor azt ajánlanám, hogy maradjon nálunk és segítsen a földművelésben.’”

„A szökevény tudta, hogy milyen nehéz munkát kapni annak, aki börtönben ült, és ezért nagyon meghatotta ez az ajánlat, de nem szívesen tért volna vissza a börtönbe, amiért is nem szólt egy szót sem.”

„Ezen az estén a fiú rosszabbul volt, mint máskor. „Nem jó volna, ha a kórházba vinnék, hogy ott ápolják?” kérdezte a szökevény. „Már többször volt ott, de azt mondták, hogy semmi sem segít, csak ha sósfürdőt venne a tengerparton, de hát kinek van ahhoz módja?” „És az hosszú utazás?” kérdezte az idegen. „Hiszen nemcsak az utazás. Honnét vennénk pénzt étkezésre és szobára?” „Persze, ez lehetetlen, értem,” mondta.”

„Megint szótlanként ült és csak gondolatai szálltak ide-oda, hogy talán egyszer tudna pénzt szerezni Bernát fürdőre való utazásához.”

„Odafordult a gazdához és visszatért az előbbi tárgyhöz. „Bizony nem olyan könnyű egy börtönviseltet szolgálatba fogadni,” mondta mintegy vizsgálódva. „Hát az még menne,” mondta a gazda, „de talán maga nem szívesen tartózkodik kint a falun, hanem minden áron városban akar lakni?” „Sohasem gondolok a városra, mikor a cellámban vagyok,” felelte a fogoly. „Mindig csak a zöld mezőre és a sötét erdőre gondolok.”

„Ha majd kitöltötte a büntetését, megérzi, hogy sok minden, amit most szeret, nincsen többé,” mondta a gazda. „Igen, én is ezt akartam mondani,” helyeselte a felesége.”

„Nem énekelni egy kicsit nekünk, Bernát, de talán rosszul érzed magad ma este?” „Oh nem,” mondta a fiú. „Azt hiszem, hogy a barátod szívesen fogja hallgatni,” mondta az anya. A fogoly nyugtalan lett, mintha valami szerencsétlenségtől félne. Meg akarta kérni a fiút, hogy ne énekeljen, de az már bele kezdett. Szelíd és tiszta hangon énekelt, és úgy volt vele, hogy sohasem gondolt annyira arra, hogy az is egy életfogytiglani fogoly, aki szabadság és mozgás után vágyódik, mint mikor éppen énekelt.”

„A fogoly arcát a kezeibe temette, de könnyei az ujjai között hullottak le. „Én, akiből már semmi sem lehet,” gondolta, „én fogom megpróbálni, hogy megmentsem ezt a gyermeket.”

„Másnap elbúcsuzott és elment. Senki sem kérdezte, hogy hová szándékszik menni. Csak azt mondták neki: „A viszontlátásra!”

„Igen, ezt mondták,” szólalt meg most a beteg félbeszakítva végre a Halál kocsisát. „Tudja, biztos úr, hogy ez a legszebb, amit egész életemben megéltem.” Szótlanként fekszik, mialatt néhány könnycsepp gördül le az arcán. „Örülök, hogy a biztos úr tudja ezt,” folytatja. „Legalább beszélhetek a biztos úrral Bernátról... Olyan jól esik, hogy szabad voltam... Olyan jól esik, hogy nála lehettem... Nem hittem volna, hogy ilyen boldog lehetek még ma éjjel...”

A Halál kocsisa mélyen a beteg felé hajol.

„Hallgasson rám Holm!” mondja. „Ha most megtenném, hogy Holm azonnal meglátogathatná a barátait, persze nem úgy, ahogy Holm azelőtt gondolta, mit szólna ehhez Holm? Ha felajánlanám Holmnak, hogy elengedem a vágyódás hosszú éveit, és ha szabaddá tenném még ma éjjel, akarná ezt Holm?”

Mialatt a Halál kocsisa ezt mondta, felhúzta a csuklyáját és kezébe vette a sarlóját.

A beteg tágranyílt szemekkel néz rá, melyek lassan megtelnek vágyakozással.

„Tudja Holm, mit gondolok?” mondja a Halál kocsisa. „Tudja Holm, hogy én vagyok az, aki ki tudja nyitni a börtönök kapuit, én vagyok az, aki Holmot elvezeti olyan helyre, ahol az üldözői többé el nem érik?”

„Tudom, hogy mit gondolsz,” suttogta a fogoly, „de nem volna ez igazságtalanság Bernáttal szemben? Tudod, hogy én azért jöttem ide vissza, hogy becsületes úton szabaddá lehessen és aztán segíthessek rajta.”

„Te meghoztad neki a legnagyobb áldozatot, amit tehettél,” mondja a Halál kocsisa, „és a jutalmad ezért, hogy büntetésed megrövidült és a nagy örök szabadság máris rendelkezésedre áll. Többé nem kell reá gondolnod.”

„Igen, de én el akartam vinni őt a tengerhez,” mondja a beteg. „Azt suttogtam neki, mikor elváltunk, hogy visszajövök és elviszem őt a tengerhez. Az embernek meg kell tartani a gyermeknek tett ígétét.”

„Úgy hát nem akarod elfogadni azt a szabadságot, amit most kínálok fel neked?” mondja a Halál kocsisa és felemelkedik.

„De igen, óh igen!” mondja a beteg hevesen és megfogja a köpenyét. „Ne menj el! Nem is tudod, mennyire vágyódom. Csak volna valaki más, aki segíthetne rajta! De hát neki senkije sincsen rajtam kívül.”

Egyszerre csak halk örömkialtással néz fel.

„Dávid bátyám, hiszen ott ül!” mondja. „Akkor nincsen semmi baj. Megkérhetem, hogy segítsen Bernáton.”

„A te Dávid bátyád!” mondja a Halál kocsisa megvetéssel. „Nem, őt nem kérheted meg, hogy védjen meg egy gyermeket. Csak tudnád, hogy bánik a saját gyermekével!”

De félbeszakítja magát, mert Holm Dávid már ott ült az ágy másik oldalán az öccse felé hajolva és segíteni próbál rajta.

„Dávid,” mondja a beteg, „zöld pázsitot és nyílt tengert látok magam előtt. Tudod, Dávid, már nagyon sokáig voltam itt fogva. Nem tudok ellentállni, mikor felajánlják, hogy visszkapom a szabadságomat anélkül, hogy igaztalanságot követnék el. De hát ott van az a gyermek. Tudod, megígértem neki.”

„Ne nyugtalankodj!” mondja Holm Dávid reszkető hangon. „Azt a gyermeket, azokét, akik segítettek rajtad, ígérem neked, hogy pártfogásomba veszem. Menj ki a szabadságba! Menj, ahová akarsz! Majd gondoskodom róluk. Lépj ki nyugodtan fogságodból!”

E szavaknál a beteg visszahanyatlik párnájára.

„A Halál szavait mondtad neki, Dávid,” mondja a Halál kocsisa. „Gyere innét! Ideje, hogy menjünk. A megszabadított ne találkozzon velünk, akik szolgátságban és sötétségben élünk.”

X.

„Ha az ember legalább hallatni tudná a szavát ebben a rettenetes nyikorgásban és zörgésben, úgy meg szeretném köszönni Györgynek, hogy megsegítette ezt a kettőt, Edit nővért és az öcsémet a legnehezebb pillanatukban,” gondolja Holm Dávid. „Annyira azonban még sem akarok menni, hogy felváltsam őt hivatalában, mégis meg szeretném neki mutatni, hogy megértettem, mennyire segített rajtuk.”

Alig hogy azt elgondolta, máris megrántja a Halál kocsisa a gyeplőt és a ló megáll, mintha csak kitalálta volna gondolatát.

„Bizony, gyarló kocsis vagyok én mégis,” mondja. „Néha ugyan sikerül megsegíteni valakit, de legtöbbször nem. Ezt a kettőt könnyű volt átsegíteni a határon, mert az egyik már annyira vágyódott Isten országába és a másikat pedig olyan kevés kötötte a földhöz. Tudod Dávid,”

folytatja és hirtelen átcsap a régi baráti hangba, „sokszor, mikor itt üldögéltem a kocsin és hallgatóztam, elgondoltam magamban, hogy vajha egy megbízható hírnököt tudnék küldeni az emberekhez, akkor hírt adnék nekik.”

„Ezt bizony elhiszem,” mondja Holm Dávid.

„Tudod Dávid, könnyű akkor aratni, amikor a mező érett kalászosokkal van tele. De amikor kénytelen az ember az alig kinőtt szálakat learatni, bizony az kegyetlen és hálátlan munka. A gazdám, akinek szolgállok, különbnek tartja magát ilyen munkára és azért azt nekem, szegény kocsisának hagyja.”

„Megértem, hogy az nehéz,” mondja Holm Dávid.

„Ha az emberek tudnák,” mondja György, „milyen könnyű őket átsegíteni a határon, ha munkájukkal elkészültek, kötelességüket teljesítették és a kötelékek már majdnem elszakadtak, de minő nehéz megszabadítani őket, ha nem fejeztek be valamit és ha mindent ott kell hagyniok, amit szeretnek, akkor talán ők maguk is igyekeznének, hogy megkönnyítsék a Halál kocsisának munkáját.”

„Hogy gondolod ezt, György?”

„Gondolj csak egy dologra, Dávid. Amióta velem vagy, tulajdonképpen mindig csak egyetlen egy betegségről hallottál beszélni és mondhatom neked, hogy ez így volt egész éven át. Azért, mert ez a betegség az, mely az éretlen vetést támadja meg, azt a vetést, amit nekem kell learatnom. Az első időben, amikor a Halál kocsiját hajtottam, mindig erre gondoltam: Csak ez a betegség eltűnnék, akkor az én foglalkozásom sem volna olyan nehéz.”

„Ezt az üzenetet akarnád elküldeni az emberekhez?”

„Nem, Dávid. Most már jobban tudom, mire képesek az emberek. Bizonyára legyőzik majd a tudomány és a kitartás fegyverével ezt az ellenséget. Nem fognak addig nyugodni, míg meg nem szabadulnak, úgy ettől, mint a többi nagy betegségek, melyek learatják őket a megérésük előtt. Nem ez az, ami a dolog lényege.”

„De hát hogyan tehetnék a Halál kocsisának munkáját könnyebbé?”

„Az emberek annyira ügyesek, hogy mindent a legjobban elrendezzenek maguknak az ő földi létükben,” feleli György, „úgy, hogy azt hiszem, eljön az idő, mikor szegénység és részegség és minden ilyfajta nyomorúság, mely megrövidíti az életet, nem lesz többé; de azért még nem biztos, hogy a Halál kocsisának munkája ezáltal kevésbé lesz fáradságos.”

„De hát akkor mit akarsz nekik üzeni, György?”

„Nemsokára itt van újév reggele, Dávid és mikor az emberek felébrednek, elsősorban az újévre gondolnak és mindarra, amit kívánnak és remélnék, hogy az meg hozza nekik és aztán egész jövőjükre. Ekkor azonban azt szeretném nekik megüzeni, hogy ne kívánjanak maguknak szerelmi boldogságot vagy előmenetelt, gazdagságot vagy hatalmat, hosszú életet vagy egészséget; azt szeretném, ha összekulcsolnák a kezüket és egyetlen egy imára gondolnának:

Úristen, engedd megérlelődni a lelkem, mielőtt az learatásra kerülne!”

XI.

Két asszony ül beszélgetésben elmélyedve, melyet már több órája folytatnak egymással. Délután ugyan félbeszakították, amikor istentiszteletre mentek az Üdvhadsereg helyiségébe, de azután megint folytatták. Az egész idő alatt megpróbálta az egyik nő, hogy bátorságot és vigasztalást ébresszen fel a másikban, de úgy látszik, még mindig messze volt a céltól.

„Tudja Holmné asszony,” mondja az, aki vigasztalni próbál, „bármily különösnek találja is, én azt hiszem, hogy ezentúl jobb dolga lesz. Azt hiszem, hogy most már túl van a legrosszabbon. Ez olyasmi volt, amit a férje már réges régen kigondolt, hogy bosszút álljon, amivel az egész idő alatt fenyegette, mióta ismét összeköltöztek. De Holmné megérti, hogy különbség az, egy napon kegyetlenséget elkövetni és azt mondani, hogy a gyermekeket nem engedi elvinni és más dolog megint ilyen gyilkos gondolatot hordozni magában és azt nap-nap után keresztül is vinni. Ilyesmit senki sem tudna megtenni.”

„Olyan szép dolog az, hogy a kapitány próbál engem megvigasztalni,” mondja a feleség. De észre lehet venni, hogy bensejében azt gondolja, hogy az Üdvhadsereg kapitánya nem ismer senkit, aki ezt meg tudná tenni, de ő ismeri azt, aki meg is teszi.

Az Üdvhadsereg kapitánya kinéz az ablakon, mintha elérkezett volna rábeszélő tehetségének végső határáig, de azután hirtelen elhatározza, hogy még egy utolsó kísérletet tesz.

„Még egy dolgot kell Holmné asszonynak meggondolnia. Nem tudom, hogy olyan nagy bűn volt-e, amit Holmné tett, mikor néhány évvel ezelőtt elhagyta az urát, de azt gondolom, hogy az mégis mulasztás volt. Akkor szó nélkül magára hagyta és a gonosz következmények nem sokáig késtek. Ebben az évben azonban Holmné asszony mindent jóvá akart tenni. Most Holmné úgy cselekedett, amint az Istennek tetsző volt és azért azt hiszem, hogy minden jóra fog fordulni. Nagy vihar indult meg, melyet nem lehetett egyszerre megállítani, de amit Holmné asszony és Edit nővér tett, az mégis jó munka volt, mely meg kell, hogy hozza a megérdemelt gyümölcsöket.”

Mikor az Üdvhadsereg kapitánya ezeket mondja, már nincs többé egyedül Holm Dávid feleségével. Holm Dávid maga és barátja György, vagy helyesebben mondva azoknak szelleműségei bejöttek a szobába, mialatt azok beszélgettek és megálltak az ajtónál.

Holm Dávid már nincsen megkötözve sem a kezén, sem a lábán. Engedelmesen követi a Halál kocsisát, de most, mikor észreveszi, hogy az hova vezette, felébred benne a régi makacssága. Hiszen itten senki sem haldoklik. Miért kényszerítik, hogy viszontlássa otthonát és a feleségét?

Már éppen egy haragos kérdéssel akar Györgyhez fordulni, amikor az int neki, hogy legyen csendben.

Holm Dávid felesége felemelte a fejét mintegy felvidámulva a másíknak oly erőteljes meggyőződéséről. „Oh, csak hinni tudnám, hogy ez igaz!” sóhajtja.

„Ez igaz!” mondja az Üdvhadsereg kapitánya és rámosolyog. „Holnap fog megtörténni a változás. Holmné asszony meglátja, hogy a segítség az újévvel együtt jön.”

„Az újévvel,” ismétli az asszony. „Igen, hiszen ma újév éjszakája van, erről egészen megfeledkeztem. Milyen késő lehet már, mit gondol Andersson kapitány?”

„Már régen benne vagyunk az újesztendőben,” mondja a kérdező és megnézi az óráját. „Már háromnegyed kettőre jár az idő.”

„De hát akkor a kapitány igazán nem maradhat velem tovább,” mondja az asszony, „a kapitánynak haza kell mennie és lepihenni. Hiszen most már oly nyugodt vagyok, amint ezt láthatja is.”

Az Üdvhadsereg kapitánya vizsgálódva néz rá. „Na, talán még sem olyan teljes ez a nyugodtság,” mondja.

„Andersson kapitány most már igazán nyugodt lehet miattam,” mondja a feleség. „Tudom ugyan, hogy súlyos dolgokat mondtam ma éjjel, de most már túl vagyok az egészen.”

„Elhiszi Holmné asszony, hogy most mindent az Úr kezébe tehet le, hogy ő intézzon el mindent a legjobban?” kérdezi az Üdvhadsereg kapitánya.

„Igen,” mondja az asszony, „hiszem.”

„Szívesen maradtam volna itt reggelig, de látom, hogy Holmné asszony legszívesebben veszi, ha már elmegyek.”

„Bizony olyan jó volt, hogy a kapitány mellettem maradt, de most már nemsokára visszajön a férjem és talán jobb lesz, ha egyedül vagyok.”

Mindketten kimennek egymással beszélgetve. Holm Dávid megérti, hogy a felesége a kapuig kíséri ki a kapitányt, hogy azt kinyissa.

„Dávid,” mondja a Halál kocsisa. „Hallottad, hogy mit mondott? Észreveszed, hogy az emberek mindent tudnak, amit tudniuk kell? Csak meg kell erősíteni az életkedvüket és azonnal tovább akarnak élni.”

Alig hogy ezt mondta, a feleség ismét bejött. Úgy látszik, tényleg meg akarja tartani a szavát és lefeküdni készül. Leül az egyik székre, lehajol és kezdi kifűzni a cipőjét.

Mialatt ezt csinálja, a kapu hangosan becsapódik, mire feláll és hallgatózik. „Ő jön?” mondja. „Mégis csak ő lesz, aki most jön.”

Odaszalad az ablakhoz és megpróbál lenézni a sötét udvarra. Néhány percre áll ottan szinte visszafojtott lélegzettel. Amikor visszafordul a szoba felé, arca csodálatos módon egészen meg van változva. Mintha egészen megszürkült volna: a szeme, az ajka, minden mintha hamuval volna beszórva. Mozdulatai merevek és bizonytalanok lettek és ajkai közül gyenge mormolás tör elő.

„Nem birom,” suttogja. „Nem birom tovább.”

„Bízzak az Úristenben,” mondja és megáll a szoba közepén. „Azt mondják, hogy bízzak az Úristenben. Azt hiszik talán, hogy azelőtt nem imádkoztam hozzá és nem kértem meg. Mit csináljak, mitévő legyek, hogy valami segítséget kapjak tőle?”

Nem sír, de minden szava zokogás. Olyan kétségbeesés szállja meg, hogy többé már nem felelős a cselekedeteiért.

Holm Dávid előre hajol és mereven néz rá, majd összerándul egy hirtelen jött gondolatra.

A felesége nem tud egyenesen menni, csak előre támolyog a szobán keresztül a szögletben levő fekvőhelyhez, ahol a két gyermeke fekszik és alszik.

„Kár értük,” mondja és feléjük hajol, „hiszen olyan szépek.” Leül melléjük a padlóra és sokáig nézegeti először az egyiket, azután a másikat. „De hát nekem el kell mennem,” mondja „és itt nem hagyhatom őket.”

Reszkető kezekkel simogatja meg a fejüket. „Ne haragudjatok rám,” mondja, „hogy ezt teszem. Nem az én hibám.”

Mialatt a padlón ül és a gyermekeit simogatja, ismét becsapódik a kapuajtó. Ismét megremeg és mozdulatlan marad, míg annyi idő mulik el, hogy megtudhatja, hogy nem a férje volt, aki bejött. Erre sietve felkel. „Gyorsan kell cselekednem,” mondja a gyermekeinek rejtelmes suttogással. „Mindjárt meg lesz, csak ne jöjjön és meg ne akadályozzon.”

De még sem csinál semmit, csak fel és alá járkal a szobában. „Mintha valaki azt mondaná nekem, hogy várjak holnapig,” mormogja félig hangosan, „de hát ugyan mit használna ez? A holnap nap éppen olyan, mint a többi. Ugyan miért lenne jobb, mint a ma?”

Holm Dávid arra a halottra gondol, aki ott fekszik a templomkertben, és akit nemsokára elföldelnek, mint másra úgysem érdemest. Szinte vágyódik, hogy valami módon tudtára adja a feleségének, hogy többé igazán nem kell félnie tőle.

Ismét valami zaj hallatszik kívülről. Ajtót nyitnak ki és csapnak be ismét a házban és a feleség újból összerezzen és eszébe jut a terve, amit kigondolt. Támolyogva és imbolyogva megy a tűzhelyhez, fát tesz rá, hogy tüzet gyújtson.

„Nem tesz semmit, ha jön és meglátja, hogy tüzet rakok,” mondja magában mintegy feleletül valami néma ellenvetésre. „Hiszen főzhetek magamnak kávé új év reggelén, hogy ébren tartsam magam, míg itten virrasztok és reá várok.”

Holm Dávid megkönnyebbül, mikor ezt hallja. Ismét csodálkozni kezd, hogy mi szándéka volt Györgynek, mikor őt idevezette. Hiszen itt senki sem haldoklik. Hisz itten senki sem beteg.

A Halál kocsisa mozdulatlanul áll ottan, csuklyáját mélyen az arcára húzva. Annyira el van mélyedve, hogy Holm Dávid megérti, hogy nem érdemes hozzá valami kérdést intézni.

„Azt akarja, hogy utoljára lássam az enyéimet,” gondolja. „Talán soha többé nem jutok a közelükbe.”

„Na, emiatt nem fogok gyászolni,” mondja az első pillanatban és úgy érzi, hogy nincsen a szívében hely csak annak az egynek a számára, de azért mégis odamegy a szögletbe, ahol a két gyermek fekszik. Mialatt ott áll és nézegeti őket, eszébe jut az a fiú, akit az öccse annyira szeretett, hogy miatta önként tért vissza a börtönébe és szinte hiányát érzi, hogy ő nem tudja úgy szeretni saját gyermekeit.

„Adja Isten, hogy jól menjen a sorsuk ezen a világon!” gondolja egyszeriben ellágyulva. „Majd megörülnek holnap, ha meghallják, hogy nem kell többé félniük tőlem.”

„Szeretném tudni, hogy vajjon mi lesz belőlük,” gondolja mind élénkebb érdeklődéssel, amilyent ezelőtt sohasem érzett irántuk és egyszerre csak hirtelen félelem szállja meg, hogy talán olyanok lesznek, mint ő. „Bizony én boldogtalan teremtes voltam,” mondja.

„Nem tudom,” gondolja, „nem értem, hogy miért nem törődtem velük azelőtt. Ha volna visszatérés, úgy szívesen visszajönnék, hogy embert faragjak mind a kettőből.”

Ott álldogálva tovább vizsgálja a szívét. „Különös, hogy iránta sem érzek már semmi gyűlöletet,” mormogja. „Azt szeretném, ha boldog lenne, mindazok után, amiket el kellett szenvednie. Ha lehetséges volna, visszaszerelném neki a bútorait és úgy szeretném, ha vasárnaponként szép ruhában mehetne a templomba. De hát most már jól fog menni a sora, miután nem leszek az útjában. Azt hiszem, György azért vezetett ide, hogy legyenek megelégedve, hogy én is az eltávozottak közé tartozom.”

Ebben a pillanatban összerázkódik. Annyira el volt mélyedve gondolataiba, hogy nem is figyelt oda, mit csinál a felesége. Az épen halkan, tele aggodalommal felkiáltott.

„Már forr, a víz forr, rögtön kész lesz! Meg kell történnie, most már nincs más menekvés.”

Levesz a tűzhely mellett lévő polcról egy bádog szelencét és abból örlött kávé szór a forró vízbe. Azután kebléből kivesz egy kis csomagot tele fehér porral és azt is a vízbe szórja.

Holm Dávid ott áll és mereven nézi anélkül, hogy megértené, mit is művel.

„Meglátod, hogy ez elég lesz, Dávid,” mondja az asszony a szoba felé fordulva, mintha valaki igazán látná. „Ez épen elég lesz a gyerekeknek, meg nekem. Nem bírom tovább nézni, amint előttem sorvadoznak. Ha még csak egy óráig maradsz kint, akkor minden úgy lesz elrendezve, ahogy azt magad akartad.”

Most már a férj nem áll ott mozdulatlanul. Oda rohan a Halál kocsisához.

„György!” kiáltja. „Oh, Uram Istenem, György, nem hallod?”

„Hallom, Dávid,” mondja a Halál kocsisa. „Hiszen itt állok. Nekem itt kell lennem. Én nem mulaszthatom el a kötelességemet.”

„De hát nem érted, György! Itt nemcsak róla van szó, de a gyermekekről is. Azokat is magával akarja vinni.”

„Tudom, Dávid,” mondja a Halál kocsisa. „A feleséged a gyermekeidet is magával akarja vinni.”

„Ennek nem szabad megtörténnie, György! Ez fölösleges. Nem mondhatnád meg neki, hogy ez fölösleges?”

„Nem hallhatja meg a szavam. Nagyon is messze vagyok tőle.”

„De hát hívj ide valakit, György, valakit, aki megmondja neki, hogy ez fölösleges!”

„Lehetetlen dolgot kívánsz, Dávid. Ugyan mi hatalmam lehet nékem az élő emberek felett?”

Holm Dávid azonban nem enged, hanem térdre borul a Halál kocsisa előtt. „Gondold meg, hogy a barátom és a pajtásom voltál a földi létben, ne engedd hát, hogy ez megtörténjék! Ne engedd, hogy ezt megérjem! Ne engedd, hogy azok a szegény ártatlanok meghaljanak!”

Felnéz Györgyre, mintegy feleletet várva, de az csak tagadólag rázza a fejét.

„Mindent megteszek, amit csak tehetek érte, György. Nemet mondtam, mikor megparancsoltad, hogy utódod legyek, most azonban örömmel fogadom el ezt a foglalkozást, csakhogy ettől megkímélj. Hiszen olyan kicsinyek még mind a ketten és épen most azt kívántam, bárha élhetnék, hogy embert nevelnék belőlük. És ő, a feleségem, egész meg van zavarodva ma éjjel. Légy könyörületes vele szemben, György!”

Mikor a Halál kocsisa még mindig mozdulatlan és könyörtelen marad, elfordul tőle egy kissé. „Oh milyen egyedül vagyok, milyen egyedül,” mondja. „Nem tudom, hová forduljak. Nem tudom, hogy az Uristent vagy Jézus Krisztust kérjem. Hiszen csak jövevény vagyok ebben a világban. Ki az, akié a hatalom? Kimondja meg, hogy kihez forduljak imádságommal?”

„Oh én szegény bűnös ember, könyörgök Hozzád, aki az élet és halál ura vagy. Én senki vagyok, aki nem méltó, hogy előlépjén és könyörögjön. Hiszen én mindig a Te parancsolataid ellen cselekedtem. De hadd menjek be az örök sötétségbe! Hadd semmisüljek meg! Tégy velem, amit akarsz, csak kíméld meg ezt a három teremtményt!”

Elhallgat és várja a feleletet. De nem hall mást, csak a feleségét, aki magában beszél. „Na most már felolvadt és felforrt, most már csak várni kell, míg lehül egy kicsit.”

Erre György lehajol hozzá. Csuklyáját hátraveti és arca mosolyog. „Dávid,” mondja, „ha igazán komolyan akarsz, akkor még talán van egy mód, hogy megmentheted őket. Neked magadnak, Dávid, kell a feleséged tudtára adni, hogy többé nem kell félni tőled.”

„De nem hallja a szavam. Hát mégis lehetséges, György?”

„Nem, legalább is nem úgy, ahogy most vagy. Ismét annak a Holm Dávidnak kell lenned, aki a templomkertben fekszik. Meg tudod ezt tenni?”

Holm Dávid megremeg az ijedtségtől. Az emberi élet úgy áll előtte, mint valami felelősségteljes, mint valami rettenetes. Nem fog-e a lelkének friss hajtása elhervadni, ha ismét testbe tér vissza? Minden boldogság egy más világban vár rá. De azért egy pillanatig sem habozik.

„Ha csak lehetne, ha ismét szabad... Azt hittem, hogy nekem kell...”

„Igazad van,” mondja György és az arca most még jobban felragyog. „Neked kell ebben az évben a Halál kocsisának lenned, ha valaki más el nem vállalja ezt helyetted.”

„Valaki más?” kérdezi Dávid. „Ugyan ki áldozná fel magát ilyen szegény nyomorultért, mint én?”

„Dávid,” mondja György, „tudod, hogy van egy ember, aki még mindig bánkódik azért, hogy téged letérített a jóútról. Ez az ember talán elvállalja a munkát helyetted, hogy ne kelljen tovább bánkódnia miattad.”

Anélkül, hogy időt engedne Holm Dávidnak, hogy igazán megértse, amire gondolt, lehajol hozzá és ragyogó tekintettel néz a szemébe.

„Régi jó barátom, Holm Dávid, cselekedj oly jól, ahogy tudsz! Én itt maradok, míg te visszajössz. Nem sok időd van hátra.”

„De György...”

A Halál kocsisa félbeszakítja egy határozott kézmozdulattal, melynek már megtanult engedelmeskedni. Azután fejére veti csuklyáját és hangosan csengő hangon mondja:

„Fogoly, térj vissza börtönödbe!”

XII.

Holm Dávid felkönyökölt és körülnézett. Az uccai lámpákat már eloltották, de szürkülni kezdett és félhold világított. Minden nehézség nélkül megállapította, hogy még mindig ott hever a templomkert fonnyadt pázsitján, melyet a hársfák sötét ágai árnyékolnak be.

Anélkül, hogy egy percig is haboznék, felemelkedik. Végtelenül fáradtnak érzi magát, teste merev a hidegtől, a feje szédül, de mégis sikerül felállania a földről. Erre lassanként előre támolyog a fason, de kénytelen megállani és egy fának neki támaszkodni.

„Nem bírok tovább,” gondolta. „Lehetetlen idejében hazaérnem.” Egy pillanatig sem volt az az érzése, hogy mindaz, amit átélt, nem volna valóság. Az éjszaka benyomásai a legtisztábban és legteljesebben megmaradtak lelkében.

„A Halál kocsisa a lakásomon várakozik,” gondolta. „Sietnem kell.”

Ott hagyta a fát és néhány lépést tett előre, de olyan gyenge volt, hogy térdre hullott.

Ebben a pillanatban úgy érezte, mintha valaki megérintette volna a homlokát. Nem tudta biztosan, hogy kéz volt-e, vagy ajak, vagy talán valami ruha fodra, de elég volt, hogy egész lényét valami boldog érzés hassa át. „Ő visszajött hozzám!” ujjongott. „Ő itt van a közelemben. Ő megvédelmez!”

Karjait az ég felé emelte örömében, hogy imádottjának szerelme veszi körül, elragadtatásában, hogy szerelme most is, mikor visszatért a földi életbe, olyan édességgel tölti be a lelkét.

Lépteket hallott a háta megett. Egy kis teremtés - feje az Üdvhadsereg kalapja alá rejtve - közeledett feléje.

„Mária nővér!” mondta, mikor az el akart haladni mellette. „Mária nővér, segíts rajtam!”

A nővér megismerte a hangot. Visszatántorodott, de azután tovább akart menni, nem is törődve vele.

„Mária nővér, nem vagyok részeg. Beteg vagyok. Segíts rajtam, hogy haza tudjak menni!”

Bár nem igen hitt neki, mégis szó nélkül hozzálépett, segített neki, hogy felemelkedjék és támogatta menés közben.

Végre valahára hazatérőben van, de milyen lassan megy! Talán már mindennek vége, mikor hazaér. Megállott.

„Mária nővér, az nagy segítség volna, ha Mária nővér előre sietne és elmondaná a feleségemnek...”

„Siessek előre és elmondjam, hogy Holm ismét részegen jön haza, mint rendesen. Ehhez igazán hozzá van szokva.”

Holm Dávid összeharapta az ajkát és lassan lépegetett előre, végsőkéig erőlködve, hogy siessen, de a teste, mely merev volt a hidegtől, nem akart engedelmeskedni.

Ismét megkísérelte, hogy rábírja, hogy menjen előtte haza. „Feküdtem és álmodtam,” mondta. „Láttam Edit nővért, amikor meghalt. Láttam Mária nővért a halálos ágyánál... Láttam az enyéimet is odahaza. A feleségem nincsen magánál ma éjjel. Azt mondom Mária nővérnek, hogy ha nem siet előre, akkor az valami borzasztót cselekszik.”

A beszéde lassan és töredeazve hangzott. A nővér nem válaszolt semmit. Még mindig azt hitte, hogy részeggel van dolga.

De azért hűségesen segítette előre. Azt tudta, hogy nagy önuralmába kerül neki őt megsegíteni, akit úgy tekint, mint Edit nővér halálának az okozóját.

Mialatt Holm Dávid tovább támoalygott, új félelem szállotta meg. Hogyan higyenek neki otthon, ahol félnek tőle, ha még Mária nővér is...

Végre megállották a kapu előtt, ahol lakott és a nővér segített neki, hogy kinyissa.

„Most már, Holm, segíthet magán,” mondta és el akart menni.

„Jó volna, ha Mária nővér mégis megkérné őt, hogy jöjjön le és segítene nekem.”

A nővér megrántotta a vállát. „Tudja Holm, talán más éjjel segítettem volna Holmnak, de ma éjjel nincsen kedvem hozzá. Most már igazán elég volt.”

A hangja zokogásba fult és elsietett tőle.

Mikor felkapaszkodott a meredek lépcsőn, úgy érezte, hogy most már minden késő. És azután hogyan tudná rábírní a feleségét, hogy higyen neki?

Midőn már közel volt hozzá, hogy a fáradságtól és elkedvetlenedéstől lerogyjon a lépcsőn, ismét megérezte a homloka körül azt a könnyű símogatóást. „Ő itt van a közelemben,” gondolta. „Ő őrködik felettem.” És újból erőt kapott, hogy felküzdje magát a legfelső lépcsőfokig.

Mikor kinyitotta az ajtót, a felesége épen előtte állott, mintha azért sietett volna oda, hogy elreteszelve azt, hogy be ne jöhessen. Mikor látta, hogy későn jött, visszahúzódott a tűzhely felé és ott megállott neki hátat fordítva, mintha valamit el akarna rejteni előle. Ugyanaz a kemény arckifejezése volt, mint mikor elment tőle és Holm azt mondta magában: „Még nem tette meg. Jókor érkeztem.”

A gyermekek felé vetett gyors tekintete is meggyőzte, hogy így van. „Még alusznak. Tehát nem tette meg. Így hát akkor jókor jöttem,” ismételte még egyszer önmagában.

Kinyújtotta a kezét arra felé, ahol az előbb György állott. Úgy érezte, mintha egy másik kéz nyult volna felé és megszorította azt. „Köszönöm!” mondta halkán, de hangja reszketett és hirtelen köd ült a szemére.

Előre támo­ly­gott a szobában és le­ro­skadt egy székre. Láta, amint a felesége követi tekintetével minden mozdulatát, mintha csak valami vadállat jött volna be a szobába. „Azt hiszi ő is, hogy részeg vagyok,” gondolta.

Újabb reménytelenség szállta meg, mert oly kimondhatatlanul fáradt volt és nem pihenhetett le. A külső szobában volt egy ágy és úgy vágyódott, hogy azon kinyújtózkodhassék, de nem mert oda bemenni. A felesége akkor megtenné, amire készül, alig hogy hátat fordítana neki. Ébren kell maradnia és vigyáznia rá.

„Edit nővér meghalt,” mondta végre „és én voltam nála. Megigérttem neki, hogy jó leszek hozzád és a gyermekekhez. Holnap elküldheted őket a menhelyre.”

„Miért hazudsz?” mondta a felesége. „Hiszen Gustavsson volt fent nálam és jelentette Andersson kapitánynak, hogy Edit nővér meghalt. Azt is mondta, hogy te nem mentél el hozzá.”

Holm Dávid még jobban összeroskadt a széken és nagy csodálkozására elkezdett sírni. Hát hiába való volt a visszatérése lassú gondolataihoz, a behúnyt szemek világába, mely annyira lenyomta. Az az erőfeszítő meggyőződés szállta meg, hogy sohasem fog kijutni a falak közül, melyeket saját tetteivel emelt maga köré. Az a vágyódás, az a határtalan vágyódás, hogy azonnal egyesüljön azzal a szellemmel, mely most körüllebegi, mely mégis elérhetlen számára, volt az, mely könnyekre fakasztotta.

Mialatt a nehéz sírás rázta, hallotta a felesége hangját. „Ő sír?” mondta mintegy magának valami leírhatatlan csodálkozással a hangjában. És egy kis idő múlva megismételte: „Ő sír?!” Ott hagyta a tűzhelyet és bizonyos félelemmel közeledett feléje.

„Sírsz, Dávid?” kérdezte.

Az felemelte arcát, melyet könnyek árasztottak el. „Meg akarok javulni,” mondta összeszorított fogakkal, hogy azt lehetett hinni, talán haragszik. „Jó ember akarok lenni, de senki sem hisz nekem. Hát hogyan sírnék?”

„Látod Dávid, olyan nehéz ezt elhinni,” mondta még mindig kételkedve. „De én hiszek neked, amikor sírsz. Most igazán hiszek neked.”

Mintegy bizonságul, hogy hisz benne, leült mellé a földre és fejét a térdére fektette.

Egy ideig csendesen ült, de aztán ő is elkezdett zokogni.

Az megremegett. „Hát most te is sírsz?”

„Nem tehetek másképp. Addig nem lehetek boldog, míg ki nem sírom azt a sok szomorúságot, ami bennem van.”

Ebben a percben ismét érezte Holm Dávid azt a hűsítő érintést a homloka körül. A könnyei felszáradtak és benső titokzatos mosolygással cserélődtek fel.

Íme elvégezte az első dolgot, amivel megbízták az éjszakán. Most még hátra van, hogy segítsen azon a gyermekén, akit az öccse annyira szeretett. Azután hátra van még, hogy megmutassa azoknak az embereknek, mint Mária nővérnek, hogy Edit nővérnek igaza volt, mikor szerette. Még hátra van, hogy otthonát kiemelje ebből a romlásból. Még hátra van, hogy a Halál kocsisának üdvözlét átadja az embereknek. Azután, mikor mindezt elvégezte, akkor mehet az imádott, a vágyvavágyott után.

Amint ott ült, nagyon öregnek érezte magát. Türelmes és alázatos lett, akárcsak az öreg emberek. Nem mert remélni vagy kívánni, csak összekulcsolta a kezét és suttogva mondta a Halál kocsisának újévi imádságát:

„*Úristen, engedd megérlelődni lelkem, mielőtt az learatásra kerülne!*”

Lagerlöf Selma-t, a világhírű svéd írónőt, a 18 svéd halhatatlan egyikét, nem kell külön bemutatni a magyar közönségnek, mely műveinek legnagyobb részét, kezdve Gösta Berling mondájától (1891) egészen a legújabb regényig, Sköld Anna-ig (1929) magyar fordításban is jól ismeri és szereti. A most magyarul bemutatott kis elbeszélése „A Halál kocsisa” 1912-ben jelent meg, tehát amiután Lagerlöf Selma elnyerte a legnagyobb nemzetközi irodalmi elismerést: A Nobel-díjat. (1909.)

A Halál kocsisa erős miszticizmussal megírt, művészi finomsággal megszőtt elbeszélés. Az egész esemény imaginárius világban történik, de az olvasó az utolsó percig nem tudja, hogy való történetet olvas-e, vagy pedig az egész csak egy lázbeteg rémlátása? A misztikus történetben tulajdonképpen két látomás fonódik egybe. E kettős látomáson kívül álló személyek csak passzív nézői az előttünk megkapó képekben elvonuló cselekménynek. A könyv minden sorából előragyog Lagerlöf mesemondásának alapeszméje: az Isten akaratában való megnyugvás. Idealista irányával, melyet az egyszerű, természetes elbeszélő mód annyira reálissá varázsol, felmelegít, megvigasztal és még ilyen nehéz, sejtelmesen komor témánál is, mint a Halál kocsisa, teljes megnyugvással tesszük le könyvét...

A könyv tárgyát a Svenska Film 1924-ben filmre is átdolgozta, sőt Inger Hellmuth német író színdarabot készített belőle, mely 1928-ban több német város színpadán megérdemelt sikert is aratott.

*

Lagerlöf Selma 1858. nov. 11-én született Mårbacka tanyán Wärmland tartományban. Tanítónői oklevelét Stockholmban szerezte meg és 1885-95 években Landskronában tanított. 1891-ben jelent meg első pályadíjat nyert műve: Gösta Berlings saga. Ettől kezdve felhagyott a tanítással s csak az irodalommal foglalkozott. 1907-ben az uppsalai egyetem díszdoktorrá avatta és 1914-ben a Svéd Akadémia tagjává választotta. Jelenleg az ősi mårbackai udvarházban, melyet stílszerűen restauráltatott, él teljesen visszavonulva.

Stockholm, 1929. február hó.

Leffler Béla